MERIDIANE

DORIS LESSING ★ CEALALTĂ FEMEIE

Lei 2,75

DORIS LESSING

CEALALTĂ FEMEIE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ SI ARTĂ

Meridiane

DORIS LESSING

CEALALTĂ FEMEIE

În romînește de
MIRCEA ALEXANDRESCU

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Din volumul:

FIVE
short novels by
Doris Lessing
Michael Joseph
London 1953

Scriitoarea progresistă engleză Doris Lessing este cunoscută cititorilor romîni prin nuvela *Bătrînul șef de trib*, apărută tot în colecția „Meridiane", în anul 1954.

Cele două povestiri tălmăcite acum în limba romînă fac parte din volumul de nuvele *Five* tipărit în anul 1953 la editura londoneză Michael Joseph.

În prima nuvelă, intitulată *Cealaltă femeie*, autoarea prezintă instabilitatea familiei burgheze, poziția de inferioritate a femeii în regimul burghez.

Cea de a doua nuvelă *Mușuroiul* ridică problema, de mare actualitate, a colonialismului și a discriminării rasiale.

Deși amîndouă aceste nuvele au un puternic caracter demascator, dovedind interesul și înțelegerea cu care Doris Lessing se apleacă asupra unor probleme de mare actualitate ale societății engleze, totuși soluțiile pe care le oferă cititorului sînt limitate. Autoarea nu vede încă faptul că singura posibilitate de rezolvare pînă la capăt a acestor probleme este schimbarea revoluționară a orînduirii sociale.

CEALALTĂ FEMEIE

Mama Rosei fusese omorîtă într-o dimineaţă, pe cînd trecea strada după cumpărături. Pe fată o chemaseră de la lucru, iar tînărul poliţist, care îi pusese tot soiul de întrebări cu o compătimire stîngace, îi spuse în cele din urmă :

— Trebuie să-l înştiinţezi pe tatăl dumitale, domnişoară. Trebuie să ştie.

I se păru ciudat că nu-i trecuse prin gînd s-o facă şi singură şi că se purta ca şi cînd numai ea trebuia să răspundă pentru orice se întîmpla. Îşi zicea că era mult prea liniştită ca aceasta să fie starea ei firească. Gura îi era încleştată, privirea fixă. Poliţistul stărui ; Rose îi trimise cîteva rînduri tatălui ei ; dar, cînd acesta veni, îl duse de-a dreptul la culcare şi îi dădu o ceaşcă de ceai. Domnul Johnson era un omuleţ rotofei, cu nişte şuviţe de păr blond pe scăfîrlia-i roşcovană şi cu ochi albaştri, care cătau nevinovaţi, încrezători.

Fata se întoarse apoi în bucătărie şi, prin felul ei de a se purta, îl lăsă să înţeleagă pe poliţist că ar vrea să-l vadă plecat. În pragul uşii, acesta îi spuse pe un ton şovăielnic :

— Îmi pare rău, domnişoară, îmi pare foarte rău. O întîmplare groaznică, dar la drept vorbind nu poţi da

vina nici pe şofer, nici pe mama dumitale. N-a fost nici vina ei.

Rose îşi întoarse spre el faţa albă şi tulburată, cu priviri tremurătoare şi reci, şi îi răspunse acru:

— Mortul de la groapă nu se mai întoarce!

Ultimele cuvinte păreau a o uimi chiar şi pe ea, căci tresări simţindu-şi faţa scăldată de un val de lacrimi, dar îşi încleştă iarăşi dinţii.

— Ah, ah! automobilele, maşinile astea, spuse ea apăsat, ar trebui interzise. Eu aşa zic.

Vorbele astea lipsite de sens îi dădură curaj poliţistului: ele explicau într-un fel lacrimile şi emoţia fetei căreia, după părerea lui, nu-i făcea rău să plîngă. Îi spuse aprobator:

— Tot aşa zic şi eu, domnişoară, numai că nici fără ele nu se poate, nu-i aşa?

Chipul Rosei rămase încremenit. Adăugă totuşi cu bunăvoinţă:

— Da?

Glasul îi suna sceptic, ca şi cum ar fi vrut să pună capăt discuţiei; răspunsul ei monosilabic părea să spună: „Dumneata cu părerile dumitale, eu cu ale mele."

În vorbele ei desluşeai că făcea praf şi tăgăduia valoarea maşinismului. Poliţistul, căutîndu-şi încă de lucru în calitatea ce-o avea, mai aruncă o vorbă:

— Ai pe cineva care să stea cu dumneata? Nu arăţi prea grozav, domnişoară, zău aşa.

— N-am pe nimeni, îi răspunse ea scurt, şi adăugă: Mă simt bine.

Părea iritată, aşa că poliţistul plecă. Rose se aşeză la masă şi se minună singură de vorbele ei. Îşi zise: „Ar trebui să-i spun lui George..." Dar nu se urni din loc. Îşi plimbă privirile pierdute prin bucătărie, în vreme ce gîndurile-i înceţoşate se învîrteau în jurul cîtorva idei. Mai întîi, că tatăl ei îndurase cu greu lovitura. Şi că o

să trebuiască să fie numai cu ochii pe el. După care îi veni un alt gînd: că poliţiştii şi funcţionarii statului îşi bagă nasul în toate, închipuindu-şi că se pricep la oameni. Apoi, se trezi privind ţintă la un tablou de pe perete şi zicîndu-şi:

„Pot să-l dau jos. Acum, că nu mai e, pot să fac ce vreau."

Se simţi puţin vinovată, dar aproape în aceeaşi clipă se şi ridică şi dădu jos tabloul. Înfăţişa un vas de luptă pe o mare înfuriată. Niciodată nu-l putuse suferi. Îl vîrî în bufet. După aceea, însă, locul gol, alb şi pătrat de pe perete o tulbură, aşa că puse în schimb un calendar cu nişte trandafiri galbeni pictaţi pe el. Pe urmă îşi făcu o ceaşcă de ceai şi începu să pregătească masa de seară pentru bătrîn.

Îşi spuse în gînd: „Am să-l trezesc din somn şi am să-l conving să mănînce. Ceva cald o să-i prindă bine."

La masă, taică-su o întrebă:

— Ce-i cu George?

Apropiindu-şi de el chipul răvăşit de enervare, îi răspunse:

— Nu ştiu.

Mirat şi nemulţumit, bătrînul protestă:

— Dar bine, Rosie, trebuie să-i spui. Aşa se cade!

Se luptase toată ziua cu acest gînd şi îşi dădea seama că mai curînd ori mai tîrziu tot o să trebuiască să-i spună lui George. Cînd termină spălatul vaselor, luă o foaie de hîrtie din sertarul bufetului şi se aşeză să scrie. Se mira singură de propria-i purtare, la fel de mult ca şi tatăl ei. „Şi de ce oare să-i spună lui George?" Cu felul lui blînd, taică-său o mustrase:

— Bine, Rosie, dar de ce nu-i telefonezi la fabrică? Au să-i comunice.

Se făcu că nu aude. Termină scrisoarea, căută în poşetă cîţiva bani pentru marcă şi porni s-o pună la cutie.

Se trezi gîndindu-se la venirea lui George cu un fel de neplăcere, vecină mai degrabă cu teama. Nu putea înțelege ce-i cu ea și de aceea se culcă mai devreme, ca să-și afle uitarea în somn. În vis îi apăru camionul care-i omorîse mama; și mai visă o mașină neagră, cît toate zilele de mare, care își vîntura brațele necruțătoare înainte și înapoi, înainte și înapoi, amenințînd-o parcă.

În seara următoare, întorcîndu-se de la lucru, George găsi scrisoarea. Și primul gînd care-l străfulgeră fu acesta: „Nu putea s-o omoare săptămîna viitoare, după ce ne-am fi căsătorit ?" Dar atîta cruzime și egoism îl uimiră. Era împreună cu Rose de trei ani și nu se putea împăca la gîndul unei lovituri a sorții, care, prin acest accident cumplit și fără sens, le întuneca și căsătoria. Mama Rosei nu-i fusese simpatică; o găsea arțăgoasă și dornică să aibă întotdeauna ultimul cuvînt; și totuși să moară atît de năprasnic, la numai cincizeci de ani, în floarea vîrstei... Îi trecu deodată prin minte:

„Ce nenorocită trebuie să fie biata Rosie! Și-l mai are pe cap și pe taică-său, care e ca un copil mare. Ar fi mai bine să mă duc imediat la ea." Își vîra tocmai scrisoarea în buzunar, cînd îi trecu alt gînd prin minte: „Dar de ce mi-o fi scris ? De ce nu mi-o fi telefonat la fabrică ?"

Se uită în scrisoare și văzu că doamna Johnson fusese omorîtă în dimineața precedentă. În prima clipă fu prea uimit ca să se supere, dar după aceea se făcu foc și începu să bombăne:

— Ei, drăcie... ce-și închipuie ? Nu-l socotește și pe el unul de-ai casei, sau măcar pe-aproape ?

Îi scria scrisori reci care începeau întotdeauna cu „Dragă George", și se iscălea „Rose", nimic mai mult, nici măcar „cu dragoste" ori „sinceritate". Sub supărarea lui mocnea însă o adîncă mîhnire. Își aduse aminte că în ultima vreme Rose se arătase nepăsătoare, absentă; chiar indiferentă. Așa, de pildă, cînd o luase să vadă cele două odăi care ar fi urmat să devină căminul lor, în loc să fie mulțumită, ca el, făcuse tot felul de nazuri.

„Ia te uită ce scară", îi spusese ea. „E cam sus", și cîte și mai cîte. Ai fi zis mai degrabă că nu prea îi ardea să se mărite cu el, dar George prefera să nu se mai gîndească, și așa a și făcut. Își mai aminti că la început, cu trei ani în urmă, Rose stăruise să se căsătorească neîntîrziat. Spunea că ea se încumetă să încerce și că multă lume se căsătorea cu bani mai puțini decît aveau ei. George fusese însă prevăzător și o convinsese să mai aibă răbdare. „Și, își spunea el acum, greșise." Ar fi trebuit să ia de bune vorbele ei și să se cunune de îndată, iar pe urmă... Străbătea în grabă străzile Londrei ca să meargă s-o liniștească pe Rose. Și gîndurile în legătură cu ea îi erau tulburi, apăsătoare; se simțea înfricoșat ca un copil care s-a rătăcit.

Cînd intră în bucătărie, nu prea știa bine la ce să se aștepte; dar fu mirat cînd o găsi așezată la masă, la locul ei dintotdeauna, cu brațele încrucișate alene, palidă, cu pleoapele grele, dar foarte liniștită. Bucătăria era dereticată și mirosea puternic a leșie, a curățenie. Era cald. De bună seamă abia isprăvise treaba.

Rose își întoarse spre el privirea-i obosită:

— Drăguț din partea ta, George, că ai venit.

Voia tocmai s-o sărute, ca s-o mîngîie, dar vorbele letei îl luară pe neașteptate. Se simți și mai jignit.

— Ei! făcu el cu mustrare în glas. Asta ce mai e, Rosie ? Mie de ce nu mi-ai dat de veste ?

Părea tulburată, dar îi răspunse într-o doară:

— Totul s-a petrecut într-o clipită, pe urmă au luat-o — n-avea rost să te mai supăr și pe tine.

George își trase un scaun și se așeză în fața ei. Nu crezuse că după trei ani ar mai fi putut să descopere ceva

nou la Rose. Acum însă o privea tulburat şi plin de teamă ; i se părea că e o străină. Era mică şi brună, poate prea subţire. Avea faţa prelungă şi palidă, cu trăsături neregulate, dar frumoase. Purta de obicei o fustă de culoare închisă şi o bluză albă. Ar fi stat şi noaptea ca să-şi spele şi să-şi calce bluza, numai să arate mereu ca scoasă din cutie. De altfel astea erau slăbiciunile ei : prospeţimea şi curăţenia.

Uneori, ca să o necăjească, îi spunea :

— Cred că dacă te-ar tîrî omul şi prin mărăcini, tu tot pieptănată ai ieşi.

Atunci ea îi răspundea :

— Mă faci să rîd. Crezi că s-ar putea ?

Părea foarte serioasă ; în asemenea clipe el ofta în glumă, spunîndu-şi că n-are simţul umorului. Preţuia însă la Rosie seriozitatea, felul ei de-a fi, întotdeauna calm, cu picioarele pe pămînt. Avea încredere în calităţile ei. Îi spuse mai mult într-o doară :

— Să nu-ţi pui la inimă, Rosie. O să fie bine.

— Nici nu-mi pun, îi răspunse fata ca să se afle în treabă, uitîndu-se liniştită la el, sau mai degrabă prin el, de parcă ar fi aşteptat ceva, răbdătoare. George părea acum mai curînd îngrijorat decît supărat. O întrebă :

— Ce face tata ?

— L-am culcat şi i-am dat o ceaşcă de ceai.

— Cum a primit lovitura ?

I se păru că Rose dă din umeri.

— Îl doare, fireşte. Dar îşi revine.

Şi acum să-l fi tăiat bucăţi şi n-ar mai fi găsit ce să spună. Tictacul ceasornicului i se părea asurzitor. Îşi schimbă cu zgomot poziţia picioarelor. După o îndelungată tăcere îi zise arţăgos :

— Sper că asta nu schimbă nimic, Rosie. Săptămîna viitoare ne căsătorim ?

Îşi dădu seama că lucrurile nu merg cum trebuie abia

cînd, după o pauză, Rosie îşi întoarse spre el privirea mohorîtă şi pierdută :

— Oh, vezi tu, nu ştiu...

— Cum adică ? o întrebă George repede, aplecîndu-se brusc spre ea ca s-o facă să răspundă. Ce vrei să spui, Rosie ? Mai bine să lămurim acum lucrurile.

— Ei, vezi, mai e şi tata.

Era acelaşi răspuns al ei, în doi peri, care-l scotea din sărite.

— Vrei să spui că n-o să ne căsătorim ? strigă George mîniat. Trei ani, Rosie... Fata continua să tacă. Tatăl tău poate locui cu noi. Sau... s-ar putea recăsători... în sfîrşit.

Rose izbucni într-un rîs care-i dete fiori. Clipele ei de veselie dură îl tulburau întotdeauna. Şi îl dureau în acelaşi timp pentru că îi păreau brutale.

— Vrei să zici, făcu ea zîmbind încurcată, adică vrei să zici că eşti de părere să se căsătorească din nou, chiar dacă omului nici prin cap nu-i trece ?

Ochii i se umplură de lacrimi. Erau lacrimi care nu aşteptau compătimire. George se aşeză iar pe scaun, încet, bălăbănindu-şi mîinile. Pur şi simplu nu putea să înţeleagă. N-o putea înţelege pe Rose. Îi veni în minte gîndul că poate nu mai vrea să se mărite cu el, dar ar fi fost prea monstruos şi căută să se liniştească. „Mîine o să se simtă mai bine. E din pricina loviturii primite. Asta-i tot. La drept vorbind, a iubit-o pe maică-sa, deşi se stropşeau una la alta ca două pisici." Era cît pe-aci să-i spună : „Dacă nu-ţi pot fi de nici un ajutor, atunci plec ; am să trec mîine să te văd", cînd deodată Rose îl întrebă anevoie, parcă făcînd un efort ca să-şi îndrepte atenţia asupra lui :

— Vrei o ceaşcă de ceai ?

— Rose ! strigă el deznădăjduit.

— Ce este ?

Părea nenorocită şi totuşi hotărîtă şi era de nepătruns,

despărțită de el printr-o stavilă pe care n-o putea desluși. Bombăni :

— Atunci, să te ia naiba !

Se ridică și ieși din bucătărie. În dreptul ușii, îi mai aruncă o privire rugătoare, dar Rose se uita în altă parte. Trînti ușa. Își zise apoi, cu părere de rău : „După ce că e nenorocită, mă mai port și eu urît cu ea".

După plecarea lui, Rose însă nici nu se mai gîndi la el. Rămase locului o vreme, cătînd într-o doară la calendarul cu trandafiri galbeni. După aceea se ridică, se spălă pe mîini, își agăță ca de obicei șorțul în cuierul de după ușă și se duse la culcare.

„S-a terminat", își zise. O podidi plînsul. Știuse că nu se va căsători cu George — ba mai degrabă că n-ar putea să se căsătorească cu el. Nu înțelegea de ce i se *părea* cu neputință acest lucru și nici de ce plîngea ; nu-și putea da seama de ce se purtase astfel.

Cu o zi înainte, ar fi fost gata să se mărite cu el, să trăiască împreună în mica lor locuință ; totul fusese hotărît. Dar din clipa cînd auzise glasurile acelea îngrozite care strigau : „A murit doamna Johnson, a fost omorîtă", din clipa aceea, sau poate așa i se părea acum, înțelesese că-i e cu neputință să se căsătorească cu George. Cîndva însemnase totul pentru ea, viitorul ei, totul, și acum, dintr-o dată, omul acesta nu mai însemna nimic. O supăra gîndul, mai ales că se mîndrise întotdeauna că e om cu bun-simț. Cel mai ales compliment pe care-l putea face cuiva era să-i spună : „Ești un om cu bun-simț", sau „îmi plac oamenii care știu să se poate și să nu-i încurce pe alții". Întîmplările prin care trecea acum numai bun-simț nu dovedeau, și de aceea nici nu-și prea putea da seama ce-i cu ea. Plînse mult, înăbușindu-și suspinele ca să n-o audă tatăl ei în odaia alăturată. Rămase apoi trează, cu privirile ațintite spre pătratul de lumină prin care se zăreau, pe cerul Londrei, vîrfurile

coșurilor și norii gălbui și destrămați ai unei dimineți ploioase. Se mustră plină de amărăciune : „La ce bun să plîngi ?" Își șterse lacrimile, care i se prelingeau mereu de sub pleoape pe obraji, udîndu-i perna.

Dimineața la ceai, taică-său o întrebă :

— Rosie, da' cu George ce ai de gînd ?

Îi răspunse liniștită :

— Totul e în ordine. A trecut aseară pe aici și i-am spus.

— Ce i-ai spus ?

Bătrînul îi vorbea sfios. Fața lui rotundă și proaspătă arăta răvășită, iar ochii albaștri, senini, de o nevinovăție copilărească nu păreau s-o aprobe de loc. Tovarășii lui de muncă îl cunoșteau ca pe un om de duh, cu un rîs cald și cu păreri solide despre viață și despre politică. Acasă era blînd și înțelegător. Fusese însurat douăzeci și cinci de ani cu o femeie care, în aparență, îl lăsa să facă ce voia, dar care hotăra singură în toate. Și bărbatul știa asta. Spunea de multe ori despre ea : „Cînd i-a intrat ceva în cap, parcă vorbești la lampă !" Se uita acum la fiică-sa la fel cum făcea și cu nevastă-sa. Nu era sigur ce avea de gînd, asupra unui lucru însă nu se îndoia : că, orice i-ar fi spus, totuna era.

— E bine, tată, e bine, zise Rose molcom.

„Așa cred și eu, gîndi bătrînul ; cum ar putea fi altfel ?"

Iar ei îi spuse :

— Acum să nu cumva să-ți intre în cap că nu trebuie să te mai măriți. De mine să n-ai grijă.

Fără să-l privească, Rose îi umplu ceașca cu ceaiul tare, închis la culoare și dulce, care îi plăcea atît de mult lui, și îi vorbi din nou :

— E bine, tată, e bine.

Bătrînul stărui :

— Să nu cumva să faci vreo prostie, Rosie. Acum nu eşti în apele tale, aşa că aşteaptă să judeci lucrurile cu capul limpede.

Nu primi nici un răspuns. Oftă şi luîndu-şi ziarul se aşeză lîngă foc. Era duminică. Rose gătea pentru prînz, cînd veni George. Bătrînul îl salută şi se întoarse cu spatele, dîndu-le să înţeleagă că, ori cu el, ori fără el, erau ca şi singuri. În gîndul lui însă îşi zicea : „George ăsta e băiat de treabă. Mare prostie ar fi să o rupă cu el."

— Ei, Rose ? făcu George pe un ton întrebător în care citeai tot zbuciumul unei nopţi nedormite.

— Ei, ce ? îi răspunse ea tărăgănat în timp ce ştergea farfuriile.

Stătea cu ochii în pămînt, iar faţa îi era palidă şi încruntată. Cînd îl vedea însă pe George atît de nefericit, părea că nu se mai simte atît de sigură de hotărîrea ei. O podidea plînsul. Dar în prezenţa lui nu şi-ar fi putut-o îngădui. Se duse la fereastră ca să poată sta cu spatele la el. Subsolul era adînc. Se uită la lada de gunoi şi la zăbrelele ce păreau de un negru murdar pe fondul cenuşiu al caselor igrasioase de peste drum. De cînd se ştia, o altă imagine despre lume nu avusese. Îl auzi pe George spunînd cu şovăială în glas :

— Miercuri te măriţi cu mine, aşa cum am vorbit. Taică-tău să n-aibă nici o grijă. Ori rămîne aici, ori vine să stea cu noi. Cum ai să vrei tu.

— Îmi pare rău, îi răspunse Rose după un răstimp.

— Dar de ce, Rosie, de ce ?

Tăcu, apoi îngînă :

— Nu ştiu.

Părea neînduplecată, şi totuşi nenorocită. Clipa asta de slăbiciune îl făcu pe George să-i pună mîna pe umăr şi să-i vorbească rugător :

— Rosie, fato, eşti amărîtă, asta e.

Ea se crispă însă şi, cum George îşi ţinea încă mîna pe umărul ei, se smuci răspunzîndu-i cu năduf :

— Îmi pare rău. Degeaba. Ţi-am spus doar.

— Trei ani ! rosti el încet, uitîndu-se la Rosie împietrit de mînie. Trei ani ! şi acum mă goneşti.

Nu-i răspunse pe dată. Îşi dădu seama ce monstruozitate săvîrşise, dar nu găsea nici o scăpare. Cîndva îl iubise. Acum o scotea din fire.

— Nu te gonesc, îi zise ca să se apere.

— Sigur că da, nu mă goneşti ! se răsti el batjocoritor, cu faţa schimonosită de furie şi de durere. Dar atunci, ce faci ?

— Nu ştiu, mărturisi ea încurcată.

O privi ţintă, apoi înjură înăbuşit şi se năpusti spre uşă, strigîndu-i :

— Nu mă mai întorc. Îţi baţi joc de mine, Rosie. N-ar fi trebuit să te porţi aşa. Nimeni nu ţi-ar fi îndurat una ca asta, şi nici eu n-am de gînd.

Rose nu mai spuse nimic, şi George plecă.

Ridicîndu-şi agale ochii de pe ziar, Jem încercă să-i vorbească :

— Rosie, da' gîndeşte-te şi tu ce faci.

Nu-i răspunse. Lacrimile îi curgeau şiroaie, dar şi le şterse grăbită şi se aplecă spre cuptor. După un timp bătrînul începu s-o iscodească cu privirea, uitîndu-se la ea peste ziar. Lîngă bufet era o bară pentru ştergare. Rose o deşurubă şi o puse altfel. Bufetul îl mută în celălalt colţ şi aşeză apoi cîteva statuete pe placa sobei. Jem îşi aduse aminte că Rose se ciondănise cu maică-sa pentru fiecare din lucrurile astea ; niciodată nu se putuseră înţelege unde era mai bine să stea bufetul şi cît de sus trebuia fixată bara pentru ştergare.

„Aşadar, Rose ţine la ale ei, îşi zise Jem, privind înmărmurit expresia calmă dar hotărîtă de pe chipul fiicei

sale. Cum a murit maică-sa, a şi mutat lucrurile în casă aşa cum i s-a năzărit ei..."

Într-un tîrziu, Rose făcu ceaiul şi se aşeză pe scaunul maică-si, în faţa lui Jem.

„Zi-i femeie, şi pace, îşi spuse el mai în glumă, mai în serios. Îl goneşte pe băiatul ăsta drăguţ şi cumsecade. De ce?" În cele din urmă, dădu din umeri şi luă lucrurile aşa cum erau ; ştia doar că merge după cum vrea ea. Şi în adîncul inimii era mulţumit. N-ar fi încercat niciodată s-o convingă să nu se mărite, dar se bucura că n-o să trebuiască să se mute în altă parte şi că n-o să-i tulbure nimeni făgaşul liniştit. Se mîngîia cu gîndul că era încă tînără. „Mai are timp", îşi zicea el.

După o lună aflară că George se însurase cu alta. Rose simţi o părere de rău, dar ca pentru un lucru ce trebuia să se întîmple aşa şi nu altminteri. Cînd se întîlniră pe stradă, îi spuse :

— Ce mai faci, George ?

El îi răspunse însă cu un salut scurt şi ţeapăn. Era oarecum jignită că George se mai gîndea la trecut şi îi mai purta încă pică. Ea se arătase drăguţă, prietenoasă, nu era frumos din partea lui să-i răspundă atît de rece... Se uită pe ascuns la fata cu care se însurase şi aşteptă s-o salute ; dar aceasta îi ocoli privirea cătînd în altă parte, cu nepăsare. O cunoştea şi ştia că îl respinsese pe George.

Era în 1938 ; zvonurile şi teama că va izbucni un război zăceau mai mult în subconştientul oamenilor. Rose şi tatăl ei se aşteptau, într-un fel nedesluşit, ca fiecare să-şi poată vedea mai departe de treabă.

Într-o bună zi, la vreo patru luni după moartea soţiei sale, Jem îi zise :

— De ce nu renunţi acum la slujbă ? Dacă o să fim chibzuiţi, o să putem trăi şi fără leafa ta.

— Da ? făcu Rose pe tonul ei sceptic care îi spunea că susţine o cauză pierdută.

Stărui :

— Ai prea multe pe cap. Trebuie să faci curăţenie, să găteşti, şi pe urmă, tot restul zilei la lucru.

— Ah, bărbaţii ! exclamă ea pe un ton blînd, dar fără drept de apel.

— N-are nici un rost, protestă bătrînul, deşi era convins că-şi bate gura de pomană.

Şi nevastă-sa ţinuse morţiş să meargă la lucru pînă ce Rose avea să împlinească cincisprezece ani şi să-i ia locul.

— O femeie trebuie să fie independentă, îi spusese odată.

Acum Rose îi spunea şi ea :

— Vreau să fiu independentă.

Jem mormăi :

— Zi-i femeie, şi pace. Orice femeie îşi doreşte un bărbat care s-o ţină. Doar tu şi maică-ta săriţi de parcă cine ştie ce rău vreau să vă fac cînd vă spun că nu trebuie să lucraţi.

— Una-două, femeile-s de vină, îi răspunse Rose. Pe mine nu mă priveşte ce cred *alte femei*. Eu ştiu de-ale mele.

Jem era unul din acei vechi socialişti crescuţi în mişcarea sindicală. O dată sau de două ori pe săptămînă mergea la întruniri, iar uneori prietenii veneau la el să bea o ceaşcă de ceai şi să mai schimbe o vorbă. Ani de zile îi tot spusese nevestei-si :

— Dacă ai fi plătită cum se cade, s-ar schimba situaţia. Trudeşti zece ceasuri pe zi, şi cîştigul tot al patronului e.

Îi repetă acelaşi lucru acum şi Rosei, dar ea îi răspunse :

— Ah, politica ! Nu mă interesează.

Bătrînul adăugă, la rîndu-i :

— Eşti încăpăţînată ca un catîr, leită maică-ta.

— Aşa sînt eu, recunoscu Rose bine dispusă.

Ar fi vrut să spună că nu se avusese prea bine cu maică-sa, că se războise mult ca să-şi cîştige libertatea în faţa acestei femei dîrze şi ambiţioase. Dar în privinţa asta era de aceeaşi părere cu ea : i se vîrîse în cap, de cînd se ştia pe lume, că o femeie trebuie să-şi poarte singură de grijă. De cîte ori însă tatăl ei voia s-o convingă să renunţe la slujba de la brutărie, îi răspundea fără ocol :

— Cine ştie cîte se mai pot întîmpla ?! Mare prostie să nu fie omul prevăzător !

Continua să se scoale devreme ca să deretice în bucătăria de la subsol şi în cele două odăiţe de deasupra — căminul lor ; pregătea după aceea gustarea de dimineaţă şi o pornea după cumpărături. Se ducea pe urmă la brutărie, iar la şase se întorcea acasă şi îngrijea de cină. La sfîrşit de săptămînă făcea o curăţenie generală, un *pudding* şi prăjituri. De obicei, la nouă seara era în pat. Nu ieşeau niciodată în oraş. Cînd şedeau la masă, ascultau radio şi citeau ziarele. Era o viaţă aspră, dar Rose n-o socotea astfel. Dacă ar fi folosit vreodată cuvîntul fericire, ar fi spus şi ea că e fericită. Se gîndea cîteodată cu nostalgie nu la George, ci la copilaşul pe care îl aştepta nevastă-sa. „Şi, la urma urmelor, poate că făcuse o mare greşeală". Îşi alunga însă pe dată acest gînd şi se împăca cu ideea că mai are vreme destulă.

„Nu-i nici o grabă. Nu-l pot lăsa pe tata acum."

Cînd a izbucnit războiul, Rose l-a primit ca pe ceva de neînlăturat. Numai tatăl ei părea să fie adînc tulburat. Nu mai vedea viitorul atît de limpede. Întrezărea ca prin ceaţă o casă cu grădiniţă şi, o dată pe an, o

vacanţă la mare. Niciodată familia lui nu-şi putuse îngădui o vacanţă adevărată. Iar războiul curma acum acest vis.

— Dar tu la ce te aşteptai ? îl întrebă Rose pe un ton tăios.

— Ce vrei să spui ? îi răspunse el pornit. Dacă ar fi fost laburiştii la putere, nu s-ar fi întîmplat una ca asta.

— Poate că da, poate că nu.

— Eşti leită maică-ta, se văietă el iarăşi. N-ai nici o logică în capul tău.

— Bine, bine, tată, de ani de zile te tot duci la întruniri, votezi rezoluţii, vorbeşti şi, poftim, avem totuşi război !

Şi cu asta i se părea că pusese capăt discuţiei. Îşi dădea seama, deşi nu ar fi putut-o exprima niciodată în cuvinte, că totul era învăluit într-o mare nesiguranţă, că viaţa însăşi era un duşman înaintea căruia trebuia să te pleci şi să-l linguşeşti şi care era în stare, în orice clipă, să te pună — pe tine şi pe semenii tăi — în faţa morţii sau a mizeriei. Tot ce puteai face era să aduni fiecare bănuţ şi să-l păstrezi cu grijă. Cînd trăia maică-sa, dădea pentru gospodărie treizeci de şilingi din cele două lire pe care le cîştiga săptămînal. Acum aceşti treizeci de şilingi mergeau direct la Casa de Economii. Cînd ziarele şi radioul trîmbiţau războiul, îngrozind-o, se gîndea la aceşti bani şi se liniştea. N-avea cine ştie ce, dar dacă se întîmpla ceva... Nu-şi dădea bine seama ce anume ar fi putut să fie acest *ceva*. Viaţa însă era cumplită şi nu exista nici o dreptate. Maică-sa nu fusese oare ucisă stupid de un automobil pe cînd trecea strada pe care o trecuse în fiecare zi, timp de douăzeci şi cinci de ani... ? Poftim dovada ! Şi acum izbucnise războiul, şi oameni, fel de fel, aveau să fie loviţi de soartă, aşa, fără nici o pricină — încă o dovadă, dacă mai era nevoie de ea.

„Viaţa e înspăimîntătoare şi plină de primejdii, îşi spunea Rose, aşa că pune bani deoparte ; vezi-ţi de slujbă, munceşte... şi strînge bani la Casa de Economii."

Taică-său nu se mai dezlipea de lîngă radio, cumpăra ziare, discuta cu prietenii, încercînd să priceapă cinicele şi complicatele manevre politice, în timp ce idealul lui asupra vieţii de familie se pierdea în lozincile şi vuietul războiului, iar străzile erau înţesate de uniforme şi de zvonuri.

— Numai Hitler e de vină pentru toate, îi spunea el furios.

— Şi el şi alţii !

— Bine, dar el a început !

— Nu mă interesează cine a început. Un lucru e sigur, că oamenii simpli nu vor război. Şi totuşi e război. Vrei să ştii ceva ? Mi-e lehamite de toate astea, mi-e lehamite şi de voi bărbaţii. Dacă ai fi fost puţin mai tînăr, te-ai fi dus şi tu ca toţi ceilalţi, îi zise ea cu mustrare în glas.

— Dar bine, Rose, făcu el uimit. Hitler trebuie să fie oprit, tu nu crezi ?

— Hitler, îşi descărcă ea nervii, Hitler şi Churchill şi ceilalţi — mi-e lehamite de toţi, dacă vrei să ştii. Chiar şi de Attlee al tău.

— Femeile n-au nici o logică, hotărî Jem deznădăjduit.

Ajunseră pînă acolo că nici nu mai pomeneau de război, ci-i duceau numai povara. Încet-încet Rose se deprinse şi ea să folosească aceleaşi expresii şi lozinci ca toţi ceilalţi ; şi ca şi ei avea trista şi nestrămutata convingere că totul era doar vorbărie ; cît despre ceea ce se petrecea în lume — ceva nemărginit şi înspăimîntător, ceva ce nu putea fi înţeles, un lucru măreţ poate dacă ai fi putut să-l cunoşti — nu nădăjduia însă să poată înţelege vreodată. Aşa că trebuia să-ţi vezi mai departe de slujbă, să trăieşti cît poţi mai bine, să încerci să nu-ţi fie frică de nimic şi să aduni bani la Casa de Economii.

Nu trecu mult şi îşi schimbă slujba. Intră la o fabrică de muniţii. Simţea că trebuie să facă şi ea ceva pentru război, şi, pe deasupra, se plătea mai bine ca la brutărie. Făcea parte şi din Apărarea pasivă. Se întorcea de multe ori pe la trei-patru, după care se trezea la şase să deretice şi să gătească. Taică-său muncea tot la zidărie, şi pe deasupra trei-patru nopţi pe săptămînă lucra la stingerea incendiilor. Cînd îi căutai erau trişti şi obosiţi. Lună de lună, an de an, războiul se prelungea, hrana era greu de găsit, cu încălzitul te descurcai anevoie, iar reflectoarele se roteau prin pustiul întunecat al Londrei. Bombele cădeau cu zgomot asurzitor, iar camuflajul părea o povară ce apăsa mintea şi sufletul omului. Ascultau ştirile şi citeau ziarele cu dîrzenie şi cu uimire, de-ai fi zis că războiul era un tunel lung, întunecat şi înfricoşător, din care nu se mai putea ieşi.

Trecuseră trei ani. Într-o dimineaţă rece şi ceţoasă, Jem căzu de pe o scară şi se lovi în spate.

— Nu-i nimic, Rosie, îi zise el. O să-mi pot vedea mai departe de lucru.

— Nu-i nevoie, îi spuse ea scurt. Ai şaizeci şi şapte de ani. Îţi ajunge ; lucrezi de cînd erai de paisprezece ani !

— Cu cît cîştigăm în fiecare săptămînă, n-o s-o scoatem la capăt.

— Crezi că nu ? făcu ea triumfătoare. Cîndva ziceai că ar trebui să renunţ la slujbă. Nu-ţi pare bine acum ? Cu pensioara ta şi cu ce scot eu, tot pot să mai pun ceva deoparte. Ciudat lucru, rosti ea apoi gînditoare şi nu fără amărăciune, cînd era pace cîştigam două lire pe săptămînă şi trebuia să mă mulţumesc. A trebuit să vină războiul ca să fiu plătită împărăteşte. La drept vorbind, acum cîştig şapte lire pe săptămînă. Aşa că nu-ţi mai

face griji. Şi dacă aflu că te-ai întors la lucru cu spinarea şi reumatismul tău, să ştii c-ai s-o păţeşti cu mine!

— Nu se cade să rămîn acasă acum cînd e război şi avem atîtea belele, îi răspunse el stingherit.

— Asta-i bună, dar ce, tu ai stîrnit războiul? Nu! Ai doar destulă minte ca să pricepi atîta lucru.

Rose nu mai trudea chiar aşa din greu pentru că, din ziua în care începu să se dea jos din pat, Jem se apucă el să deretice prin casă, iar seara tîrziu, cînd se întorcea de la lucru, o aştepta întotdeauna o ceaşcă de ceai. Simţea însă în adîncul sufletului un gol şi nu-şi putea ascunde acest lucru. Într-o zi, o zări pe stradă pe soţia lui George, cu o fetiţă de aproape patru ani, şi o opri. Fetiţa fu urîcioasă, dar Rose spuse în grabă:

— Aş vrea să ştiu, ce mai face George?

I se răspunse mai mult în silă:

— Pînă acum e bine. E în Africa de nord.

Femeia îşi strîngea copilul lîngă ea în timp ce-i vorbea, ca o alinare parcă, şi pe Rosie o podidiră lacrimile. Stăteau amîndouă pe trotuar, cam încurcate. Apoi Rose îi vorbi cu compătimire:

— Trebuie să-ţi vină greu.

— O să se termine şi asta într-o zi, cînd s-or sătura să se mai joace de-a soldaţii, i se răspunse.

Rose îi zîmbi plină de înţelegere şi pe dată se simţiră mai apropiate.

— Treci pe la mine cînd vrei, îi spuse încet soţia lui George, şi Rose îi răspunse fără şovăială:

— Zău că mi-ar face plăcere.

Şi aşa Rose luă obiceiul să meargă o dată pe săptămînă în locuinţa cîndva sortită ei. Jill, fetiţa lui George, era pricina pentru care se ducea pe acolo. Începuse să se întrebe în taină: „Oare am făcut o greşeală? Trebuia să mă fi măritat cu George?“ Dar chiar în clipa în care îşi punea această întrebare, ştia că era zadarnică; altă ieşire n-ar fi găsit; era ceva de neînţeles, ceva pornit din suflet, unul din acele lucruri ce par neînsemnate şi fără noimă, dar atît de puternice în realitate. Şi totuşi timpul trecea, avea acum aproape treizeci de ani, şi cînd se uita în oglindă se înspăimînta. Slăbise foarte mult; era doar un nod de fată, cu faţa albă, cu părul lins, aspru şi negru. Ochii trişti şi întunecaţi îi erau înfundaţi în cap, iar pometii obrajilor ieşiţi.

„Asta-i din pricină că muncesc din greu“, se mîngîia ea. „Lipsa de somn, asta-i, şi mîncarea proastă şi chimicalele alea de la fabrică... după război, o să fie mai bine.“

Totul era să poată îndura pînă la capăt: trebuia să treacă prin anii aceştia de război, pe urmă lucrurile aveau să se schimbe. Nu după multă vreme începu să aştepte toată săptămîna să se facă mai repede duminică seara ca să se ducă la soţia lui George, cu cîte un mic dar pentru Jill. În nopţile de nesomn nu se gîndea nici la George şi nici la ceilalţi bărbaţi pe care-i întîlnea la fabrică şi care ar fi putut să o placă, ci la copii. Uneori se îngrozea.

„Acum cu războiul ăsta şi cu toţi bărbaţii care sînt ucişi, poate că e prea tîrziu. Cînd s-o termina măcelul, n-o să mai fie unul în viaţă.“ Dar dacă altădată taică-său ar fi putut să-şi poarte de grijă singur, acum era cu neputinţă; era într-adevăr legat de ea. Şi aşa îşi îndepărtă temerile şi năzuinţele, zicîndu-şi:

„Cînd s-o isprăvi războiul, o să putem iarăşi să mîncăm şi să dormim ca lumea, aşa că atunci am să arăt mai bine, şi poate, cine ştie...“

Nu mult înainte de sfîrşitul războiului, într-o seară, tîrziu, Rose se întorcea acasă, abia tîrîndu-şi picioarele pe pavajul întunecat, gîndindu-se că a uitat să cumpere de mîncare pentru cină. Cînd întoarse colţul spre strada ei, avu, deodată, parcă o presimţire că s-a întîmplat o

nenorocire. Îşi aruncă ochii spre clădirea în care locuia şi rămase încremenită. Printre vîlvătăile de un roşu-aprins se profilau grămezi fumegînde de dărîmături. În prima clipă se gîndi:

„Trebuie să fi greşit strada din cauza camuflajului."

Apoi înţelese şi o porni în goană spre casă, strîngîndu-şi poşeta sub braţ şi ţinîndu-şi cu mîna băsmăluţa legată sub bărbie. La marginea străzii era o groapă adîncă. Cît pe ce să cadă în ea. Se feri însă la vreme şi merse mai departe, împiedicîndu-se prin moloz şi sîrme încurcate. Se opri în locul unde mai înainte fusese poarta. Un pîlc de oameni stătea grămadă acolo.

— Unde-i tata, izbucni ea, unde e?

Un tînăr veni spre ea şi-i zise:

— Fii tare, domnişoară. Şi punîndu-i o mînă pe umăr o întrebă: Locuieşti aici? Cred că tatăl dumitale a avut ghinion.

Cum vorbele lui nu-i spuneau nimic, îl privi ţintă, încruntîndu-se:

— Ce-aţi făcut cu el? întrebă pe un ton aspru.

— L-au dus de aici, domnişoară.

Rămase nemişcată, apoi îşi ridică anevoie capul şi îşi roti privirea în jur. Toate casele din partea aceasta a străzii erau la pămînt. Îşi croi loc prin mulţime şi se uită în jos, la scările ce duceau la uşa subsolului. Uşa atîrna în toc, dar geamul îi era neatins.

— E bine, îngînă ea.

Scoase o cheie din geantă şi coborî încet peste un maldăr de cărămizi.

— Ei, domnişoară, îi strigă tînărul. Nu poţi intra acolo.

Nu-i răspunse, ci potrivi cheia în broască şi încercă să o răsucească. Nu mergea însă aşa că împinse uşa agăţată în singura balama ce-i mai rămăsese şi intră în casă. Totul era ca mai înainte, atîta doar, că cele cîteva fle-

cuşteţe de pe marginea sobei căzuseră. Flăcările caselor care ardeau luminau pe jumătate încăperea. Cînd, cu mare greutate, dădu să ridice lucrurile de pe jos ca să le aşeze la loc, cineva îi puse mîna pe braţ şi îi vorbi cu blîndeţe:

— Nu poţi rămîne aici, domnişoară.

— De ce nu? făcu ea încăpăţînată.

Privi în sus. În tavan era o spărtură, iar în aer plutea un nor de praf. Dar în ceainicul de pe sobă apa fierbea.

— Nu-i nimic, zise ea. Uite, gazul merge. Înseamnă că nu e chiar aşa de rău.

— Toată greutatea casei apasă acum pe tavanul ăsta, îi spuse omul codindu-se.

— Casa a stat întotdeauna pe tavanul ăsta, răspunse Rose cu un surîs obosit, care-l miră. Tînărul nu găsea nimic hazliu, dar ea, zîmbind silit de propria-i glumă, adăugă liniştită: Aşa că nu s-a schimbat nimic.

Ceva în expresia ei îl îngrijora însă.

Tremura toată, aşa înţepenită cum era, cu muşchii parcă împietriţi în moliciunea trupului. Apoi, brusc, o trecură fiorii, şi ca să se poată stăpîni îşi încleştă fălcile.

— Aici nu eşti în siguranţă, se împotrivi omul iarăşi, în timp ce Rose, supusă, îşi rotea privirea prin încăpere.

Ceainicul şi cratiţele erau la fel cum le ştia, faţa de masă tot cea brodată de maică-sa, iar prin geamul spart se zărea lada de gunoi, întunecată şi greoaie, în spatele căreia nu se mai profilau casele cenuşii, ci se vedea doar cerul sur, pe care jucau limbi de foc. Într-un tîrziu spuse, fără noimă:

— Cred că e bine. Aşa şi credea. Se simţea în siguranţă. Era la ea acasă. Începu apoi să pregătească

ceaiul. Nu vrei o ceaşcă ? îl întrebă pe străin din politeţe.

Omul stătea la-ndoială. Rose suflă praful gros de pe masă, îşi aşeză ceaşca şi începu să mestece zahărul. Tremurul mîinii făcea ca linguriţa să zăngănească.

— Mă întorc, zise el deodată şi ieşi cu gîndul să aducă pe cineva care să se priceapă mai bine să-i vorbească.

În stradă însă nu mai era nimeni... Plecaseră toţi pe la casele care ardeau. Şovăi puţin, apoi îşi zise :

„Mă întorc mai tîrziu. Deocamdată nu-i nici o primejdie."

Dădu şi el o mînă de ajutor, pînă seara tîrziu, la celelalte incendii. La întoarcere îşi aduse deodată aminte :

„Ce-o mai fi cu fetiţa aceea ?" Mai-mai să se ducă de-a dreptul acasă. Nu se mai schimbase nu mai ţinea minte de cînd, era murdar şi slinos, dar făcu totuşi o sforţare şi se înapoie în subsolul aflat sub grămada de dărîmături. Sub ruine pîlpîia o lumină slabă şi, aplecîndu-se, văzu două lumînări pe masă şi alături o fiinţă plăpîndă cosînd. Se gîndi : „Ei, am să..." şi intră. Rose cîrpea nişte ciorapi.

Apropiindu-se de ea, îi zise :

— Am venit să văd cum te mai simţi.

Fără să se întrerupă din lucru, Rose îi răspunse liniştită :

— Bine, fireşte, dar îţi mulţumesc că ai trecut pe aici.

Pupilele îi erau dilatate, privirea speriată, iar gura îi tremura de parcă ar fi fost o babă.

Spuse într-o doară :

— Ce faci acolo ?

— Ce crezi să fac ? îi răspunse ea acru.

Se uită apoi mirată la ciorapul întins pe palma ei şi tresări.

— Sînt ciorapii tatălui dumitale ? o întrebă cu băgare de seamă. Rose îi aruncă o privire mîniată şi izbucni în plîns. „Mai bine aşa", se gîndi el. Şi, apropiindu-se şi mai mult, o trase la pieptul lui.

— Nu-ţi mai pune la inimă, domnişoară !

Dar Rose încetă repede cu plînsul. Pe loc aproape îl îndepărtă, zicîndu-i :

— De ce să-i las să se prăpădească ? Poate că or să prindă bine cuiva.

— Ai dreptate, domnişoară, ai dreptate.

Rămase lîngă ea, nehotărît, iar după o clipă Rose îşi înălţă capul şi îl cercetă. Îl vedea pentru prima oară. Era un om subţirel, de talie mijlocie. Părea tînăr din pricina feţei lui luminoase şi deschise, deşi părul începuse să-i încărunţească. Ochii lui cenuşii, care te atrăgeau, o priveau cu duioşie, iar zîmbetul îi era cald.

— Poate îi vrei dumneata, îi oferi ea. Uite şi hainele lui. Nu-i cine ştie ce de capul lor, dar le-a păstrat bine.

O podidi iarăşi plînsul, de data asta pe înfundate, scuturată de cîte un sughiţ. Omul se aşeză cu blîndeţe lîngă ea şi o bătu uşor pe mîna ce-o ţinea pe masă.

— Nu-ţi pune la inimă, domnişoară, nu-ţi pune la inimă.

Glasul lui o linişti, şi pe dată încetă să mai plîngă. Se şterse la ochi şi, stăpînă pe ea, îi zise :

— Aşa-i... sînt o proastă. La ce bun să mai plîng ? Apoi se ridică, potrivi mai bine lumînările ca să nu picure pe faţa de masă şi adăugă : Eh, cred că putem bea o ceaşcă de ceai !

Aduse ceaiul şi băură în tăcere. Necunoscutul se uita la ea plin de curiozitate ; avea ceva care îi stîrnea închipuirea. O fiinţă atît de micuţă şi plină de

voință, cu ochii aceştia trişti şi obosiți, stînd aici sub ruinele căminului ei, ca un pui de bogdaproste.

„Frumoasă nu e", îşi zise el privindu-i fața mică şi părul negru, bine pieptănat. Îl înduioşa, dar îl şi tulbura. Ca orice locuitor al unui mare oraş, ştia destule despre tulburările şi şocurile nervoase în timp de război. N-ar fi putut exprima în cuvinte toate astea, dar îşi dădea seama că se petrecea ceva rău cu Rose, ceva foarte rău. Oricum, părea înțelegătoare, aşa că o îndemnă :

— Ar fi cazul să dormi puțin. Nu mai e mult pînă la ziuă.

— Trebuie să mă duc la lucru. Sînt în primul schimb.

Socotind că ar fi mai bine pentru ea să se ducă la lucru, îi spuse :

— Dacă crezi că poți...

Apoi plecă. Se duse acasă să se odihnească puțin. În seara următoare trecu iarăşi pe la Rose, deşi nu credea s-o găsească. Era însă tot la masă, la lumina pîlpîitoare şi palidă a lumînărilor. Şedea cu mîinile încrucişate, cu privirea ațintită în perete. Toate erau puse la locul lor, şi praful şters. Doar crăpătura din tavan se mărise.

— A mai trecut cineva pe la dumneata ? o întrebă el cu grijă.

Rose îi răspunse într-o doară :

— Da, nişte hodorogi care îşi vîră nasul în toate au venit să-mi spună că nu trebuie să mai stau aici.

— Şi ce le-ai răspuns ?

Fata şovăi o clipă, apoi îi zise :

— Că nu stau aici, ci la nişte prieteni. Străinul se scărpină în cap şi zîmbi amar. Parcă vedea scena. Hodorogii ăştia care-şi vîră nasul în toate... urmă ea cu năduf. Scîrbele astea care-şi bagă nasul în toate, ca să te învețe ce ai de făcut...

— Cred că au dreptate, domnişoară. Trebuie să te muți de aici.

— Aici rămîn, îi răspunse ea hotărîtă şi fără nici o teamă. Nimic nu mă poate urni de aici. Nici chiar garda regală.

— Nu cred c-or să aducă chiar garda regală, încercă el s-o facă să rîdă.

După un răstimp de gîndire Rose îi răspunse grav :

— Chiar dac-ar aduce-o, tot n-aş pleca.

Îi zîmbi cu duioşie pentru că îl luase în serios şi, deodată, îi propuse :

— Hai la un cinema. La ce bun să stai să te amărăşti ?

— Aş merge, dar... ştii, e duminică.

— Şi ce dacă e duminică ?

— În fiecare duminică mă duc să-mi văd o prietenă care are o fetiță... începu ea să-i explice. Se opri însă, făcîndu-se ca varul la față. Sări în picioare şi spuse : Vai, cum de nu mi-a trecut prin cap ?!...

— Da' ce-i, ce ți-a venit ?

— Poate că bomba a căzut şi peste ei. Stau nițel mai jos, tot pe strada asta... vai, Doamne, Doamne ! Cum de nu mi-a dat prin minte... Ce păcătoasă sînt, ce păcătoasă !...

Îşi luă geanta şi, ca o apucată, îşi puse băsmăluța pe cap.

— Stai o clipă, domnişoară, nu te grăbi aşa... m-aş putea duce eu, poate că şi ştiu ; cum o cheamă ? Îi spuse. Omul rămase o clipă descumpănit, apoi îi zise : Ai ghinion, ce mai încoace şi-ncolo. A murit şi ea tot atunci.

— Ea ? întrebă Rose pe nerăsuflate.

— Mama a fost omorîtă, fetița e teafără. Se juca în odaia de alături.

Rose se aşeză încet, gînditoare, continuînd să-şi țină basmaua sub bărbie. Apoi spuse :

— Am s-o adopt. Da, da, am s-o adopt.

Rămase uimit văzînd că nu era îndurerată de moartea prietenei sale.

— Bine, dar copilul nu are tată ?

— Ba da. E în Africa de nord.

— Ei, atunci cînd s-o întoarce de pe front s-ar putea să nu fie de acord să-i adopţi copilul.

Rose nu mai spuse nimic, dar i se vedea pe faţă hotărîrea.

— De ce să adopţi tocmai copilul ăsta ? întrebă el. Într-o bună zi ai să ai şi dumneata copii.

Îi răspunse într-o doară :

— E o fetiţă drăguţă, ai s-o vezi.

Omul nu mai spuse nimic. Îşi dădea seama că aici era vorba de ceva prea adînc ca să mai poată pricepe. Îi propuse din nou :

— Hai la cinema şi nu te mai gîndi la toate astea !

Rose se ridică supusă, arătîndu-se gata să-l urmeze, fără să se mai gîndească. Pe stradă merse pe unde o ducea el, atingînd-o cu mîna ca să-i arate drumul, dar mintea îi era în alte parte. Îşi dădu seama că şi la film Rose stătuse fără să-l vadă.

„Nu-i în apele ei, îşi zise el necăjit. Ar fi timpul să uite toate astea."

Rose era însă cu mintea numai la Jill. Întreaga ei făptură era stăpînită doar de gîndul fetiţei. Mîine va afla unde e.

„Trebuie s-o fi luat vreunul de pe la autorităţi, desigur. Totdeauna se amestecă ăştia în treburile altora. Are s-o ia de acolo şi are să se îngrijească de ea... şi pînă are să li se reclădească locuinţa vor locui la subsol..." Nu închise ochii toată noaptea, făurindu-şi tot soiul de planuri în privinţa lui Jill ; a doua zi nu se duse la lucru. Porni să caute fetiţa. Află că fusese luată de bunica ei. Nu se gîndise niciodată la bunică, şi cînd

i se spuse, lovitura fu atît de puternică, încît se întoarse în subsolul ei fără să mai ştie pe unde calcă sau ce face. Nimic nu i se părea mai cumplit decît că nu putuse să ia copilul ; i se părea că din răutate o lipseau de ceva care-i aparţinea ; simţea că i se furase ceva.

Seara veni şi Jimmie. Se întreba singur ce mai caută acolo, dar n-avea încotro. Imaginea Rosei — o fetiţă înspăimîntată şi tăcută, aşa o vedea el — nu-l părăsea o clipă.

Cînd coborî la subsol, o găsi, ca de obicei, şezînd la lumina lumînărilor şi privind în gol. Observă mirat că nu dereticase prin casă şi că era nepieptănată. Şi ăsta era lucrul cel mai îngrijorător.

Se aşeză lîngă ea, aşa cum făcea întotdeauna, şi se gîndi cum ar putea s-o scoată din starea în care se afla. În cele din urmă îi spuse :

— Rose, ar trebui să te muţi.

Fata însă dădu din umeri, enervată. Ar fi preferat să nu-l mai audă cu pisălogeli din astea. Şi totuşi se bucura că era lîngă ea. I-ar fi plăcut să-l ştie alături, fără să scoată însă o vorbă ; prietenia lui caldă o învăluia ca o pătură, dar nu-i putea tihni pentru că în adîncul sufletului se temea parcă de ceea ce i-ar putea spune el. Se temea, într-adevăr, că i-ar putea pomeni de taică-său. Nu-şi îngăduise o clipă să se gîndească la asta... la moartea tatălui ei şi la felul în care trebuie să se fi petrecut toată nenorocirea. Îşi spunea „tata a murit" tot aşa cum îşi spusese altădată „mama a murit". Nu voise niciodată ca vorbele astea să-i trezească şi imaginea morţii lor. Dacă ar fi murit de moarte bună, o moarte obişnuită, s-ar mai fi schimbat lucrurile. Sînt oameni care se prăpădesc răpuşi de vreo boală sau de bătrîneţe şi mor în patul lor ; vecinii vin să-i vadă şi apoi sînt înmormîntaţi... da, toate astea par fireşti, atunci e altceva. Dar la absurditatea unei bombe care

cade din văzduh, aruncată din avion de un tînăr drăguț, și la întîmplarea stupidă cu un camion care dă peste cineva — nu ! la așa ceva nu se putea gîndi. Sub pojghița asta a vieții se căsca un abis întunecat, plin de lucruri îngrozitoare și fără noimă. Toată ziua era la fabrică (unde dădea ajutor să se fabrice alte bombe), iar seara se întorcea acasă, făcînd mereu aceleași lucruri și rostind aceleași cuvinte, dar fără să-și îngăduie vreodată să se gîndească la moarte. Își zicea pe un ton indiferent : „tata a fost omorît". Nu lăsa însă ca vorbele acestea să-i sape în minte chipul morții.

Și apoi îl avea acum pe Jimmie, care se ivise în viața ei tocmai cînd simțea mai multă nevoie de afecțiunea și sprijinul lui. Dar și asta avea două tăișuri, pentru că același Jimmie spunea unele lucruri, silind-o să gîndească... Iar ea nu voia să gîndească și refuza să răspundă. Jimmie observase că, ori de cîte ori pomenea în vreun fel de viitor sau chiar de război, Rose se mînia și privea în altă parte. Nu știa ce să facă.

În seara aceea plecă, dar se întoarse a doua zi. Se scurseseră șase zile de la bombardament și Jimmie văzu că, din pricina greutății, crăpătura din tavan se mărise, iar cînd trecea vreun automobil, tencuiala cădea în bucățele, ca o ploaie albă și măruntă. Într-adevăr, era primejdios. Trebuia s-o sfătuiască într-un fel. Rose însă nu se urnea din loc, ședea cu brațele încrucișate, cătînd în gol. Se hotărî să fie crud. Inima îi zvîcnea înspăimîntată de ceea ce avea să urmeze. Îi vorbi însă tare, jovial :

— Rose, taică-tău a murit. Nu se mai întoarce. Fata se uită la el, cu privirea pierdută ; parcă nici nu auzise. Trebuia să meargă mai departe ; Taică-tău e mort, e mort pentru totdeauna și nu mai are nici un rost să rămîi aici, îi zise el hotărît.

— De unde știi ? îl întrebă ea îndurerată. Se mai

înșală omul cîteodată. Nu-i așa că se mai întîmplă să se întoarcă cîte cineva ?

Era mai rău decît își închipuise.

— Nu se mai întoarce. L-am văzut chiar eu.

— Nu cred, protestă ea, cu răsuflarea tăiată.

— Ba da, ba da. Zăcea pe caldarîm, bucățele. Așteptă ca vorbele lui să-și facă efectul. Fața Rosei era neschimbată, dar îl privea țintă, cu o căutătură de iepure speriat. Nimic n-a rămas din el, îi spuse Jimmie mai mult în glumă. Nimic, nici picioare, nici capul măcar...

Rose se ridică brusc, cuprinsă de furie. Ochii îi erau mici și întunecați.

— Ești un... începu ea. Buzele îi tremurau.

Jimmie nu se mișcă de pe scaun. Voia să pară nepăsător și chiar bine dispus. Se strădui să zîmbească. La drept vorbind, era foarte speriat. Dacă acesta era punctul ei slab ? Dacă are să-și iasă din fire ?... Dacă... Își trecu repede limba peste buze și se uită la ea. Rose nu-și lua ochii de la el. Părea că-l urăște. De frică Jimmie ar fi vrut să rîdă. Dar se ridică în picioare și cu voită brutalitate îi strigă :

— Da, Rosie, fato, așa e cum îți spun. Taică-tău nu mai era decît un cadavru plin de sînge... da, asta era... plin de sînge !

Își zise : „Am lovit unde trebuie".

— Ești un... se porni iarăși Rose cu fața schimonosită de ură. Ești un... și un torent de vorbe nebunești se revărsă din gura ei.

Jimmie rămase încremenit. Se aștepta s-o vadă izbucnind în plîns sau leșinînd. Ea însă țipa și se răstea la el, amenințîndu-l cu pumnii. Îndepărtînd-o cu blîndețe, îi zise încet, parcă făcîndu-și curaj :

— Vai, vai, fată dragă, ce cuvinte... urît, urît ! apoi

tare, silindu-se să pară vesel : Stai uşor, fetiţo... nu-i vina mea.

Îl uimea violenţa ei. Micuţa şi blînda Rose devenise o adevărată scorpie care urla, zgîria, izbea cu picioarele, îşi înfigea ghearele.

— Ieşi afară... şi apucînd un sfeşnic îl azvîrli în el. Ferindu-şi faţa cu braţul, Jimmie se dădu înapoi de-a-ndaratelea, împinse uşa cu călcîiul şi ieşi. Ajuns afară, trase cu urechea, zîmbind plin de căinţă şi nelinişte. Îşi şterse cu batista zgîrieturile de pe obraz. La început nu se auzi nimic, apoi sughiţuri puternice de plîns. Se îndreptă de şale, încetişor.

„Poate că vorbele mele au jignit-o şi poate că n-o să-mi ierte asta niciodată."

Dar se linişti. Ceva îi spunea că era bine ceea ce făcuse. Ascultă un timp plînsul ei neîntrerupt. Apoi se întrebă foarte încurcat :

„Eh, acum ce să fac ? Să mă reîntorc, sau să mai aştept puţin ? Mai stăruitor însă decît aceste gînduri era un altul : Şi pe urmă ? Cu siguranţă că dacă mă întorc mă mai înfund în cine ştie ce."

Trecu încet din faţa uşii ei şi apucînd-o în jos pe strada răvăşită de bombardament se îndreptă spre cîrciuma din colţ, care scăpase neatinsă. Simţea nevoia să bea ceva, să chibzuiască puţin...

Stînd aplecat peste tejghea, ţinea paharul în mînă, iar ochii lui cenuşii erau întunecaţi de supărare. Deodată auzi pe cineva spunîndu-i :

— Ce faci, frumosule, cin' te-a necăjit ?

Îşi ridică ochii, zîmbind, şi o văzu pe Pearl. O cunoştea de mult... dar nu era nimic serios ; de obicei, cînd trecea pe la cîrciumă schimba cu ea peste tejghea cîteva cuvinte şi-un bună ziua. Îi plăcea s-o vadă, dar acum dorea să fie lăsat în pace. Pearl şovăi o clipă, după care îl întrebă :

— Ce mai e cu nevastă-ta ?

Jimmie îşi încruntă sprîncenele şi nu-i răspunse. Fata făcu o mutră acră de parcă ar fi vrut să spună : „Dacă nu vrei să stai de vorbă, n-am de gînd să te silesc !" Dar rămase locului privindu-l cu atenţie. În sinea lui Jimmie îşi zicea : „N-ar fi trebuit să mă amestec, n-ar fi trebuit să-mi iau răspunderea ei. Ce mă priveşte pe mine ce i se întîmplă..." Se linişti apoi singur, schiţînd un zîmbet deznădăjduit, dar şi triumfător totodată.

— Iar ai necazuri, băiete ! observă Pearl deodată. Mai bine ţi-ai şterge faţa. Te-ai bătut cu cineva ?

Jimmie îşi duse mîna la obraz şi se mînji de sînge.

— Da, răspunse el zîmbind, cu un balaur.

Izbucniră amîndoi în rîs. Vorbele astea îl făceau s-o vadă pe Rose cu alţi ochi. „Micuţa e un adevărat «balaur mic», îşi zise el, pipăindu-şi obrazul. Cine ar fi crezut că e aşa de plină de draci ?" Puse apoi paharul pe masă, îşi îndreptă cravata, se şterse cu batista pe obraz, o salută pe Pearl cu un zîmbet vesel şi plecă. Nu mai şovăia. Merse de-a dreptul la locuinţa de la subsol.

Rose spăla rufe în albie. Faţa îi era umflată şi înecată în lacrimi, dar se pieptănase. Văzîndu-l se înroşi toată şi căută să-l privească în ochi. Nu izbuti însă. Atunci Jimmie veni spre ea şi o luă în braţe.

— Nu te mai omorî atît cu firea, Rose.

— Îmi pare rău, îi răspunse fata cu o afectare plină de nelinişte, încercînd să zîmbească şi cătînd spre el cu priviri rugătoare. Nu ştiu ce m-a apucat, nu ştiu.

— E bine. Zău că e bine, ascultă ce-ţi spun eu.

Acum Rosie plîngea de ruşine.

— Nu folosesc niciodată vorbe de-astea. Niciodată. Habar n-aveam că le cunosc. Nu sînt aşa. Ai să crezi acum că...

Jimmie o luă în braţe şi îi simţi umerii tremurînd.

— Nu-ţi mai pierde vremea cu poveştile astea. Erai

tulburată şi chiar eu am vrut să se întîmple aşa. Am făcut-o anume. Nu ţi-ai dat seama, Rosie? N-o mai puteai duce în felul ăsta, ascunzîndu-te de tine însăţi.

O sărută pe partea de obraz care nu era ascunsă în umărul lui.

— Îmi pare rău, îmi pare atît de rău, îngînă ea. Plîngea, dar se simţea mult mai bine.

Jimmie o ţinea strîns şi îi murmura cuvinte de mîngîiere. Dar în acelaşi timp avea impresia că începe să alunece pe marginea unei prăpăstii, pradă a nenumărate primejdii. De oprit, nu se mai putea însă opri. Era mult prea tîrziu. Rose îi spuse cu glas stins:

— Ai avut dreptate. Ştiu asta. Dar nu puteam să îndur gîndul ăsta. Nu aveam pe nimeni altul decît pe tata. Rămăsesem de atîta vreme numai noi doi. Nu aveam pe nimeni altul... Pe Rose o străfulgeră un gînd, care pieri însă de îndată. Numai pe fetiţa lui George. Acum ea e a mea, de fapt.

Jimmie sări plin de indignare.

— Bine, bine, n-am nimic cu taică-tău, dar n-avea nici un drept să te ţină pe lîngă el ca să-l dădăceşti. Ar fi trebuit să mai scoţi nasul din casă şi să-ţi găseşti un bărbat drăguţ, să fi avut copii.

Nu-şi dădu seama de ce Rose se crispase toată, îndepărtîndu-l, deşi numai pentru o clipă. Revenindu-şi apoi, îi zise supusă:

— Lasă-l pe tata. Nu te lega de el.

— Bine, făcu Jimmie cu blîndeţe. Nu mai spun un cuvînt.

Rose părea că aşteaptă ceva şi, ridicîndu-şi faţa spre el, îi zise:

— Acum nu mai am pe nimeni.

— Mă ai pe mine, îi răspunse el într-un tîrziu, zîmbindu-i nervos.

Părea înduioşată, privirile ei le căutau pe ale lui şi continua să aştepte. Urmă o tăcere în care Jimmie se lupta cu propria-i raţiune. Tăcerea prelungindu-se peste măsură, Rose începu să dea semne de nerăbdare, cînd, deodată, el îi spuse:

— Vino cu mine, Rosie, o să am eu grijă de tine.

Rose se lipi şi mai mult de Jimmie şi începu să plîngă.

— Mă iubeşti, aşa-i că mă iubeşti?

Bărbatul o îmbrăţişă asigurînd-o:

— Fireşte că te iubesc.

La drept vorbind, era destul de adevărat. O iubea. De ce, nici el nu ştia, pentru că nici măcar frumoasă nu era, dar o iubea. După un răstimp Rose îi spuse:

— Îmi strîng lucrurile şi vin la tine.

Jimmie se uită îngrijorat la tavanul ce atîrna ameninţător, căutînd să cîştige timp:

— Rămîi puţin aici. Vreau mai întîi să rînduiesc lucrurile cum se cuvine.

— De ce nu pot să vin acum?

Privi în jur, îngrozită, de parcă ar fi fost închisă într-o cuşcă şi n-ar fi aşteptat altceva decît să iasă de acolo — ea, care se agăţase cu atîta încăpăţînare de căminul ei.

— Rosie, trebuie să ai încredere în mine. Hai, împachetează-ţi lucrurile ca o fată cuminte. Mă întorc mai tîrziu să te iau.

Apucîndu-l de umeri, i se uită în ochi şi-i spuse stăruitor:

— Să nu mă laşi prea mult aici... tavanul ăsta... tavanul ăsta... s-ar putea prăbuşi.

Părea că abia acum îl vede pentru prima oară. O linişti îndepărtînd-o cu hotărîre şi îi repetă că într-o jumătate de ceas avea să fie îndărăt. O lăsă strîngîndu-şi grăbită lucrurile şi privind mereu în tavan.

Afară, Jimmie se întreba cum s-o scoată la capăt Nu-i venea nici o idee. Mare lucru n-ar fi fost să găsească o locuință, cînd atîta lume era evacuată ; însă trecuse de unsprezece și n-avea de unde să facă rost de bani, nici chiar pentru chiria pe prima săptămînă. Pe deasupra, a doua zi mai trebuia să-i dea și nevesti-si ceva parale. Străbătea agale străzile pustii și cufundate într-o beznă de nepătruns. Mergea cu mîinile în buzunare și-și spunea : „Ești la ananghie, Jimmie băiete, ești într-adevăr la ananghie".

Cam după un ceas, pașii îl aduseră înapoi. Rose ședea înaintea mesei, pe care se aflau două cutii de carton și o mică valiză cu rochiile ei. Își ținea brațele încrucișate.

— S-a făcut ? îl întrebă ea, sărind în picioare.

— Rosie, lucrurile stau cam așa...

Se așeză jos și căută cuvintele cele mai potrivite.

— Ar fi trebuit să-ți spun. De fapt n-am locuință.

— N-ai un acoperiș sub care să dormi ? îl iscodi ea neîncrezătoare.

Jimmie îi ocoli privirile și se bîlbîi :

— Să vezi, sînt complicații.

Cătă drept în ochii ei, în speranța că va descoperi vreo licărire, dar nu află decît milă. Îi venea să înjure. La naiba, în ce încurcătură intrase și ce-i rămînea de făcut ? Îl mișcă însă acea căldură tristă de pe fața ei, și fără să-și dea prea bine seama o lăsă să-l cuprindă cu brațele și îi șopti :

— Am fost și eu bombardat săptămîna trecută.

— Și te mai îngrijeai de mine, cînd nici tu n-aveai unde pune capul ? îl mustră ea cu blîndețe.

— O scoatem noi la capăt. Mîine dimineață o să găsim o locuință, o asigură Jimmie.

— Ar fi mai bine așa, să avem locuința noastră și...

crezi că o să ne putem căsători curînd ? îl întrebă ea cu timiditate, înroșindu-se.

Jimmie întoarse capul ca Rosie să nu-i poată desluși privirile și îi spuse :

— Să găsim mai întîi o locuință, și pe urmă ne descurcăm noi.

Rose rămase pe gînduri. După un răstimp îl întrebă :

— Poate că nu ai bani, căută ea să afle, bănuind parcă ceva.

— Ba da, da' nu am bani gheață. O să am mai tîrziu.

În sinea lui își zise iarăși : „Jimmie, ai intrat la apă — la apă".

— Am eu două sute de lire la Casa de Economii, îi propuse Rose, zîmbind cu o mîndrie timidă și mîngîindu-l pe păr. Și avem și mobila de aici — n-a pățit nimic de la bombardament. Am putea să ne facem un cămin drăguț.

— Am să ți-i înapoiez mai tîrziu, îi spuse el cu desperare în glas.

— Cînd ai să ai. Și pe urmă banii mei sînt acum și ai tăi, adăugă ea zîmbindu-i drăgăstos. *„Ai noștri."* Accentuase cuvintele cu delicatețe, invitîndu-l parcă să împărtășească aceeași bucurie pe care o simțea și ea.

Înainte de toate, Jimmie era un om cu experiență. Știa să se descurce și trecuse prin multe. Așa că, pînă a doua zi după-masă, găsi o locuință. Două odăi, o bucătărie, o cămară pentru cărbuni, apă caldă și rece și acces la baia de la etajul de jos. Și era și ieftină. Se afla la mansardă, într-o clădire veche, dar Jimmie se bucura că pe deasupra acoperișurilor caselor de peste drum putea să vadă copacii din parcul Battersea.

„O să-i placă", își zise el.

Era fericit. Cu o noapte înainte, se perpelise tot timpul pe jos, la ea, în dărîmătura aceea de subsol. Îl chinuiseră fel de fel de gînduri. Acum se risipiseră și vedea lumea într-o lumină mai veselă.

Cînd ajunse cu bagajele în capul scării, Rose alergă de-a dreptul la fereastră. Se trase însă ușor înapoi.

— Ce e, Rosie, nu-ți place ?

— Ba da, îmi place, dar... Izbucni în rîs și îi spuse, cerîndu-și iertare : Toată viața am stat la subsol, adică vreau să zic că nu sînt obișnuită să locuiesc atît de sus.

Jimmie o sărută și o necăji puțin. Observă însă că Rose arunca din cînd în cînd cîte o privire speriată în jos, pe fereastră, ca pe urmă să se tragă repede îndărăt, uitîndu-se de jur împrejur prin odăile goale.

O viață întreagă trăise sub pămînt, acolo unde autobusele și automobilele treceau pe deasupra privirilor, iar în creștet o apăsa greutatea bătrînei case ce parcă o ocrotea. Acum era sus, deasupra străzilor și a clădirilor și se simțea în nesiguranță. „Nu fi proastă, își zise ea. Ai să te obișnuiești." Se luă apoi cu treaba, puse la locul lor mobilele și lucrurile și nu se mai gîndi. Scosese o sută de lire din banii pe care-i avea la Casa de Economii ca să facă tot felul de cumpărături — dar cumpărase mai mult lucruri pentru el : un dulap pentru hainele lui — îl necăji că avea prea multe — un mic aparat de radio ; și în sfîrșit un birou la care să lucreze Jimmie, deoarece îi povestise că învață ca să obțină un titlu de tehnician. O întrebase de ce nu-și cumpărase nimic pentru ea, dar Rose îi spusese, parcă pentru a se apăra, că avea destule boarfe. Noua locuință a Rosei era rînduită în așa fel încît să semene cu fostul ei cămin. Masa stătea la locul ei obișnuit, calendarul cu trandafiri galbeni atîrna pe perete, iar Rose își vedea fericită de treabă lîngă mașina de gătit, făcînd aceleași mișcări pe care se obișnuise să le facă de ani de zile,

căci bufetul, bara de atîrnat șervetele la uscat și masa de bucătărie fuseseră puse întocmai ca „acasă". Fără să vrea mai folosea acest cuvînt.

— Dar aici, protesta el, aici nu e casa ta ?

Ea îi răspundea serioasă :

— Ba da, da' nu mă pot obișnui.

— Ar fi bine să te obișnuiești cu ea, se plîngea Jimmie și apoi o săruta ca să-și ascundă mîhnirea.

Cînd într-o zi scena aceasta se repetă, omul îi spuse :

— Oricum, subsolul s-a prăbușit. Am trecut azi pe acolo. E doar un morman de cărămizi și dărîmături. Avusese de gînd să nu-i spună. Rose se trase înapoi cîțiva pași și se făcu albă ca varul. Bine, dar știai că mult timp nu mai putea să se țină, adăugă el.

Fata rămase buimacă. Nu se putea împăca cu gîndul că vechiul ei cămin nu mai exista ; acum îl vedea în minte cum arăta cu grinzile grele prăbușite și plin de apă murdară. Apoi goni pentru totdeauna din închipuire această imagine. Și toată ziua fu tăcută și absentă, pînă cînd el se înfurie.

Jimmie își ieșea adesea din fire. Se supăra și protesta ori de cîte ori Rosie îi cumpăra cîte ceva.

— Nu-ți place ? îl întreba ea privindu-l mirată.

— Ba da, îmi place foarte mult, dar...

După un timp Rose începu să se arate jignită că Jimmie nu vrea să folosească dulapul sau biroul pe care le cumpărase.

Și apoi se mai iviră și alte neînțelegeri. La aproape patru săptămîni după ce se mutaseră, îi spuse într-o bună zi :

— Nu prea ești casnic, nu-i așa ?

El îi răspunse cu sinceră uimire :

— Ce vrei să spui cu asta ? Sînt țintuit aici ca un...

Se opri și își aprinse o țigară ca să nu mai continue ce avea de spus. În ce-l privea, începuse o viață nouă ;

era un om care ura să fie îngrădit, să-şi petreacă fiecare seară în acelaşi fel; acum, de cele mai multe ori, venea de la lucru de-a dreptul la Rose, mînca împreună cu ea, o lăuda sincer pentru felul în care gătea, şi apoi... ei bine, avea toate motivele să vină, căci ar fi fost nebun să n-o facă. În sufletul lui simţea o mîndrie tainică pentru ea.

„Uite, o fată ca ea, ca Rose, să trăiască atîţia ani alături de tatăl ei, un om bătrîn, ca la mănăstire, sau în tot cazul cam aşa! Ai crede că o fată ajunsă la treizeci de ani fără să cunoască încă vreun bărbat trebuie să aibă vreun cusur."

Dar Rose n-avea nici un cusur. La lucru, se gîndea la nopţile petrecute împreună cu ea şi rîdea plin de mulţumire. Era perfect normală, fără doar şi poate. Apoi, încet, începu să-l roadă îndoiala. Nu era lucru firesc că stătuse singură atîta amar de ani. Şi pe deasupra era frumuşică. Îi venea să zîmbească amintindu-şi că la început o găsise foarte urîtă. Acum cînd era fericită, la casa ei, cu sufletul plin de dragoste, se făcuse într-adevăr frumoasă. Trăsăturile nu-i mai erau atît de aspre, obrajii aveau un colorit gingaş, iar privirile îi erau adînci şi calde. Ai fi zis mai degrabă că te întorci acasă la o pisicuţă blîndă, care toarce mereu şi se cuibăreşte lîngă tine. Cînd mergea cu ea la cinematograf, se umfla în pene, ştiind că bărbaţii întorc capul după ea. Şi totuşi, să fi fost el oare primul care încercase să vadă ce se ascunde în femeia asta? Hm! Părea puţin probabil, de necrezut!

Toate astea i le mărturisi Rosei, şi deodată pisicuţa îşi arătă ghearele ascuţite şi ameninţătoare.

— Ce vrei să ştii? îl întrebă ea cu răceală, după ce el aruncase cîteva vorbe lipsite de tact.

— Ei bine, Rosie, ce-i cu băiatul acela, George, cu care ziceai că trebuia să te măriţi cînd erai încă o fetişcană?

— Ce-i cu el? se răsti ea, aruncîndu-i o privire de gheaţă.

— Aţi fost împreună mult timp!

— Trei ani, îi răspunse ea scurt.

— Trei ani! exclamă el. Nu se gîndise la ceva atît de serios. Trei ani e ceva!

Rosie cătă spre el rugătoare, dar şi mustrătoare totodată, fără ca Jimmie să priceapă însă nimic. Ştia doar atît: că fericirea pe care i-o dăruise omul acesta ştersese cu desăvîrşire tot trecutul. George îi rămăsese acum mai puţin decît o amintire. Cînd îşi spunea că Jimmie fusese primul bărbat pe care-l iubise, acesta era adevărul, pentru că aşa simţea ea.

Întrebările lui pline de îndoieli o făceau să se simtă nefericită, nesigură. Nu numai de el, dar chiar şi de ea. Cum putea oare să-i nimicească fericirea în felul acesta? Mustrarea se prefăcu în dispreţ. Îl privi cu ochi înduraţi şi acuzatori. Şi Jimmie se simţea uluit şi pierdut. Îndrăznise să se uite la el în felul acesta! Însemna, atunci, că minţise cînd îi spusese că el era cel dintîi — dacă spusese aşa ceva...

— Dar, Rosie, izbucni el, e firesc. Ai fost logodită trei ani şi îmi spui că...

— Nu ţi-am spus niciodată nimic, rosti ea apăsat, şi ridicîndu-se de la masă începu să strîngă farfuriile.

Din nefericire, Jimmie strigă:

— Ei bine, dar am dreptul să ştiu, nu-i aşa?

Fusese o mare greşeală din partea lui.

— Dreptul? îl întrebă ea ţeapănă şi dispreţuitoare. Nu mai era aceeaşi Rose. Părea mult mai bătrînă. Aveai impresia că vorbeşte maică-sa. Ia te uită cine pomeneşte de drepturi! Şi aruncînd farfuriile în apa de vase adăugă: Bărbaţii! Eu nu te-am întrebat niciodată ce

ai făcut înainte de m-ai cunoscut. Şi dacă vrei să ştii, nici nu-mi pasă. Cît despre ceea ce am făcut eu, dacă am făcut ceva, nu te priveşte.

Apoi întoarse robinetul, şi zgomotul apei îi despărţi şi mai mult. În timp ce apa îi vîjîia în urechi, Rosie se gîndea :

„Întotdeauna bărbaţii strică totul !"

Îl uitase pe George, nu mai exista pentru ea. Şi acum Jimmie îl readusese la viaţă şi o împinsese să se gîndească la el. Era silită să se întrebe : „Oare îl iubeam tot atît de mult ? Era la fel ca acum ?" Şi dacă fericirea ei fusese tot atît de mare cu George pe cît era acum cu Jimmie, atunci faptul acesta părea să micşoreze iubirea însăşi şi să o facă dureroasă şi nesigură. Socotea că Jimmie se purtase aşa doar ca s-o tulbure. Oricum, asta simţea.

În timp ce apa curgea cu zgomot, îl auzi pe Jimmie strigînd :

— Şi zici că nu mă priveşte, aşa-i ?

— Nu, ar fi mai bine să nu-ţi pese, îi spuse ea. Privea ţintă înainte, în timp ce spăla farfuriile calde şi unsuroase.

— Aşa, va să zică ! făcu el din nou.

Rose nu mai răspunse. Jimmie şedea sprijinindu-se de masă. O ocăra încetişor pe Rose, dar în acelaşi timp era conştient de tulburarea ce-l cuprinsese. Simţea că demnitatea lui de bărbat fusese lovită şi batjocorită. Fără îndoială că şi Rosie se simţea la fel de înjosită. Şi pentru că stătea tot îmbufnată se duse la ea şi o îmbrăţişă. Simţea nevoia s-o alunge pe femeia aceea jignită şi străină şi s-o readucă pe cea blîndă şi iubitoare. Începu să o alinte :

— Balaur, pisicuţă, asta eşti !

O trase de păr şi îi ţinu mîinile ca să nu poată şterge farfuriile. Dar ea stătea nemişcată. Apoi văzu că lacri-

mile îi şiroiau pe obrajii împietriţi de încăpăţînare şi, într-o pornire biruitoare, o ridică şi o purtă în braţe spre pat. În definitiv lucrurile mergeau destul de bine.

Dar nici atît de uşor pe cît îşi închipuise nu mergea, căci într-un tîrziu, în noaptea aceea, Rose îl întrebă cu un glas voit nepăsător :

— Cînd ne căsătorim ?

Jimmie încremeni. Uitase, sau aproape uitase de asta. La naiba ! Oare nu era mulţumită ? Nu-şi petrecea toate serile la ea ? De fapt, după cum se purta Rosie cu el, se putea socoti însurat cu ea.

— Nu ai încredere în mine, fată dragă ? o întrebă în cele din urmă.

— Ba da, am încredere, îi spuse ea mai mult bănuitoare, şi aşteptă.

— Am pricini să nu mă pot însura cu tine acum.

Rose rămase tăcută, dar tăcerea aceasta era ca o întrebare ce plutea în întuneric, între ei. Jimmie nu-i răspunse, ci se întoarse şi o sărută.

— Te iubesc, Rosie, doar ştii asta.

Adevărat. Lucrul acesta îl ştia. Dar la aproape o săptămînă după aceea, într-o dimineaţă, cînd să plece, îi spuse :

— Desearǎ nu pot veni, Rosie. Trebuie să învăţ puţin pentru examen. O văzu cum se uită la biroul pe care-l cumpărase pentru el şi pe care nu-l folosise niciodată. Mă întorc mîine, ca de obicei, adăugă Jimmie repede ca şi cum ar fi vrut să scape de privirile-i tulburate şi iscoditoare.

Îl întrebă deodată :

— Nevastă-ta îşi face griji din pricina asta ?

Îşi ţinu respiraţia şi se uită ţintă la ea :

— Cine ţi-a spus ? Rose rîse ironic. Ei bine, cine ţi-a spus ?

— Nu mi-a spus nimeni, îi răspunse ea cu dispreţ.

— Atunci, trebuie să fi vorbit în somn, bombăni Jimmie neliniştit.
Rosie rîse zgomotos.
— Trebuie să mă crezi tare proastă ca să-ţi închipui că mi-a spus cineva sau că ai vorbit tu în somn... Şi cu un gest obişnuit, în care se citea deznădejdea, se întoarse şi luă o cîrpă de şters vasele.
— Mai lasă-le încolo de farfurii, sînt curate, îi strigă el.
— Nu zbiera aşa la mine !
— Rose, începu Jimmie după o clipă, cu glas rugător. Am vrut să-ţi spun, dar pur şi simplu n-am putut... Am încercat de mai multe ori.
— Da ? făcu ea scurt.
Acest „da" îl scotea întotdeauna din fire. Părea că arată o adîncă neîncredere şi o nepăsare totală faţă de el şi de toţi ceilalţi bărbaţi. Era ca şi cum i-ar fi spus : „Pe lumea asta nu există decît o singură fiinţă pe care să mă pot bizui, şi aceea sînt eu".
— Rosie, nevastă-mea nu vrea să ne despărţim. Nu vrea să-mi redea libertatea.
Rostise automat cuvintele astea dramatice, amintindu-şi de un film pe care-l văzuse cu o săptămînă înainte. Se ruşină singur. Pe chipul femeii însă se citea acum o altă expresie.
— Ar fi trebuit să-mi fi spus asta, îl dojeni Rose.
Tonul ei plin de milă îl făcu să se simtă iarăşi tulburat. Rosie se întoarse instinctiv spre Jimmie, ca şi cum ar fi vrut să-l ocrotească. Îl îmbrăţişă, iar el îşi lăsă capul pe umărul ei, avînd senzaţia aceea de nesiguranţă şi de ameţeală pe care o încerci cînd nu mai eşti stăpîn nici pe vorbele, nici pe faptele tale.
„Ei drăcie, îşi zise el chiar în clipa cînd inima i se topea de duioşie, nu mi-a trecut niciodată prin minte s-o vîr pe Rosie şi nici pe mine într-o asemenea belea."

Cu obrazul ascuns în părul lui, Rose îl ţinea strîns vrînd parcă să-l mîngîie, să-l liniştească. Ceva însă în purtarea ei, în rigiditatea ei îi spunea lui Jimmie că femeia voia să-i mai vorbească. Îi zise în cele din urmă :
— Aş vrea să am copii. Vremea trece, şi eu nu întineresc.
Dar în timp ce-o strîngea şi mai tare în braţe, Jimmie chibzuia : „La asta nu m-am gîndit niciodată". Adevărul e că el avea doi copii. Însă mai apoi îşi spuse : „La urma urmei are dreptate. Ar trebui să aibă copii. Da, da ! Îmi aduc aminte cum după bombardament alerga ca o bezmetică s-o găsească pe fetiţa aceea ! Femeile au nevoie de copii." Căută să şi-o închipuie pe Rose cu un copil al lui şi se simţi copleşit de mîndrie. La gîndul că ar putea să rămînă grea îl trecu un fior de plăcere, era măgulit.
După o vreme, Rose adăugă :
— Mai roag-o o dată, Jimmie. Convinge-o să se despartă. Ştiu că femeile sînt ale naibii cînd e vorba de divorţ, da' poate că dacă-i vorbeşti frumos...
Cu un aer nenorocit, Jimmie făgădui că va încerca iar.
— O rogi chiar astă-seară ?
— Bine...
De fapt n-avea intenţia să se ducă acasă în seara aceea. Voia să şi-o petreacă singur, să treacă pe la cîrciumă, să se vadă cu prietenii, ba chiar să mai şi lucreze puţin, vreun ceas, două.
— Deseară nu te duci acasă ? îl întrebă ea neîncrezătoare citindu-i parcă gîndul.
— Nu, aş fi vrut să lucrez puţin. Rosie, trebuie să dau examenul ăsta. Sînt sigur că dacă am să muncesc puţin am să-l iau. Şi atunci am să fiu calificat. Acum, de fapt, nu sînt nici în car, nici în căruţă.

După ce-l ascultă, Rose scoase un oftat, apoi stărui iarăşi.

— Atunci, du-te mîine acasă şi roag-o.

— Da' mîine vreau să vin să te văd pe tine, Rosie. Tu nu vrei ?

Femeia oftă din nou, fără să-şi dea seama că voia acest lucru, şi zîmbi :

— Jimmie dragă, tot copil ai rămas.

La care el îi spuse pe un ton dulceag :

— Hai, Rosie, fii drăguţă, sărută-mă.

Îşi dădea seama că trebuie, că e absolut necesar s-o facă să fie din nou caldă, liniştită şi afectuoasă şi că numai astfel ar fi putut pleca cu cugetul împăcat. De fapt, aşa şi era Rose, deşi nu întru totul. Fruntea îi părea gînditoare, iar gura avea o cută gravă şi tristă. „La dracu, îşi zise el ieşind pe uşă. Să le ia dracu pe toate."

În seara următoare veni la Rose cu un aer îngrijorat. Băuse la cîrciumă, pînă începuse să vadă totul în culori trandafirii. Îi făcuse puţină curte lui Pearl, îi vorbise batjocoritor despre femei şi despre căsătorie şi în cele din urmă se dusese acasă să se culce. Dimineaţa îşi luase cafeaua împreună cu ai lui, ocolise privirile zeflemitoare ale nevesti-si şi plecase la lucru mahmur. La fabrică, munca îl prinsese ca de obicei. Lucra într-o fabrică mică, unde se produceau instrumente de precizie. Era foarte priceput şi cu toate astea nu era plătit decît ca lucrător obişnuit. Ştia, şi încă de multă vreme, că străduindu-se puţin ar fi izbutit să treacă lesne un examen care l-ar fi săltat măcar din punct de vedere bănesc. La drept vorbind, asta îl şi interesa, şi nicidecum poziţia socială pe care i-ar fi adus-o. De ani de zile nevastă-sa îl tot bătea la cap să-şi facă şi el un rost. Jimmie însă rămăsese nepăsător, pentru că de fapt femeia nu dorea decît să ajungă mai ceva decît vecinii lor, şi

asta nu putea el să sufere. Dar nevastă-sa avea dreptate, deşi punctul ei de vedere era greşit. Ar fi trebuit ca timp de un an, seară de seară, să înveţe. Şi la urma urmei, ce înseamnă un an în viaţa cuiva ? Nimic. De altfel, pentru el examenele fuseseră întotdeauna uşoare. În ziua aceea, la fabrică, luase hotărîrea să-i spună Rosei că de-aci înainte n-o s-o mai poată vedea atît de des. Îşi jură cu înverşunare şi convingere s-o facă să înţeleagă că un bărbat are şi anumite obligaţii faţă de el însuşi. Şi, oricum, nu avea decît patruzeci de ani... Dar în vreme ce-şi vorbea astfel, plin de hotărîre pentru sine şi pentru femeia din închipuirea lui, vedea parcă în faţa ochilor biroul cumpărat de Rosie şi care stătea nefolosit într-una din odăiţele unde locuia ea. „Bine, dar cine te împiedică să lucrezi ?" l-ar fi putut întreba mirată. Şi mirarea ei ar fi fost sinceră. Acolo însă nu putea să lucreze. Ştia prea bine asta, deşi înainte de a o fi întîlnit pe Rose învăţase, timp de două luni, foarte sîrguincios, seară de seară. Blestemă soarta care i-o scosese pe Rosie în cale, dar seara dădu fuga la ea ca şi cum cine ştie ce nenorocire s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi ajuns acolo chiar la vremea cinei. Se aştepta s-o găsească rece şi înţepată, dar ea îi căzu în braţe de parcă nu l-ar fi văzut de săptămîni întregi.

— Mi-ai lipsit atît de mult, îi spuse lipindu-se de el. M-am simţit atît de singură fără tine !

— Da' n-am lipsit decît o noapte, îi zise Jimmie vesel şi liniştit.

— Săptămîna trecută ai lipsit două nopţi, îi răspunse femeia pe un ton plîngăreţ.

Auzind-o, Jimmie simţi că-l apucă enervarea.

— Nu ştiam că le-ai şi numărat, îi spuse el, încercînd să zîmbească.

Femeii părea că-i e ruşine de vorbele ei.

— M-am simţit singură, adăugă Rose sărutîndu-l cu un aer de vinovăţie. La urma urmelor...

— La urma urmelor, ce? În voce i se desluşea mînia.

— Pentru tine e altceva, se apără ea. Tu te mai iei cu altele. În timp ce vorbea, Rose îşi ferea privirea. Eu însă mă duc la lucru, apoi vin acasă şi te-aştept. În afară de tine nu mai aştept nimic, de la nimeni.

Vorbea repede, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu-l plictisească. Petrecîndu-şi braţele în jurul gîtului lui, îl sărută, încercînd să-i intre în voie.

— Ţi-am gătit ceva care o să-ţi placă, îi spuse. Ghiceşti după miros?

Era iar femeia bună şi drăgăstoasă, aşa cum şi-o dorea el. După un răstimp Jimmie îi zise:

— Ascultă, Rosie fetiţo, vreau să vorbesc ceva cu tine. Ştii... examenul acela, trebuie să încep să învăţ pentru el.

Rose îi răspunse veselă:

— Ţi-am mai spus doar că poţi lucra aici, la birou. În vremea asta eu am să cos. O să fie grozav de plăcut.

Gîndul acesta părea să o facă fericită, dar lui îi îngheţă inima. I se părea jignitoare pentru dragostea lor romantică ideea ca ea să stea nepăsătoare în timp ce el lucrează şi să-i ofere, ca orice soţie, doar priveliştea prozaică a cîrpitului.

După această discuţie petrecu cîteva seri la ea, de parcă ar fi fost în primele zile de dragoste şi n-ar mai fi văzut pe nimeni în jur. Se burzului cînd Rose îi spuse în treacăt, ca să preîntîmpine un refuz:

— Dacă vrei să lucrezi deseară, să ştii, Jimmie, că nu mă supăr.

El îi răspunse rîzînd:

— Ducă-se dracului de lucru. Nu vreau să ştiu de nimic altceva decît de tine.

Se simţea mîndră, dar cuta aceea gînditoare de pe frunte i se adînci şi mai mult. Trecuseră aproape două săptămîni de cînd vorbiseră pentru prima oară despre soţia lui, şi într-o zi Rose îl întrebă din nou, cu multă grijă:

— I-ai spus de divorţ, Jimmie?

Întorcîndu-se, îi răspunse într-o doară:

— Nu cred că ar fi dispusă acum să mă asculte.

N-o privi, dar îi simţea căutătura tristă şi iscoditoare, aţintită asupra lui. Era atît de mînios, încît cu greu se stăpîni să nu izbucnească. Pe lîngă toate, se ştia vinovat, lucru pe care-l înţelegea mai anevoie decît însăşi enervarea aceasta.

Deodată se înveseli, şi buna lui dispoziţie deveni molipsitoare. Chicoteau şi rîdeau ca doi copii.

— Eşti plină de prejudecăţi, aşa eşti tu, îi zise el trăgînd-o de păr.

„Plină de prejudecăţi?" se întrebă ea cu oarecare şovăială.

— Femeile vor întotdeauna să se mărite. La ce bun să te măriţi? Parcă aşa nu sîntem fericiţi? Nu ne iubim? Căsătoria ar omorî dragostea.

Asemenea formulări savante o zăpăceau însă întotdeauna pe Rose. Se gîndi la fiecare în parte, şi pe faţă i se citea tulburarea. Părea mai degrabă că e plină de respect faţă de mintea care le zămislise. Şi în vreme ce le cumpănea, valul simţămintelor ei se scurgea neîncetat, rozînd în adîncul făpturii sale, dincolo de lumea vorbelor. Din abisul iubirii în care se cufundase, şopti cu patimă:

— Ah, vorbe şi iar vorbe!

— Bărbaţii sînt poligami, îi răspunse el vesel. E un fapt dovedit de ştiinţă.

— Atunci, femeile cum sînt? îl întrebă ea, fără să se lase mai prejos.

— Nu sînt poligame.

Cîntări cuvintele acestea cu seriozitate, aşa cum îi era felul, apoi rosti plină de îndoială.

— Da ?

— La naiba, se răsti Jimmie, mai în glumă, mai în serios. Vrei să zici că sînteţi poligame ?

Rose rîse şi se depărtă de el. Să legi cuvîntul poligam de fiinţa ei — cuvînt care însemna pentru ea un porc, şi pe un astfel de individ îl socotea duşman de moarte — era prea mult. Curînd se aşternu iar tăcerea.

— Te gîndeşti la George ? răbufni el gelos.

— Nicidecum, îi răspunse Rose indignată.

Indignarea ei sinceră îl tulbură. Îl supăra întotdeauna că era serioasă. Socotea că şi de astă dată nu făcuse altceva decît s-o sîcîie.

Într-o zi Rose îi spuse :

— De ce te superi tu întotdeauna cînd îmi arăt părerea despre un lucru ?

Rămase uimit. Va să zică nu spunea întotdeauna ceea ce gîndea ?

— Nu mă supăr, Rose, da' de ce iei tu toate aşa în serios ?

Auzindu-l, femeia rămase mută în întunericul care îi împresura. Jimmie îi vedea doar faţa mică şi frămîntată. Se îndepărtase de lîngă el, şi pe chip i se răsfrîngea acum lumina palidă din fereastră. Atitudinea ei gînditoare i se părea o adevărată mustrare. Ar fi vrut s-o vadă copilăroasă, plină de înţelegere.

— Spune-mi, Rose, nu te fac fericită ?

Vorbele lui păreau deznădăjduite.

— Fericită ! exclamă ea adulmecînd cuvîntul. Apoi, pe neaşteptate, izbucni în rîs, zicîndu-i : Uneori vorbeşti atît de caraghios, că mă faci să rîd.

— Nu văd ce e caraghios în toate astea. Păcatul tău e că nu ştii de glumă.

În loc să-i răspundă, Rose chibzui cîteva clipe, apoi îi vorbi pe un ton serios :

— Ei bine, fac şi eu haz de unele lucruri. Trebuie să fac haz de cîte ceva. Tata zicea că n-am pic de umor, la care de obicei eu îi răspundeam : „De unde ştii tu că lucrul care mă face pe mine să rîd nu e la fel de caraghios ca şi cel de care rîzi tu ?"

Auzind-o, Jimmie îi spuse morocănos :

— Cînd rîzi e ca şi cum n-ai rîde de loc. Parcă te strîmbi.

— Nu te înţeleg.

— Eu te întreb dacă eşti fericită, şi tu rîzi... Ce e caraghios în asta ?

Acuma o privea cu duşmănie. În loc să-i răspundă — aşa cum nădăjduia el — rîzînd sau asigurîndu-l că era într-adevăr fericită, Rose căzu iarăşi pe gînduri.

— Da, sigur, fără îndoială, făcu ea, cei care vorbesc despre fericire sau nefericire, şi spun vorbe mari... şi ceea ce spui tu, că femeile sînt aşa şi că bărbaţi sînt altfel... şi pe urmă poligamia şi toate celelalte, ei bine...

— Ei bine, ce ? o întrebă el.

— Ei bine, toate astea mie mi se par caraghioase, încheie ea într-o doară.

Nu găsise cuvintele care să arate ceea ce încerca ea, să exprime simţămîntul acela adînc al primejdiei şi tristeţii acestei vieţi. Bombele îi lovesc pe bătrîni, camioanele ucid oameni, şi războiul nu se mai sfîrşeşte ; ea trebuie să stea singură în nopţile în care Jimmie nu vine şi să plîngă ceasuri întregi, fără să ştie de ce, uitîndu-se prin fereastra mansardei, peste străzile pustii înecate în beznă... Un oraş întunecat de umbra războiului.

În primele zile ale legăturii lor, lui Jimmie îi plăceau ceasurile în care vorbeau duios despre mii de fleacuri, fără un scop anume. Dar acum găsea mereu că e prea

serioasă. Îl întreba neîncetat despre viața lui, despre copilăria lui.

— Ce te interesează ? îi curma el curiozitatea, arătîndu-se puțin dispus să-i răspundă.

Și Rose se socotea jignită.

— Cînd iubești pe cineva, vrei să știi totul despre el. E firesc doar... Jimmie îi răspundea în cele din urmă în doi peri ; îi cita faptele rece, fără acea căldură pe care o aștepta ea. Maică-ta era bună cu tine ? îl iscodea Rose îngrijorată. Gătea bine ?

Ar fi vrut să-l audă vorbindu-i despre viața lui. El însă îi răspundea scurt : „da", sau „nu prea".

— De ce nu vrei să-mi povestești ? îl întreba Rose mirată.

Jimmie îi repeta că îi povestește cu plăcere, de fapt însă ura aceste întrebări. I se părea că tocmai în clipa în care se așternea una din acele tăceri lungi și îmbietoare, cînd s-ar fi putut lăsa în voia unui vis frumos, se porneau și întrebările.

— De ce n-ai plecat pe front ?, îl iscodi ea într-o zi.

— N-au vrut să mă ia, de asta n-am plecat.

— Ai avut noroc, constată ea atunci cu răutate.

— Noroc, pe dracu, doar am încercat de nu știu cîte ori ! Am vrut să mă înrolez. Cum Rose stăruia în mutenia ei, Jimmie adăugă : Ciudată mai ești și tu ! Îți vin tot felul de idei. Vorbești de parcă ai fi o pacifistă. Și asta nu se prea potrivește cu vremea de război în care trăim.

— Pacifistă, răbufni ea. Ce tot spui prostii ? Nu sînt nimic.

— Ar trebui să fii mai cu băgare de seamă, Rosie. Să știi că, dacă mai trăncănești așa, ar putea să te audă cineva și să creadă că ești împotriva războiului. Ai să dai de belea.

— Ei bine, chiar sînt împotriva războiului și niciodată n-am fost altfel.

— Dar bine, Rosie...

— Ah, taci. Mă scoți din fire. Toată lumea mă scoate din fire. Nimeni nu face altceva decît să trăncănească și iar să trăncănească, și bătrînii ăia îmbuibați care pălăvrăgesc degeaba în Parlament și vorbesc, vorbesc, de nu mai au nici măcar timp să gîndească. Nimeni nu știe nimic, dar toți pretind că știu totul. Lasă-mă în pace. Nu mai vreau să aud nimic.

Jimmie tăcea mîlc. În fața acestei Rose, nu mai putea să scoată o vorbuliță. Pentru el, era acum o străină. De fapt îl supăra : era dintre oamenii cărora le place să ia cîte o frază din cărți sau de prin ziare și s-o și vîre îndată într-o discuție. Rose însă, care nu știa să sucească vorbele, și nici nu era dibace în conversație, avea în schimb ideile ei și se agăța de ele. Cum Jimmie folosea cuvintele cu multă ușurință, ea încercă să intre în lumea gîndurilor lui pentru că-l iubea și își dădea seama de cusururile ei. Stătea lîngă fereastră cu ziarele în mînă, citind cu atenție, rînd cu rînd, după ce-și biruia repulsia instinctivă pentru limbajul acela de violență și ură care umplea coloanele. Dar știrile despre război și sloganurile o enervau și o îngrijorau. Stărui îndeosebi asupra titlurilor care o interesau mai mult și citi : *Războiul aduce moartea căsniciei. Războiul distruge căminul.* Aruncă apoi ziarul și privi țintă înaintea ei ; era amețită. Titlul acela vorbea despre ea, Rose. Deschise iarăși ziarul la rubrica divorțuri. Un judecător dăduse o hotărîre care spunea : „această femeie lipsită de scrupule a stricat o căsnicie fericită..." Ziarul îi alunecă din nou din mînă, și Rose căzu pe gînduri, încruntată ; de fapt ea era aceasta. Era și ea una din acele femei rele. Era „cealaltă femeie". Ba mai mult, ar fi putut să fie denumită complice la adulter... Dar nu se socotea

astfel. Nu avea nici un sens. Nu mai citi ziarele şi renunţă pur şi simplu să mai încerce a pricepe ceva.

Îşi dădea seama că nu ştie atîtea lucruri cîte ştia Jimmie, şi de aceea, spre marea lui mulţumire, recurgea instinctiv la armele ei de femeie şi devenea brusc veselă. Iar el i se potrivea fără mare greutate. O vreme, nu mai pomeniră nimic despre soţia lui. A fost epoca lor cea mai fericită. După ceasurile de dragoste, stăteau pe întuneric şi vorbeau despre tot felul de fleacuri, uitîndu-se la cerul care îşi schimba neîncetat decorul lui de ploaie, de nori şi lumină. Atacurile aeriene şi toate primejdiile războiului nici nu le mai luau în seamă. Războiul era pe sfîrşite, însă ei vorbeau despre el ca şi cum s-ar fi terminat. Într-o noapte, în timpul unui bombardament puternic, Rose îi spuse cu toată sinceritatea :

— Dacă ne-ar omorî acum, nu mi-ar păsa.

La care Jimmie îi răspunse :

— N-o să murim. Nu se poate să ne omoare.

Părea simpla enunţare a unui fapt : iubirea şi fericirea lor erau de ajuns pentru a-i ocroti de orice primejdie.

Rose însă îi repetă :

— Chiar dacă ne-ar omorî, n-ar fi nimic. Nu văd ce ne-ar aştepta în viitor mai bun decît ceea ce avem acum.

— Vai, Rosie dragă, nu mai fi aşa serioasă.

Nu trecu mult şi se porniră din nou certurile din pricina seriozităţii ei. Rose începu iar să-l descoasă despre viaţa lui din trecut. Voia să afle de ce nu fusese primit în armată. Jimmie nu-i istorisea niciodată nimic despre asta. Şi totuşi într-o noapte, ieşindu-şi din fire, îi zise :

— Ei bine, dacă ţii să ştii, află : am ulcer... da' pentru numele lui Dumnezeu, Rosie, te rog să nu faci caz de asta... că nu pot să sufăr.

Adăugase aceste cuvinte pentru că ea scosese un ţipăt şi îl îmbrăţişase.

— De ce nu mi-ai spus ? Nu ţi-am gătit aşa cum ai fi avut nevoie.

— Rose, te rog încetează !

— Dar dacă ai ulcer, trebuie să mănînci alte lucruri, aşa e bine.

În seara următoare, cînd îi dădu la masă budincă cu lapte spunîndu-i îngrijorată : „asta n-o să-ţi facă rău la stomac", Jimmie izbucni, sărind în sus :

— Ţi-am mai spus, Rosie, nu vreau să mă dădăceşti !

Pe chipul ei se puteau citi încăpăţînare şi dragoste.

— Tu nu-ţi dai seama !

— Îţi repet pentru ultima oară, să ştii că aşa ceva n-am de gînd să îndur.

Cu buzele tremurînde, Rose îşi întoarse capul. Dar Jimmie se apropie de ea şi îi vorbi cu un glas nenorocit :

— Ei, nu lua şi tu lucrurile în serios, Rosie ! Ai avut intenţii bune, da' mie nu-mi face plăcere. Din pricina asta nici nu ţi-am spus pînă acum. Înţelegi ?

Rosie abia îi răspunse. În sinea lui se gîndea cu amărăciune : „Acum am două neveste, nu una". Erau amîndoi speriaţi şi nenorociţi că fericirea lor se arăta atît de nesigură, încît se putea destrăma într-o noapte, pentru nişte fleacuri : un ulcer sau o budincă cu lapte.

Cîtăva vreme după această întîmplare, masa se desfăşură într-o tăcere apăsătoare. Apoi, într-o bună zi, nemaiputînd să se stăpînească, izbucni :

— Da' bine, Rose, tu ţi-ai vîrît în cap să mă scoţi din ţiţîni. Asta e !

Îi dăduse peste rasol, pîine prăjită şi ceai foarte slab, şi el nu putea să sufere nimic din toate astea. Rose îl privi neajutorată, dar îi răspunse cu încăpăţînare :

— Am fost la o prietenă, la farmacista din colţ. Ea mi-a spus ce trebuie să mănînci la boala ta.

Fără să vrea, Jimmie se ridică în picioare, cu faţa vînătă de furie. O clipă stătu în cumpănă neştiind ce să facă, apoi ieşi trîntind uşa.

Se duse să bea la cîrciumă. Era morocănos. Aplecîndu-se peste tejghea, Pearl îl întrebă :

— Astă-seară ce te mai roade ?

Fata vorbea pe un ton glumeţ, dar în ochii ei citeai compătimirea şi tocmai de asta îi sări ţandăra. Mormăi scrîşnind din dinţi : Zi-i femeie ! apoi trînti paharul şi dădu să plece.

— Te costă ceva dacă eşti politicos ? îl întrebă Pearl acră, la care el îi răspunse :

— Şi tu pierzi ceva dacă mă laşi în pace ?

Ajuns în stradă, şovăi o clipă, simţindu-se vinovat. Pearl îi era de multă vreme prietenă şi avea o slăbiciune pentru el. De altfel Pearl ştia şi de nevastă-sa şi de Rose, dar nu pomenea niciodată de ele. Părea că nu-l socoteşte vinovat de loc. Da, de fapt Pearl era o fată drăguţă. Se întoarse la cîrciumă şi îi zise repede :

— Iartă-mă, Pearl, n-am vrut... şi, fără să mai aştepte vreun răspuns, ieşi din nou, de astă dată apucînd-o spre casă.

Femeia căreia îi spunea soţia lui îşi ridică ochii de pe lucrul ei şi îl întrebă scurt :

— Ce mai vrei ?

— Nimic.

Se aşeză, luă un jurnal, făcîndu-se că citeşte. Simţea însă că ea-l priveşte. Nu se mai duşmăneau. Trecuseră de mult de această fază, şi faptul că nevastă-sa părea că se sinchiseşte atît de puţin de soarta lui îl liniştea după curiozitatea drăgăstoasă şi atît de stăruitoare a Rosei. „Ca nişte degete albe, frumoase şi drăgăstoase care te sugrumă“, îşi spuse el fără să vrea, în gînd.

Într-un tîrziu, nevastă-sa îl întrebă :

— Vrei să mănînci ceva ?

— Ce-ai de mîncare ? se interesă el prevăzător, aducîndu-şi aminte de peştele rasol, atît de searbăd, şi de pîinea prăjită cu care fusese îmbiat nu de mult.

— Ia-ţi singur, îi răspunse ea.

Se duse la bufet şi, umplîndu-şi o farfurie cu pîine, castraveţi muraţi şi brînză, se întoarse în odaie.

Nevastă-sa se uită în farfuria lui, dar nu scoase o vorbă. După un răstimp, o întrebă zeflemitor :

— Cum de nu-mi spui că nu trebuie să mănînc castraveţi ?

— Puţin îmi pasă, făcu ea liniştită. Dacă vrei să te sinucizi, cu asta mergi la sigur.

Riseră amîndoi cu poftă. Mai tîrziu ea îl întrebă :

— În noaptea asta rămîi acasă ?

— Dacă n-ai nimic împotrivă.

Zîmbind ironic, femeia se ridică de pe scaun.

— Eu mă duc la culcare. Să ştii că n-ai să poţi dormi pe divan. Copiii au un musafir în noaptea asta. Trebuie să-ţi aşterni pe jos o pătură şi o pernă.

— Mulţumesc, îi răspunse el nepăsător şi, ca şi cînd şi-ar fi schimbat gîndul, o întrebă : Ce mai fac copiii ?

— Bine, dacă te interesează.

— Doar vezi că te-am întrebat, îi zise el fără convingere.

Tot acest schimb de vorbe se petrecuse în linişte, pe un ton nepăsător, ba chiar aproape prietenos. Cineva dinafară ar fi zis că oamenii ăştia abia se cunoşteau.

După ce plecă nevastă-sa, Jimmie luă din dulap o pătură, îşi înfăşură picioarele în ea şi se aşeză pe un scaun. Ar fi vrut să chibzuiască despre el şi despre Rose, dar adormi pe dată. Dimineaţa plecă devreme, înaintea celorlalţi. La fabrică stătu tot timpul pe gîn-

duri, întrebîndu-se ce să facă cu Rose. După lucru, pașii îl duseră fără voia lui la cîrciumă.

Pearl ședea liniștită înapoia tejghelei și îi arătă, cum se pricepu ea mai bine, că nu era supărată de felul cum se purtase cu o seară înainte. Intrase cu gîndul să bea numai un pahar și să plece, dar bău trei. Îi făcea plăcere să o vadă pe Pearl, fiindcă avea o fire veselă. Fata îi povesti lui Jimmie că iubitul ei se ținea acum după alta, dar adăugă ca și cum nu i-ar fi păsat de loc :

— La urma urmei, are balta pește !

— Asta așa-i, recunoscu el fără convingere.

— Ce să-i faci, fiecare cu supărările lui, adăugă Pearl cu un oftat aproape caraghios. Și parcă merită ?!

Auzind-o, Jimmie simți un fior dureros de vinovăție, căci se gîndi la Rose.

Iscodindu-l cu privirile, Pearl îi zise :

— De fapt nu vreau să spun că nu merită. Numai că acum cealaltă o să culeagă roadele...

Rîse amar.

Lui Jimmie îi plăcea filozofia ei plină de umor, așa că nu se putu opri să nu-i spună :

— E un prost dacă a putut să te lase.

Și îi privi cu admirație buclele blonde și strălucitoare și trupul bine făcut. Ochii fetei începură să scînteieze.

Atunci Jimmie aruncă un bună seara grăbit și plecă. Se gîndi că n-avea rost să se încurce și cu Pearl. Trecuse de opt. De obicei era la Rose pe la șapte. Zăbovi pe stradă întrebîndu-se ce să-i spună, dar cînd intră în casă tot nu știa cum s-o scoată la capăt. Într-un fel, se simțea obosit.

Rose mîncase singură, curățise masa, și acum răsfoia un ziar, încruntîndu-se.

— Ce citești ? o întrebă el ca să spargă gheața.

Cătînd peste umărul ei, văzu că însemnase cu creionul o coloană cu următorul titlu : *Excedentul de femei, o problemă actuală a bisericilor*. Rămase uimit.

— Uite ce sînt eu, un excedent, îi spuse ea izbucnind într-un rîs brusc și neașteptat.

— Nu văd ce-i de rîs, făcu Jimmie stingherit.

— Am dreptul să rîd dacă vreau, îi răspunse ea. Oricum, cred că e mai bine decît să plîng.

— Rose, bîigui bărbatul cu un aer nenorocit. Rose, încetează...

Agățîndu-se de el, fata izbucni în plîns. Lucrurile n-aveau însă să se sfîrșească aici, asta o știa prea bine. Noaptea, tîrziu, Rose începu să-i vorbească :

— Aș vrea să-ți spun ceva... și Jimmie își zise : „Acum e-acum. Fie ce-o fi !“ Ai fost acasă noaptea trecută, nu-i așa ?

— Da, recunoscu el speriat.

După o pauză, îl întrebă :

— Și ce a spus ?

— Despre ce ?

Bineînțeles că Jimmie nu pricepuse de îndată ce anume urmărea ea.

— Jimmie... reluă Rose neîncrezătoare, cu răsuflarea tăiată.

El însă o întrerupse :

— Draga mea, de prisos. Ți-am mai spus.

Rose nu se grăbi să-i răspundă, iar cînd o făcu, glasul îi era plin de amărăciune :

— Acum văd cum stau lucrurile.

— Nu vezi nimic, i-o reteză el.

— Ei bine, atunci explică-mi tu.

Tăceau amîndoi. Muțenia ei era ca o întrebare stăruitoare. Jimmie avea iarăși impresia că degetele moi și calde ale femeii îl strîng de gît. Simțea că se înăbușă.

— Nu-i nimic de explicat, nu pot să fac nimic.

Urmă iar o clipă de tăcere, apoi Rose îi vorbi în felul ei tărăgănat şi laconic, care îl scotea din fire:

— Da ?!

Atîta tot. Cel puţin în clipa aceea.

O săptămînă mai tîrziu, îi spuse liniştită:

— Azi am fost pe la bunica lui Jill.

Lui Jimmie îi tresări inima. Îşi zise: „Ce-o mai fi şi asta ?" Apoi o întrebă:

— Ei, şi ce s-a mai întîmplat ?

— George a căzut pe frontul din Italia, luna trecută.

Jimmie simţi o bucurie fără margini. Dar de îndată îi vorbi femeii, căindu-se parcă:

— Îmi pare rău...

Rose se făcu a nu-l lua în seamă:

— I-am spus bunică-si că aş vrea s-o adopt.

— Dar bine, Rose...

Văzînd însă expresia care i se citea pe faţă, se opri.

— Vreau să am copii, mărturisi ea cu aprindere.

Jimmie căta în pămînt:

— Da' poate că bunică-sa nu vrea să se despartă de ea!

— Nu sînt atît de sigură. Întîi a spus nu, pe urmă a început să se înduplece. Îmbătrîneşte... la anul împlineşte optzeci de ani. Se gîndeşte că poate ar fi mai bine să mă îngrijesc eu de Jill.

— Vrei să aduci copilul *aici?* o întrebă el, nevenindu-i parcă să creadă.

— De ce nu ?

— Da' tu lucrezi toată ziua.

Rose nu-i răspunse. Privind-o, Jimmie simţi că roşeşte.

— Ai răbdare şi ascultă ce-ţi spun, începu ea cu convingere, fără să caute a-l jigni, deşi fiecare cuvînt al ei îl rănea. Odăile astea eu le-am mobilat. Şi mobila şi banii au fost ai mei. Mai am încă o sută de lire la Casa de Economii, în caz că aş avea nevoie. O să-mi trebuiască. Războiul s-a terminat şi, după cîte îmi dau eu seama, n-o să mai cîştigăm chiar aşa mulţi bani. Pînă acum n-am fost...

În clipa aceea însă, tactul şi delicateţea ei o făcură să tacă. Ar fi vrut să spună că ea plătise mîncarea şi toate celelalte. Mai tîrziu, chiar şi chiria. O dată, la sfîrşit de săptămînă, Jimmie îi explicase, cerîndu-şi iertare, că nu are bani şi o rugase să plătească ea.... Cu vremea însă devenise ceva obişnuit.

— Vrei să-ţi dau bani ca să poţi sta aici cu copilul ? o întrebă el cu băgare de seamă.

Rose se roşi, încurcată.

— Nu, nu, făcu ea de îndată. Ştii, dacă ai putea plăti doar chiria... ar fi de ajuns. Aş putea să-mi caut o slujbă unde să nu lucrez toată ziua, ci doar dimineaţa. Jill merge acum la şcoală şi aş putea într-un fel s-o scot la capăt.

Jimmie înghiţi toate astea fără să crîcnească. Se gîndea şi nu-i venea să creadă. „Vrea să aducă un copil aici... Dar un copil îţi stă întotdeauna în cale. Asta înseamnă că nu mă mai iubeşte." Rosti încet:

— Bine, Rosie, dacă tu vrei aşa, aşa să fie!

Rose se lumină la faţă de bucurie şi se repezi la el ca odinioară, sărutîndu-l:

— Jimmie, Jimmie...

O strînse în braţe şi îşi zise cu amărăciune că toată fericirea asta nu el i-o prilejuise şi că acum numai copilul era totul... „Oh, femeile!" Undeva, în adîncul sufletului lui, mai stăruiau însă două gînduri care-l chinuiau: mai întîi nu ştia cum o să facă rost de bani pentru chirie, dacă nu-şi dădea cît mai curînd examenul. Şi apoi, îşi spunea că autorităţile n-au să-i dea voie niciodată Rosei să ia copilul.

Seara următoare Rose părea a-şi fi pierdut nădejdea.

— Ai fost la autorităţi ? întrebă el, în cele din urmă.

— Da.
Nici nu-l privi. Căta neputincioasă spre fereastră.
— S-a întîmplat ceva rău ?
— Trebuie să dovedesc, mi s-a arătat, că sînt o persoană capabilă şi de încredere. Le-am răspuns că aşa şi sînt. Le-am declarat că o ştiu pe Jill de cînd s-a născut. Le-am mai spus că i-am cunoscut şi pe părinţii ei.
Muşcat de gelozie, Jimmie nu se putu stăpîni să n-o întrerupă :
— Asta cam aşa e.
Rose îi aruncă o privire rece şi îşi urmă vorba :
— Nu începe iar. Le-am spus că bunica fetiţei e prea bătrînă şi că mie nu mi-ar fi greu să am grijă de copil.
— Şi ?
Rose tăcu, apoi, frîngîndu-şi mîinile, îşi pierdu cumpătul şi începu să strige :
— N-au fost binevoitori, n-au fost de loc binevoitori cu mine. Erau doi acolo : un bărbat şi o femeie. M-au întrebat din ce am s-o ţin pe Jill. Le-am răspuns că sînt în stare să-mi cîştig existenţa. Pe urmă mi-au spus că trebuie să vin cu acte şi cîte şi mai cîte... Plîngea acum în tăcere, dar nu se apropie de el. Rămase la fereastră, cu spatele la Jimmie, ţinîndu-l departe de supărarea ei. M-au întrebat cum ar putea o muncitoare să aibă grijă de un copil, dar eu le-am spus că nu mi-ar veni greu de loc. Pe urmă au vrut să afle dacă sînt măritată...
Spunînd asta, îşi rezemă capul de perete şi începu să plîngă din adîncul sufletului. După un răstimp, Jimmie îi spuse :
— Ei bine, Rosie, după cît se vede, nu fac de tine. Poate că ar fi mai bine să mă laşi şi să-ţi cauţi un bărbat, un om care să ţi se potrivească.
Înălţîndu-şi capul, Rose îl privi neîncrezătoare. Apoi izbucni :

— Jimmie ! Cum crezi că aş putea să mă despart de tine...
Atunci el se apropie, ca şi cum i se luase o piatră de pe inimă. Îşi zicea : „La urma urmelor, tot pe mine mă iubeşte mai mult". Voia să spună : „mai mult decît pe copil".
Părea că Rose se împăcase cu gîndul înfrîngerii. Cîteva zile vorbi îmbufnată despre „deştepţii ăia" de la „consiliu". Era chiar ironică, dar în felul acela care îl supăra pe Jimmie.
— Am să mă duc iar la ei, zise ea cu un zîmbet amar. Am să mă duc şi am să le spun : N-am nici o vină că sînt din numărul de femei excedentare. Nu aruncaţi vina asupra mea, ci asupra războiului. Nu sînt eu răspunzătoare dacă toţi bărbaţii sînt ucişi în războaiele astea prosteşti...
Pe Jimmie îl rodea gelozia :
— O iubeşti mai mult pe Jill decît pe mine.
Auzindu-l, Rose rîse mirată :
— Nu fi copil, Jimmie !
— Ba da, aşa e cum spun. Vorbeşti doar de fetiţa asta. Numai la ea ţi-e gîndul !
— Jimmie dragă, ce rost are să fii gelos pe Jill ?
— Eu, gelos ? făcu el cu mojicie. Cine zice că sînt gelos ?
— Bine, dacă nu eşti gelos, atunci ce-i cu tine ?
— Să te ia dracu, să te ia dracu, murmură el ca pentru sine, şi o strînse în braţe. Îi spuse apoi cu glas tare : Hai, Rosie, fetito, hai, nu mai fi aşa, fii ca altădată, nu mai poţi ?
— Da' nu m-am schimbat, îi răspunse Rose oftînd, în timp ce el o mîngîia.
— Vrei să zici că nu te-ai schimbat ? strigă el scos din fire. Dar numaidecît, stăpînindu-se cu greu, adăugă cu glas duios : Rosie, Rosie, de ce nu mă mai iubeşti ?...

La drept vorbind, începuse să-l preocupe grozav faptul că Rose se schimbase. Se gîndea mereu la ea, şi-o amintea cum fusese la început. I se părea că visează o altă femeie, în asemenea măsură devenise alta acum. La lucru, absorbit de treburile lui care-i cereau toată atenţia, tresărea uneori şi murmura pentru sine: „Ah, Rosie, Rosie... ducă-se la dracu! Îşi amintea, plin de nelinişte, cum îi ieşea înainte odinioară, cît de înţelegătoare fusese cu el şi cît de caldă. Gîndindu-se cît de bună şi de răbdătoare se arăta acum, îi veni să trîntească o înjurătură.

După lucru se duse de-a dreptul la Rose, ajungînd chiar înaintea ei. Luminile stinse, odăile reci erau parcă o dovadă a schimbării petrecute cu ea. Femeia se întoarse obosită, cu sacoşa încărcată şi-l găsi stînd la masă. Cînd o văzu, îi aruncă priviri întunecate de gelozie.

— E frig de parcă am fi la un colţ de stradă, îi spuse abătut.

Rose se uită la el, oftă, apoi îi vorbi domol:

— Vai, Jimmie, doar ştii unde ţin banii pentru gaz... De ce n-ai aprins focul?

El o cuprinse în braţe şi, ţinîndu-i mîinile pe lîngă trup, o sărută. Rose însă se ferea.

— Lasă-mă o clipă, Jimmie. Trebuie să pun cartofii la fiert, altfel n-o să avem ce mînca.

— Da' ce, cartofii nu pot să mai aştepte un minut?

— Dă-mi drumul, Jimmie!

Cum el o ţinea strîns, trebui să se zbată ca să se desprindă din strînsoarea lui. După ce puse pachetele pe masă, se întoarse şi-l sărută, privind însă supărată spre perdelele care nu fuseseră lăsate sau spre găleata de gunoi care nu fusese golită.

— Trebuie neapărat să pui mai întîi totul în ordine şi abia după asta să mă săruţi? îi strigă el îmbufnat. În

cazul ăsta să-mi spui cînd ai o clipă liberă, ca să nu te stingheresc cu îmbrăţişările mele.

La toate astea Rosie îi răspunse nepăsătoare:

— Jimmie dragă, vin de-a dreptul de la lucru şi nu-i nimic gata. Înainte nu obişnuiai să soseşti atît de devreme.

— Asta-i bună! Acum începi să te plîngi că vin de-a dreptul la tine. Înainte vreme te plîngeai că zăbovesc la un păhărel.

— Nu m-am plîns niciodată.

— Chiar dacă nu te plîngeai, erai îmbufnată.

— Dar, Jimmie, îi răspunse ea după o pauză neplăcută, în timp ce curăţa cartofii, cred că nici tu nu te-ai bucura dacă m-aş duce la cîrciumă cu un prieten.

— Bănuiesc că de Pearl e vorba. Oricum, asta e altceva.

— De ce e altceva? îl întrebă ea, pe bună dreptate. Nu-mi place să umblu prin cîrciumi, dar dacă aş face-o, nu văd ce m-ar putea opri. Nu înţeleg de ce bărbaţii pot să facă un lucru, şi femeile nu.

Accesele astea de feminism îl uluiau întotdeauna. Se potriveau atît de puţin cu felul ei de-a fi! Lăsîndu-se păgubaş să mai discute în privinţa asta, Jimmie urmă:

— Eşti geloasă pe Pearl, asta e!

Ar fi vrut, fireşte, s-o vadă rîzînd, sau chiar să se certe puţin pentru ca apoi să-i răsplătească lacrimile cu sărutări. Rosie rămase însă pe gînduri, după care îi spuse:

— Nu poţi să nu fii gelos cînd ţii la cineva.

— Pearl! îngînă el, da' o cunosc de ani de zile. Şi, la urma urmei, cine ţi-a povestit?

— Crezi întotdeauna că nimeni nu vede nimic, îi răspunse eu cu tristeţe. Pari veşnic mirat.

— Dar de unde ştii?

— Lumea trăncăneşte.

— Și tu iei seama la ce spune lumea !...

O vreme tăcură, după care Rosie îi zise :

— Ah, Jimmie, nu vreau să mă cert tot timpul. Zău că n-are nici un rost.

Îi plăcea s-o vadă slabă și deznădăjduită, simțea nevoia s-o îmbrățișeze cu căldură.

— Nici eu nu vreau să mă cert, murmură el.

Se certau însă într-una. Părea că orice discuție pe care o începeau trebuia să se termine ori cu Pearl, ori cu George, iar clipele de afecțiune sfîrșeau într-o tăcere obositoare, în timpul căreia Rose privea aiurea, cumpănind ceva.

— La ce te gîndești așa serioasă, Rose ?

— Mă gîndeam la Jill. Bunica ei e tare bătrînă. Și închipuiește-ți că fetița stă toată ziua închisă în bucătărie, iar mie indivizii ăia mi-au spus că nu sînt omul potrivit ca s-o adopt. Mă bucur c-am s-o scot măcar duminicile la plimbare.

— Vrei s-o iei pe Jill la tine din pricina lui George, îi strigă el strîngînd-o atît de tare, încît Rose trebui să-și tragă mîinile.

— Ah, încetează odată, Jimmie, încetează !

— Aha ! va să zică e adevărat.

— Dacă vrei să crezi așa, n-ai decît. Nu te pot opri.

Se așternu apoi o tăcere care îi făcea să se simtă mai departe unul de altul ca oricînd.

După cîteva săptămîni, într-o seară, Jimmie se duse iar la cîrciumă.

— Hei, străine ! îl întîmpină Pearl veselă, cu ochii strălucitori.

— Am avut tot felul de treburi, îi răspunse Jimmie.

— Zău, ce spui ? îl întrebă ea batjocoritor, aruncîndu-i priviri provocatoare.

Îl dădu gata.

— Zi-i femeie ! exclamă el. Zi-i femeie, asta e !

Apoi sorbi îndelung din pahar.

— Nu-mi vorbi așa ! îl repezi Pearl cu un rîs scurt. Prietenul meu s-a însurat. Și nici măcar nu m-a invitat la nuntă.

— Habar n-are ce-a pierdut !

Ochii ei albaștri și mari se rotiră peste încăpere și zăboviră o clipă asupra lui, privind pieziș, înainte să și-i coboare din nou la paharele pe care le spăla.

— Poate că nici alții nu știu !

Jimmie șovăi o clipă :

— Poate că da, poate că nu.

Dar, prevăzător, se feri să mai adauge ceva. Cochetau de multă vreme, în glumă, dintr-o simpatie prietenească. Șovăiala asta părea însă primejdioasă și făcea ca schimbul lor întîmplător de cuvinte să aibă un înțeles mai adînc.

Jimmie își spunea :

„Bagă de seamă, băiete, dacă nu ești cu ochii-n patru, te încurci iar."

Luă hotărîrea să schimbe cîrciuma. Dar în fiecare seară se întorcea tot acolo, căci abia aștepta clipa să se vadă în pragul ușii, și ea să-i spună încet, aruncîndu-i priviri pline de foc :

— Ce faci, drăguțule, azi în ce încurcături ai mai intrat ?

Se deprinsese să stea cîte un ceas, ba chiar și mai mult, în loc de o jumătate de oră, cum făcuse pînă atunci. Se apleca ușor peste tejghea, cu gulerul pardesiului ridicat peste obraz, și nu se sătura privind-o cu ochii lui cenușii. Cîteodată Pearl îl surprindea și-i striga :

— Mai ține-ți ochii acasă !

La care Jimmie îi răspundea rece :

— Dacă nu vrei ca lumea să se uite la tine, atunci cumpără-ți alt pulover.

Dar în sinea lui își spunea, cu gînduri necinstite : „De

ce nu şi-o fi cumpărînd şi Rose unul ca ăsta ?“ Rose mergea însă întotdeauna cu fuste simple şi închise la culoare şi cu bluze curate, prinse la gît cu o broşă.

Cînd se întorcea acasă, în timp ce urca scările spre locuinţa lor, îşi zicea îngrijorat : „Poate că azi o să fie ca altădată“.

Şi deschidea uşa plin de speranţe, spunîndu-şi : „Poate o să-mi zîmbească cînd o să mă vadă intrînd şi o să se repeadă la mine...“

Rose se afla însă lîngă maşina de gătit, sau şedea la masă şi aştepta. Îl primea cu zîmbetul ei obosit şi răbdător, după care începea să aştearnă pentru cină.

Dezamăgirea îi curma buna dispoziţie, dar se străduia să îngaime :

— Îmi pare rău, Rosie, am întîrziat.

Şi aştepta să-i spună ceva, dar asta nu se întîmpla niciodată, deşi privirile ei îl cercetau cu îngrijorare, ca apoi să se coboare de parcă s-ar fi temut să nu se citească vreo mustrare în ele.

— Nu-i nimic, îi răspundea cu grijă, aşezînd farfuriile şi aducînd un scaun pentru el.

Jimmie trăgea întotdeauna cu coada ochiului să vadă dacă Rose mai e atît de grijulie cu regimul lui. Ea însă se străduia să-i ascundă că-i gătea numai ceea ce avea voie. Uneori o iscodea răutăcios :

— Bănuiesc că prietena ta farmacista ţi-a spus că mazărea e bună pentru ulcer... Ce-ai zice de puţină ceapă prăjită ?

— Am să-ţi fac mîine, îi răspundea ea. Şi-i ocolea privirea, strîmbîndu-se în clipa în care el trăgea borcanul cu murături şi-şi punea cîţiva castraveciori peste peşte.

— O viaţă are omul ! exclama el voios.

— Aşa-i, recunoştea Rosie. Şi apoi, adăuga cu glas prefăcut : La urma urmei, e stomacul tău.

— Asta-i şi părerea mea.

În sinea lui se gîndea : „Leită îndrăcita de nevastă-mea !“ Căci şi nevastă-sa îi spunea : „E stomacul tău. Dacă vrei să mori cu zece ani mai devreme...“

Dacă, după o farfurie de ceapă prăjită sau de cartofi prăjiţi cu sos de roşii, îl apuca o criză de-i venea să urle, stătea nemişcat lîngă ea, ascunzînd că-l doare, aşa cum obişnuia şi cu nevastă-sa.

„Femeile fac din ţînţar armăsar !“

Se întreba mereu de ce nu rupe o dată cu Rosie. Îşi spunea adeseori : „S-a sfîrşit. E zadarnic. Tot nu mă mai iubeşte.“ Cu toate că seara se ducea la cîrciumă, unde stătea cu Pearl, cînd îşi dădea seama că nu mai poate să întîrzie o pornea iar spre Rose, de parcă l-ar fi tras ceva într-acolo. Nu putea pricepe ce se petrece cu el. Se purta urît, dar nu se putea stăpîni ; ar fi trebuit să înveţe pentru examen, dar nu se putea apuca ; ar fi fost atît de uşor s-o fericească pe Rose, dar nu putea face pasul hotărîtor ; era timpul să ia o hotărîre şi să nu se mai abată seara pe la Pearl, dar nu izbutea s-o ocolească. Şi la ce bun toate acestea ? De ce continuă oamenii să facă unele lucruri tîrîţi parcă împotriva voinţei lor, ba chiar împotriva a ceea ce le e drag ?

Într-o sîmbătă seara Rose îi spuse :

— Să ştii că mîine n-am să fiu acasă.

Apucînd-o de mînă, Jimmie o întrebă :

— De ce ? Unde te duci ?

— Am s-o plimb pe Jill toată ziua, iar seara am să mănînc la bunica ei.

Gîfîind, cu buzele încleştate, Jimmie izbucni :

— Pentru mine nu-ţi mai găseşti timp niciodată, nu-i aşa ?

— Vai, dragul meu, fii om înţelegător !

A doua zi dimineaţă Jimmie rămase în pat, uitîndu-se la ea cum se pregăteşte de plecare. Rose zîmbea, pe

față i se citea o mare bucurie. Înainte să iasă din casă, îl sărută, ca să-l împace, și-i spuse :

— Numai duminicile, Jimmie.

„Așadar în fiecare duminică", se gîndi el, nenorocit.

Seara trecu pe la cîrciumă. Pearl avea zi liberă. Avusese de gînd s-o invite la cinematograf, dar nu știa unde locuiește. Se duse acasă la ai lui. Copiii dormeau, iar nevastă-sa era prin vecini. Se simțea părăsit de toți. În cele din urmă se întoarse la Rose și o așteptă. După ce veni, Jimmie tăcea zîmbind îmbufnat, în timp ce-o asculta cum îi povestea plină de însuflețire despre Jill. În pat, se întoarse cu spatele la ea, privind la lumina cenușie din fereastră.

Așa nu se mai putea : unde aveau să ajungă ?

Și totuși, în seara următoare veni la Rose ca de obicei.

Duminică, Rose îl rugă să meargă cu ea la Jill.

— Ce vorbești ? ! făcu el indignat.

Se simți jignită.

— Și de ce nu, Jimmie ? E atît de drăguță și de cuminte ! Are bucle lungi, aurii.

— Bănuiesc că George avea și el bucle lungi, aurii, o maimuțări el.

Îl măsură din ochi nepăsătoare, ridică din umeri și tăcu. După plecarea ei, Jimmie se duse acasă la Pearl — îi aflase adresa — și o luă la cinematograf. Se purtau cu grijă și bunăvoință unul față de altul. Fata îl privea pe furiș : pe chipul lui se citea numai amărăciune. Se gîndea că Rose era acum fericită cu mucoasa aia afurisită de Jill, dar lui nu catadicsea nici măcar să-i zîmbească ! Cînd să se despartă de Pearl, ea bombăni :

— Știi măcar titlul filmului ?

Jimmie rîse încurcat.

— Iartă-mă, Pearl. Am atîtea pe cap !

— Îți mulțumesc pentru informație.

Nu era supărată ; părea plină de înțelegere pentru el

și din pricina asta îi era recunoscător. O sărută în grabă pe obraz, zicîndu-i :

— Pearl, ești o fetiță drăguță.

Ea se înroși și, petrecîndu-i brațele în jurul gîtului, îl mai sărută o dată. După ce plecă, Jimmie își spuse încurcat : „Un deget să fi ridicat, și era a mea".

Acasă, Rose fu plină de atenție ; nici nu-i pomeni măcar de Jill pînă ce nu deschise el vorba. Se temea, Jimmie băgase de seamă asta și, de supărare, simțea că îl apucă furiile. Lumea ar fi putut să creadă că era crud cu ea !

— Ce te tot vaieți, Rose, stărui el, ce-i cu tine, de ce nu ești drăguță cu mine ?

Rose oftă și-i răspunse pe un ton rece și obosit :

— Bănuiesc că Pearl e drăguță cu tine.

— Lasă-mă dracului, Rosie, trebuia să fac și eu ceva cît timp ai fost plecată.

— Doar te rugasem să vii cu mine, nu-i așa ?

Era cît p-aci să izbucnească cearta și o știau prea bine amîndoi. Cîteva zile se purtară unul cu altul ca niște străini, de teamă să nu răbufnească. Nu cutezau nici măcar să-și caute privirea.

Sîmbăta următoare, seara, Rose vru să afle :

— Te-ai înțeles cu Pearl, pentru mîine ? Era gata să tăgăduiască, dar Rose urmă cu hotărîre : Dragul meu, așa nu poate să mai meargă. Jimmie tăcea, cînd deodată ea îl întrebă : Spune-mi, i-ai cerut vreodată cu adevărat soției tale să se despartă ?

Auzind-o, izbucni :

— Ei bine, Rosie, las-o dracului de treabă, iar începi cu asta ?

— Găsești pesemne că nu-i treaba mea și că îmi vîr nasul unde nu-mi fierbe oala, îi răspunse Rose și izbucni în rîs, un rîs silit și amar.

Dimineața, Rose plecă la Jill fără să mai scoată o

vorbă. Iar Jimmie se duse la Pearl, care se purtă drăguț cu el.

— Dacă nu vrei să mergi la cinematograf, nu mergem, îi vorbi ea înțelegătoare.

Intrară într-o cafenea. Acolo el îi spuse pe neașteptate :

— Uite ce e, Pearl, să știi că n-are nici un rost să te îndrăgostești de mine. Cînd ajung să mă cunoască mai bine, femeile zic că sînt o pacoste.

Avea un rînjet sălbatic, și mîinile îi erau încleștate. Pearl i le desfăcu și-l mîngîie :

— Asta mă privește pe mine.

— Bine, să nu spui că nu te-am prevenit ! rosti el într-o doară, apucînd-o de mijloc și gîndindu-se că, de vreme ce-i atrăsese atenția, se scuturase de orice răspundere. Se gîndi la Rose. „Trebuie să se fi întors acasă la vremea asta. Și o să-i fie învățătură de minte că nu-l găsește. Prea e sigură de el, asta-i." Se frămîntă vreo cinci minute, apoi îi zise lui Pearl :

— Ar fi mai bine să plec.

La despărțire, Pearl îi șopti :

— Te iubesc, Jimmie, să nu uiți. Aș face orice pentru tine, orice...

Apoi fugi în casă, și Jimmie băgă de seamă că plîngea.

„Oricum, mă iubește", se gîndi și își aduse aminte cu amărăciune de Rose.

Urcă încet scările lungi și întunecate. Era foarte obosit.

„Trebuie să dorm puțin, își zise el, amărît. Nu mai pot să continui așa, merg de rîpă. Mă duc de-a dreptul la culcare."

Dar cînd deschise ușa, odaia era luminată : Rose era acasă și ședea la masă. Nu-și dezbrăcase încă lucrurile ei de zile mari ; o fustă cenușie curată, bluză albă,

broșă ; părea că atunci se pieptănase. O privi cu atenție : buzele îi erau încleștate, arăta hotărîtă, triumfătoare chiar.

„Ce s-o fi întîmplat ?" se întrebă în sinea lui.

— Stai, nu te pregăti de culcare, îi spuse ea, văzîndu-l că-și scoate pantofii și haina. Avem o socoteală.

— Doar dacă-i ceva foarte important, zise el. Să știi că abia mă mai țin pe picioare.

— De astă dată ar fi mai bine să te ții.

Tonul acesta brutal era ceva nou, îl uluia.

— Da' ce s-a întîmplat ?

— Ai să vezi imediat.

Aproape nici nu o luă în seamă și se duse la culcare ; dar în cele din urmă se hotărî la un compromis și, împingînd pernele la perete, se rezemă de ele.

— Cînd se descoperă misterul să mă trezești și pe mine, spuse el și adormi pe dată.

Rose rămase la masă, țeapănă, privind spre ușă și ciulind urechile. Cu o zi înainte luase o hotărîre. Sau mai degrabă se luase o hotărîre pentru ea. I se strecurase în minte o idee : „De ce nu i-aș scrie și n-aș întreba-o ? Să știe și ea..." La început ideea asta i se păruse jignitoare. Găsea că era un lucru urît, care nu se potrivea de loc cu ceea ce considera ea că trebuie să fie purtarea unui om. Și totuși, din clipa în care i se furișase în minte, ideea deveni atît de puternică, încît nu se mai putu gîndi la altceva. În cele din urmă se așeză și așternu pe hîrtie :

Dragă doamnă Pearson,

Vă scriu într-o chestiune intimă, care ne privește pe amîndouă, și sper că nu vă veți supăra că mă adresez dumneavoastră cu oarecare brutalitate. Mă numesc Rose Johnson. Cu doi ani înainte de terminarea războiului

soţul dumneavoastră a început a-mi face curte. El spune că trăiţi separat şi că nu vreţi să vă despărţiţi. Cum aş dori ca lucrurile să fie în sfîrşit puse la punct, m-am gîndit că, dacă am sta puţin de vorbă, ele s-ar lămuri. Dacă sînteţi de acord, Jimmie va fi acasă mîine seară în jurul orei zece şi am putea discuta toţi trei. Vă rog să mă credeţi, nu doresc să vă supăr sau să vă jignesc.

Se dusese ea singură cu scrisoarea pînă la locuinţa doamnei Pearson şi o pusese în cutia de scrisori. După ce făcuse acest lucru, aproape că nu-i mai venea să plece. Simţindu-se parcă vinovată, se plimbase în sus şi în jos, de-a lungul străzii, cu ochii ţintă la ferestre. Aici locuia *ea*. Inima îi era atît de împovărată de gelozie, încît simţea o adevărată oboseală fizică. Aici locuise Jimmie *cu ea*. Aici locuiau copiii lui. Nădăjduind să-i poată zări, se uitase cu băgare de seamă la cîţiva puşti care se jucau în stradă şi încercase să recunoască pe chipurile lor privirea şi trăsăturile lui. Se pomeni zîmbind, cu ochii înecaţi în lacrimi, unui băieţel care i se păru a fi copilul lui. În cele din urmă, se îndepărtă zicîndu-şi : „De s-ar isprăvi odată, nu mai pot să rabd, nu mai pot..."

Auzind zgomot de paşi, Rose se ridică ca să deschidă, dar paşii trecură mai departe. Într-un tîrziu, cînd pierduse orice nădejde, se auziră din nou paşi care se opriră la uşă. Sosise clipa. Copleşită de emoţie, Rose abia izbuti să străbată odaia. Îşi spuse : „Nu trebuie să-l trezesc pe Jimmie. E atît de obosit !" Deschise uşa şi, fără să vrea, făcu semn spre omul care dormea. Doamna Pearson îl privi, zîmbi acru şi intră călcînd apăsat.

Rose şi-o închipuise în fel şi chip pe această femeie atît de pizmuită, soţia lui Jimmie. O crezuse, din anumite pricini, blondă, subţire, frumoasă, aducînd oarecum cu Pearl, pe care o zărise o dată pe stradă. Dar nu arăta nici pe departe aşa. Era o femeie înaltă, voinică şi greoaie. Avea faţa lată şi căutătura veselă, ochii căprui îi erau calmi şi sinceri. Părul negru, acum încărunţit, era bine ondulat, dar poate puţin prea strîns în jurul capului ei mare.

— Ei bine, făcu ea pe un ton cît se poate de firesc, salutînd-o prieteneşte pe Rose, prizonierul doarme înainte de execuţie ?

— Ah, nu, şopti Rose speriată, nu-i vorba de asta !

Doamna Pearson se uită curioasă la ea, ridică din umeri şi-şi puse poşeta pe masă.

— Îţi mulţumesc pentru scrisoare. Era şi timpul să descoperi.

— Ce să descopăr ? o întrebă Rose în grabă. Jimmie se trezi, se uită mirat la cele două femei, apoi sări repede în picioare.

— Da' ce dracu s-a întîmplat ? întrebă el fără să vrea. Şi apoi foarte supărat : De ce-ţi vîri nasu aici ?

— Ea m-a rugat să vin, îi răspunse liniştită nevastă-sa şi se aşeză pe scaun. Hai, Jimmie, ia loc, vino să stăm de vorbă !

Jimmie părea că nu-şi dă seama pe ce lume se află. Ridică apoi din umeri, îşi aprinse o ţigară şi veni la masă.

— În ordine. Începem, hotărî el vesel. Aruncă o privire neîncrezătoare spre Rosie. „Mi-a făcut una ca asta, se gîndi el. M-a jignit pînă în adîncul sufletului şi mai pretinde că mă iubeşte." Era supărat foc pe Rose şi pe nevastă-sa... „Ei bine, treaba lor !"

— Ascultă, Jimmie, îi zise nevastă-sa pe un ton potolit, de parcă i-ar fi vorbit unui copil, mi se pare că i-ai turnat bietei fete o grămadă de minciuni. Jimmie nu se prea simţea la largul lui. Dar nu spuse nimic. Femeia aşteptă o clipă, apoi continuă, privind spre Rose : Uite care-i adevărul : Am fost căsătoriţi zece ani. Avem doi copii. La început eram fericiţi, bineînţeles. Nu-i ceva

din cale-afară de nefiresc. Pe urmă s-a săturat. Nici asta nu e nefiresc. Oricum, nu e un bărbat care să se poată fixa la ceva. O vreme am fost nenorocită, pe urmă m-am obişnuit. Îmi ziceam : „Firea nu ne-o putem schimba. Jimmie nu-i om rău, dar se lasă ademenit de toate." Pe urmă a început războiul şi ştii cum mergeau lucrurile. Eram în schimbul de noapte şi el la fel, iar la fabrica lui era o fată cu care s-a împrietenit. Făcu o pauză, căutînd spre Jimmie ca un preşedinte de tribunal. El însă tăcea mîlc. Fuma, uitîndu-se la masă cu un zîmbet amar. M-am săturat şi i-am spus că ar fi mai bine să ne despărţim. Atunci s-a întors acasă şi mi-a jurat că n-o să se mai întîmple şi că n-are de loc de gînd să se despartă.

Jimmie făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, dar îşi luă seama.

— Voiai să spui ceva ? îl întrebă nevastă-sa şăgalnică.

— Nimic. Dă-i drumul mai departe, distrează-te.

— Nu-i adevărat ? Jimmie ridică din umeri. Femeia aşteptă o clipă, apoi urmă : Aşadar totul a fost bine timp de o lună sau cam aşa ceva. Şi pe urmă a luat-o de la cap cu fata aia...

— Pearl ? întrebă Rose deodată.

El bombăni batjocoritor :

— Pearl, mai mult n-o duce mintea !

— Care Pearl ? întrebă doamna Pearson intrigată. De asta nu ştiu.

— Nu-i nimic, făcu Rose. Spune mai departe.

— Da' de astă dată îmi ajunsese cuţitul la os. I-am cerut să aleagă : ori eu, ori ea. Apoi fără să-l ia în seamă pe Jimmie îi spuse Rosei : Dar de un lucru nu e în stare : să se hotărască.

— Da, aprobă Rose fără să vrea. Apoi se roşi şi se uită vinovată la Jimmie.

— Continuaţi, distraţi-vă, le spuse el batjocoritor.

— Nu *noi* ne-am distrat, ci tu.

— Aşa credeţi voi.

— Te priveşte. Întotdeauna faci aşa. Dar acum vorbesc cu Rose. Cînd i-am spus să aleagă între mine şi ea, s-a îndreptat. Adevărul e că ne voia pe amîndouă. Spunea că bărbaţii sînt de felul lor bigami.

— Da, recunoscu iar Rose, în grabă.

— Vai ! vai ! pentru numele lui Dumnezeu, nici una, nici alta nu ştiţi de glumă. Era o glumă. Doar nu vă închipuiţi că voiam să fiu însurat cu două femei deodată ! Una îmi e de ajuns.

— Ai fost însurat cu două femei deodată, îi spuse nevastă-sa pe un ton acru. Chiar dacă îţi place sau nu. În tot cazul, a fost ceva asemănător.

Cele două femei se uitară una la alta, zîmbindu-şi cu amărăciune. Jimmie le privi, se ridică şi se duse la fereastră.

— Cînd o să terminaţi, să-mi daţi de veste, le zise el.

Rose sări de pe scaun, ameninţătoare.

— Ah, stai jos. Ghinionul dumitale e că eşti prea moale cu el. Şi eu am fost tot aşa.

De la fereastră, Jimmie spuse :

— Moale ca betonul. Şi, făcînd un gest către Rose, i-o arătă pe nevastă-sa. Uită-te bine la ea şi vezi cît e de moale.

Rose o privi, se înroşi, apoi îngăimă :

— Jimmie, n-am vrut să te necăjesc.

— N-ai vrut ?

Vorbea pe un ton dispreţuitor.

— Ei bine, urmă doamna Pearson cu glas tare, curmînd acest schimb de vorbe : Pînă la urmă am înaintat eu divorţ.

Rose îşi ţinu respiraţia. În ochi i se citea mînia.

— Sînteţi *divorţaţi* ?

Se uită la Jimmie, așteptînd dezmințirea lui, dar el continua să privească pe fereastră.

— Jimmie, așa-i că nu-i adevărat ?

Doamna Pearson urmă cu o bunăvoință aspră :

— Nu te mai frămînta, Rose. E timpul să afli despre ce e vorba. Am divorțat acum trei ani. Am luat copiii și e obligat să-mi dea două lire pe săptămînă pentru ei. Dar dacă cealaltă fată a crezut că o să se însoare cu ea, s-a înșelat. Mie mi-a făcut curte trei ani de zile și pînă la urmă a trebuit să pun piciorul în prag. Zicea că nu poate să trăiască fără mine. Numai că la ofițerul stării civile arăta de parcă-l puseseră la zid.

Jimmie sări furios :

— Dacă vrei să știi adevărul, ea n-a vrut să se mărite cu mine, s-a măritat cu altul..

— Așa ! atunci i-a mai venit mintea la cap. Nu i-ai mărturisit niciodată că ești însurat, și cînd a aflat s-a supărat foc.

— Mai departe, o îndemnă Rose, vreau să știu sfîrșitul.

— Nu e nici un sfîrșit. Asta-i totul. După divorț Jimmie a continuat să vină și să plece ca și cînd ar fi fost de-al casei. „Ascultă, îi spuneam eu, credeam că sîntem divorțați." Dar cînd nu găsea pe unde să doarmă, sau avea nevoie de un loc unde să citească, sau cînd îi era rău din pricina ulcerului, sosea la masă sau să doarmă pe canapea. Ca și acum de altfel, încheie ea.

Rose plîngea.

— De ce m-ai mințit, Jimmie, îl întrebă ea pe un ton rugător, privindu-i spatele nemișcat. De ce ? *Pe mine* nu trebuia să mă minți.

Jimmie îi răspunse amărît :

— La ce ar fi folosit, Rosie ? Trebuie să-i dau două lire pe săptămînă. Nu-mi stătea în putere să-i dau banii

ăștia și în același timp să-ți ofer și ție un cămin cuviincios.

Rose încercă să facă un gest de deznădejde, dar rămase tăcută, în vreme ce lacrimile i se prelingeau necontenit pe obraz. Doamna Pearson o privi cu înțelegere.

— La ce bun să plîngi ? rosti ea. Omul ăsta nu face de dumneata. Și spui că are acum pe alta ! Cine mai e și Pearl asta ?

Rose o lămuri :

— Merg împreună la cinema. Ar vrea să se mărite cu el.

— Da' asta de unde dracu o mai știi ? făcu Jimmie, întorcîndu-se în sfîrșit către cele două femei.

Rose îl privi țintă și îi răspunse cu blîndețe :

— Ei ! Jimmie, toată lumea știe.

— Te-ai dus pesemne să vorbești și cu Pearl, îi aruncă el disprețuitor.

— N-am fost, bineînțeles că n-am fost. Părea jignită. N-aș face una ca asta. Dar toată lumea știe.

— Și de astă dată cine-i toată lumea ?

— Ei bine, află atunci : prietenul meu de la prăvălia din colț, care are grijă să-mi păstreze porția de biscuiți, cînd sînt, sau alte alimente. Mi-a povestit că Pearl e nebună după tine și că lumea vorbește că ai s-o iei de nevastă.

— Dumnezeule ! exclamă el și se așeză pe pat. Zi-i femeie !

— Asta-i Jimmie, constată doamna Pearson, cu răceală. Întotdeauna se crede omul invizibil. I se pare că le poate face pe toate la lumina zilei, fără ca să observe nimeni. Și se miră întotdeauna că-l vede lumea. Se ducea de luni de zile cu fata aceea să se plimbe și nu

era om la fabrică să nu știe. Cînd i-am spus, i s-a năzărit că aș fi pus un detectiv particular pe urma lui.

— Bine, făcu Rose într-un tîrziu, doborîtă. Nu știu, zău că nu mai știu!

Doamna Pearson îi vorbi iarăși, cu căldură și asprime totodată :

— Nu-ți pune la inimă. Zău așa, să știi că ai scăpat ieftin.

Tinerei femei îi tremurau iar buzele. Doamna Pearson se ridică, veni lîngă ea și o bătu pe umăr.

— Haide, haide! Nu te omorî cu firea. Ascultă-mă pe mine, încercă ea s-o mîngîie, în timp ce peste capul Rosei îl săgeta pe bărbatu-său cu privirea. Jimmie ședea pe marginea patului și fuma ; chipul îi era răvășit.

Se gîndea : „Cum a putut oare Rose să-mi facă una ca asta, cum a putut ?"

— Nu mai am nimic, se tîngui Rose. Nu mai am nicăieri nimic și pe nimeni.

Doamna Pearson o mîngîia mereu, alintînd-o. Rămase un timp pe gînduri. Apoi o întrebă deodată :

— Ascultă, Rose, ce-ar fi să te muți la mine ?

De uimire, tînăra femeie încetă să mai plîngă. Își înălță capul și îi spuse :

— Ce-ai zis ?

— Înțeleg mirarea dumitale. Doamna Pearson părea și ea mirată. Acum mi-a venit ideea. Luna viitoare îmi deschid o cofetărie. În timpul războiului am pus deoparte ceva bani. Căutam pe cineva care să-mi dea o mînă de ajutor. Dacă ai vrea, ai putea să locuiești la mine. Am trei odăițe și o bucătărie, așa că o să ne descurcăm.

— Nu-i casa dumitale ?

Doamna Pearson rîse :

— Domnul meu ți-a spus poate că e proprietarul

întregii case ? Nici pomeneală. Doar subsolul e al nostru.

— Subsolul ? o întrebă Rose, care era numai ochi și urechi.

— E călduros, uscat și toate încăperile sînt la un loc. E mai bun decît multe alte subsoluri.

— Și e și mai sigur, adăugă Rose încet.

— Mai sigur ?

— Dacă sînt bombardamente, sau cine știe ce altceva.

— Bănuiesc că da, spuse doamna Pearson cam uimită.

Rose o privea nerăbdătoare, drept în față.

— Copiii sînt la dumneata ? o întrebă ea încet.

— Da, dar sînt tare cuminți. Sînt mai tot timpul la școală.

— Nu la asta mă gîndeam. Crezi că aș putea să aduc un copil — adică nu, ascultă-mă, aș vrea să adopt un copil dacă vin la dumneata. Dacă am să locuiesc cu dumneata, atunci am să îndeplinesc condițiile cerute, și indivizii ăia nesuferiți o să fie de acord să mi-o dea.

— Vrei să adopți un copil ? o întrebă doamna Pearson, cam surprinsă. Își aruncă ochii spre Jimmie, care îi spuse :

— Mă judeci pe mine, dar uită-te la ea. A fost logodită cu unul care a murit, și acum nu se mai gîndește decît la copilul lui.

— Jimmie... protestă Rose.

Doamna Pearson o întrebă iar :

— Copilul n-are mamă ?

— Bombardamentul, răspunse Rose simplu.

După un răstimp doamna Pearson îi spuse gînditoare :

— Nu văd de ce n-ai face-o!

Rose se lumină la față.

— Doamnă Pearson, se rugă ea, doamnă Pearson, dacă aș putea s-o aduc pe Jill, dacă aș putea...

Doamna Pearson urmă cu răceală:
— În locul dumitale, nu m-aş încurca să-mi iau pe cap un copil, fără nevoie. Şi dacă ar fi s-o încep iar, nu m-aş mărita şi n-aş mai face în ruptul capului copii. Dar n-ai încotro, toate îşi au rostul pe lumea asta!
— Atunci, ne-am înţeles?
Doamna Pearson şovăi.
— Da, de ce nu?
Jimmie rîse scurt:
— Zi-i femeie, femeie!
— N-ai decît să trăncăneşti, îi răspunse nevastă-sa.
Rose îl privi sfioasă.
— Şi acum ce ai de gînd să faci? îl iscodi ea.
— Ce-ţi pasă? răspunse el a lehamite.
— Nu prea cred că-i arde să se însoare cu Pearl, fu de părere doamna Pearson.
Rose spuse încet:
— Ştii, Jimmie, trebuie să te însori cu Pearl. Trebuie neapărat să te însori cu ea. Nu-i cinstit. Nu-i nevoie să fie şi ea la fel de nenorocită ca mine.
Jimmie stătea în faţa lor, cu mîinile în buzunare, vrînd să arate nepăsător. Dădea uşor din cap, ca şi cum cele mai negre bănuieli s-ar fi adeverit.
— Aha! aţi hotărît va să zică să mă însuraţi, răbufni el cu furie.
— Bine, Jimmie, adăugă Rosie, dar te iubeşte, toată lumea ştie, şi te-ai plimbat cu ea şi i-ai dat a înţelege... şi... şi... puteţi să luaţi voi locuinţa asta. Eu nu mai am nevoie de ea. Ar fi mai bine s-o luaţi, pentru că, oricum, războiul s-a terminat şi nu prea se găsesc case. Ai putea să stai aici împreună cu Pearl.
Vorbea de-ai fi zis că-şi pledează propria-i cauză.
— Pentru numele lui Dumnezeu! făcu Jimmie uimit, privind-o ţintă.
Doamna Pearson îi aruncă o căutătură şireată.

— Ştii ce, Jimmie, ideea nu-i rea. Rose are multă dreptate.
— Ce... şi tu?
— E timpul să nu mai încurci lumea. Ai încurcat-o pe Rose, şi doar ţi-am spus: ori te însori cu ea, ori las-o.
— *Ştiai* de mine? întrebă Rose mirată.
— Nu-i nici un rău în asta, îi zise doamna Pearson nerăbdătoare. Nu fi copil, Rose. Sigur că ştiam. Cînd venea acasă, îl sfătuiam de obicei: „Poartă-te frumos cu biata fată. N-o lăsa să se prăpădească de tot, să-şi piardă timpul doar ca să-ţi facă ţie viaţa uşoară şi să ai unde să-ţi petreci plăcut nopţile."
— I-am spus şi eu, sări Jimmie, i-am spus de atîtea ori că nu sînt destul de bun pentru ea.
— Te cred că i-ai spus, îl întrerupse doamna Pearson.
— Nu-i aşa, Rosie? o întrebă el.
Rose tăcea. Apoi dădu din umeri.
— Nu mai pricep nimic, vorbi ea în cele din urmă. Şi, după o pauză, spuse: Cred că aşa eşti tu plămădit. Iar după un răstimp mai îndelungat: Da' să ştii că acum trebuie să te însori cu Pearl.
— Poate doar aşa, ca să-ţi fac ţie pe plac! Se întoarse brusc spre soţia lui: Şi ţie, poate. Vreţi să mă vedeţi legat bine de cineva, nu-i aşa?
— Pe mine n-o să mă mai ia nimeni cu doi copii după mine, rosti nevastă-sa. Nu văd de ce n-ai fi şi tu legat, dacă-i vorba să vorbim pe şleau.
— Dar nu-ţi trece prin minte că nu mă pot însura cu Pearl dacă trebuie să-ţi dau ţie două lire pe săptămînă?
Atunci doamna Pearson îi spuse:
— Dacă te însori cu Pearl, renunţ la cele două lire. Sper că în curînd o să mă descurc cu cofetăria mea, aşa că n-o să mai am nevoie de bacşişul tău.

— Şi dacă nu mă însor, trebuie să-ţi plătesc mai departe cele două lire ?

— Vezi bine, făcu ea calmă.

— Asta-i şantaj, constată Jimmie cu amărăciune. Şantaj !

— N-ai decît să-l numeşti cum vrei. Se ridică şi îşi luă poşeta de pe masă. Ei, Rose, toate astea au venit aşa, pe neaşteptate. Poate că vrei să te mai gîndeşti la ce am vorbit. Nu-s eu omul care să se pripească. N-aş vrea să vii, şi pe urmă să-ţi pară rău !

Rose se ridicase şi ea fără să-şi dea seama şi stătea lîngă doamna Pearson.

— Dacă se poate, vin chiar acum. Lucrurile am să mi le iau mîine. N-aş mai vrea să rămîn aici peste noapte.

Se uită la Jimmie, apoi îi ocoli privirile.

— Se teme să mai rămînă cu mine, rosti Jimmie cu amărăciune triumfătoare.

— Are dreptate, te cunosc. Apoi îi imită felul lui de a vorbi : *„Nu te întorci, Rose, nu ai încredere în mine ?“*

Rose tresări şi murmură :

— Nu mai vorbi aşa.

— Ah, îl cunosc, îl cunosc eu. Ar fi trebuit să-l pui în lanţuri şi să-l tîrăşti la ofiţerul stării civile. Nu că n-ar vrea să se însoare cu tine, poate că vrea asta, acum, cînd am dat cărţile pe faţă. Dar cel mai greu lucru pentru el e să ia o hotărîre.

— Vrei să rămîi cu mine, Rosie ? o întrebă el pe neaşteptate, asemenea unui jucător care mizează pe ultima carte. O privi cu ochii scăpărători, aşteptînd şi bizuindu-se pe puterea lui de a o reţine.

Rose se uita nenorocită, cătînd cînd la el, cînd la doamna Pearson.

Doamna Pearson o urmărea cu un zîmbet uşor, care

părea a spune : „Eu nu mă amestec, fă cum crezi. Îmi e totuna.“ Cu glas tare însă îi zise :

— Rosie, dacă rămîi, eşti o nebună.

— Las-o să hotărască, o întrerupse Jimmie calm.

Se gîndea : „Dacă ţine cît de cît la mine, atunci are să rămînă cu mine, are să stea lîngă mine“.

Rose se uită la el cu milă şi şovăi. Îi fulgeră prin minte : „Pesemne că ţine să-i dovedească ceva nevesti-si, dar în realitate nu mă vrea de loc“. Nu-şi putea lua însă privirile de la el. Stătea acolo, drept, nestingherit, cu părul puţin răvăşit pe frunte. O măsura cu ochii lui cenuşii, frumoşi. Rose îşi spunea cu desperare : „Ce mai aşteaptă ? Dacă m-ar iubi, ar veni şi m-ar îmbrăţişa şi m-ar ruga frumos să rămîn cu el. Şi aş rămîne, dacă ar face-o...“

Jimmie continua să tacă, aşteptînd ca ea să hotărască; şi apoi, încet, încordarea slăbi, şi Rose se îndepărtă cu un oftat. Se întoarse spre doamna Pearson.

Simţea că omul acesta nu o putea iubi cu adevărat, căci altfel n-ar fi stat acolo nemişcat.

— Vin cu dumneata, îi spuse ea cu tristeţe.

— Eşti o fată cu scaun la cap. Călcînd cu paşi greoi, Rose o urmă pe cealaltă femeie. N-o să-ţi pară rău, adăugă doamna Pearson. Bărbaţii îţi fac mai multe necazuri decît bucurii. În zilele noastre, femeia trebuie să-şi poarte singură de grijă, pentru că nu-i întinde nimeni o mînă s-o ajute.

— Asta-i şi părerea mea, zise Rose în silă.

Mai şovăi o vreme în uşă, cătînd plină de nădejde la Jimmie.

„Chiar şi acum — se gîndea ea — chiar şi acum, dacă ar spune un singur cuvînt, aş fugi înapoi şi aş rămîne cu el.“

Dar Jimmie stătea nemişcat, cu un zîmbet amar în jurul gurii.

— Hai, Rosie, o îndemnă doamna Pearson. Dacă vrei să vii, vino. Altfel, pierdem metroul.

Şi Rose o urmă, gîndindu-se cu tristeţe :

„O s-o am pe Jill, şi asta e ceva. Şi cînd are să fie ea mare, poate că n-or să mai existe războaie şi bombe şi mai ştiu eu cîte, iar oamenii or să se dovedească mai înţelepţi."

MUŞUROIUL

Dincolo de cîmpie, pe cerul siniliu, se profilau munţii, albaştri şi învăluiţi în ceaţă. Cînd te apropiai păreau cafenii, cenuşii, apoi verzi şi se înşirau greoi unul lîngă altul. Cerul însă rămînea albastru. Urcînd prin trecătoare, cîmpia se netezea şi se pierdea în urmă, iar crestele de un cenuşiu-închis se ridicau ascuţite, dintre înălţimile mai mici ale blocurilor de granit îngrămădite de-a valma. Deasupra, cerul era de un albastru adînc şi limpede, iar arşiţa răbufnea în valuri din orice colţişor. „Să răzbatem dincolo de munte, prin trecătoare şi apoi în cîmpia din partea cealaltă — să mergem mai repede, acolo trebuie să fie mai răcoare şi mai lesne de umblat." Aşa gîndeşte trecătorul. Aşa au gîndit de sute de ani toţi trecătorii, grăbind pasul spre a străbate munţii înăbuşitori pentru a ajunge apoi în cîmpia răcoroasă, unde vîntul rătăceşte în voie. Dar cîmpie de fapt nu există. În schimb, trecătoarea dă într-o văgăună străjuită strîns de *kopje*[1]; munţii se încleştează aci ca într-un pumn, iar palma de loc are o întindere cam de o milă şi e plină de tufişuri dese în care se adună şi se

[1] *Kopje*, denumire dată în Africa de sud măgurilor. Numele este împrumutat din limba burilor (n.t.).

adăpostește căldura răspîndită de stînci și de pomi, revărsîndu-se dintr-un cer care nu mai e albastru, ci apăsător, galben și scund din pricina fumului ce se ridică și s-a ridicat dintotdeauna din această văgăună ferecată între culmi. Dar deși locul este singuratic, încins, secetos, timp de o jumătate de an și apoi cald, aburit și umed în vremea ploilor, aci, găsindu-se aur, sînt întotdeauna oameni și pretutindeni prin desișurile pe unde au trecut căutătorii de aur dai de puțuri, săpături, gropi mici sau chiar galerii adînci.

Se spune că boșimanii s-au perindat pe aici cu sute de ani în urmă, căutînd aur. Tot ce se poate! Se spune că dinspre coastă au venit caravane întregi de arabi, cu sclavi și războinici după ele, căutînd aur pentru a înavuți curtea reginei din Saba. N-a dovedit nimeni că nu s-ar fi întîmplat așa.

Oricum, e sigur că la sfîrșitul secolului a venit aci o mare companie minieră, care a săpat o jumătate de duzină de galerii neînchipuit de adînci și a dat de vine de aur ce cîntăreau uneori de la cîteva uncii pînă la cîteva tone. Dar această bucată de pămînt este capricioasă și nesigură, căci filoanele ei se întrerup și sînt anevoie de descoperit, așa încît compania și-a încărcat echipamentul ei greu în camioane și a plecat să caute aur prin alte părți, unde vinele sînt mai uniforme.

Cîțiva ani, văgăuna asta de munte a rămas cufundată în tăcere, nici un nor de fum nu a mai întunecat cerul, afară poate de vreun foc, aprins de cîte un căutător de aur venit întîmplător și care se ridica într-o singură coloană tremurîndă de fum albastru spre cerul albastru și cald, de parcă ar fi fost țigara unui uriaș.

Apoi, dintr-o dată valea se umplu de zarvă și zgomot, de freamătul a sute și sute de oameni. Domnul Macintosh cumpărase dreptul de a exploata aurul. I se spusese că nu-i întreg la minte, că nimeni, oricît ar fi fost de bogat, nu și-ar fi îngăduit luxul să-și încerce norocul în locul acesta.

Numai că nimeni nu punea la socoteală ce fel de individ era domnul Macintosh, care pînă acum cîștigase o avere și o pierduse în Australia, și pe urmă făcuse o alta în Noua Zeelandă, pe care o mai avea încă. Iar aci venise ca să și-o sporească. Firește, nu avea de gînd să adîncească mai departe galeriile costisitoare unde ar fi putut s-au n-ar fi putut să dea de aur.

Domnul Macintosh știa limpede ce avea de făcut și își urmă calea, deși aceasta nu se potrivea de loc cu legile îndeobște cunoscute ale unei exploatări cît de cît obișnuite.

Tocmi pur și simplu cîteva sute de lucrători africani și îi puse să sape pămîntul în mijlocul acestei văgăuni înalte, ferecate între munți, așa încît nu trecu mult și văgăuna se adînci. După aceea, ea deveni o groapă uriașă și pe urmă o prăpastie ca un munte răsturnat. Domnul Macintosh înghițea pămînt ca un căpcăun ce mînca aur, nu avea nici un fel de idei fanteziste în privința săpării galeriilor și nici prin cap nu-i trecea să cheltuiască bani ca să armeze galeriile. La început pămîntul era transportat în găleți și depus pe părțile povîrnite ale prăpastiei. Gălețile erau prinse de funii făcute din fibre de scoarță de copaci răsucită. La ce bun să fi cheltuit bani pe cabluri de oțel, cînd fibrele acestea i se ofereau omului pe degeaba din fiecare copac? Iar dacă se subțiau și se rupeau, și gălețile se prăbușeau în fundul minei, nu pățeau nimic. Și apoi, fibre de copaci erau destule. Mai tîrziu, cînd prăpastia se adînci prea mult, introduse vagonete pe șine, dar dacă vreunul aluneca și se prăvălea în fund, nici ăsta nu era un lucru din cale-afară de neobișnuit, pentru că, în tot ceea ce făcea, domnul Macintosh punea un dram de

haz care voia să spună că era mai degrabă gata să rîdă de un accident decît să se supere.

Iar dacă se întîmpla ca în calea găleţilor sau a vagonetelor care se rostogoleau să se nimerească vreun cap de om, ei bine, erau destule capete şi braţe de negri ce puteau fi angajate. Şi dacă de pe povîrnişuri alunecau bucăţi de pămînt împietrit sau dacă vreo galerie îngustă ca o gaură săpată de un furnicar[1] se năruia deodată înghiţind jumătate de duzină de oameni — ei bine, nu poţi intra în apă fără să te uzi ! Asta era deviza favorită a domnului Macintosh.

Localnicii care lucrau la această mină îi ziceau „puţul morţii"; iar pe domnul Macintosh îl porecliseră „stomacul de aur". Dar cu toate acestea erau siliţi să vină cu sutele să trudească pentru el, dîndu-le astfel apă la moară patronilor care spuneau : „Băştinaşul nu înţelege ce-i aia să te porţi cu el omenos. Ştie doar de bici. Uitaţi-vă la Macintosh, el nu duce niciodată lipsă de muncitori."

Mina se afla sus în munţi, la mare depărtare de cel mai apropiat post de poliţie, şi domnul Macintosh avea grijă întotdeauna ca în rezervaţia muncitorilor să se pregătească bere *kaffi* din belşug : iar dacă se întîmpla ca patrulele de poliţie care căutau cine ştie ce criminali să se abată prin partea locului, oamenii se puteau bizui că domnul Macintosh va sta de vorbă cu poliţiştii şi îi va asigura că cutare sau cutare băştinaş cu matricolul Y 2345678 n-a lucrat niciodată la el. N-aveau decît să cerceteze registrele.

Pentru un nepriceput, registrele şi toată arhiva domnului Macintosh ar fi putut să pară fără rost şi fără însemnătate. Însă nu tot aşa credeau despre sistemul lui şi cei care lucrau pentru el, şi de aceea domnul

[1] Animal edentat care se hrăneşte cu furnici. Trăieşte în emisfera australă (n.r.).

Macintosh îşi ţinea singur registrele. N-avea nici contabil şi nici vreun alt funcţionar. De fapt se folosea de un singur alb, de un inginer. Pentru rest, avea şase supraveghetori sau vătafi, pe care-i plătea bine şi îi trata ca pe nişte oameni importanţi.

Inginerul era domnul Clarke, iar casa acestuia şi cea a domnului Macintosh se aflau de o parte a puţului principal, în timp ce rezervaţia muncitorilor negri era de cealaltă parte. Domnul Clarke cîştiga cincizeci de lire pe lună — mai mult decît ar fi putut cîştiga oriunde în altă parte. Era un om tăcut şi muncea cu rîvnă, în afară de împrejurările cînd se îmbăta, ceea ce nu se întîmpla prea des. De trei sau de patru ori pe an, lipsea de la lucru cîte o săptămînă, şi atunci domnul Macintosh îi ţinea locul pînă ce-i venea mintea la cap. După aceea îl întîmpina plin de voie bună întrebîndu-l :

— Hei, flăcăule, ce mai faci ? Ţi-ai vărsat veninul ?

Domnul Macintosh nu bea niciodată şi ţinea la acest obicei cu patimă, căci, ca mulţi scoţieni, cădea în extreme. În casa lui nu găseai niciodată o picătură de alcool. Era şi bisericos, lucru pe care-l moştenise de la părinţii lui, tare evlavioşi şi ei. Trăia într-o baracă alcătuită din două odăi, în care avea o masă simplă de lemn, trei scaune tot de lemn, un pat şi un dulap. Bucătarul gătea rasol de vacă, morcovi şi cartofi de trei ori pe săptămînă, friptură de vacă de alte trei ori, iar duminicile, pregătea un pui.

Domnul Macintosh era unul din cei mai bogaţi oameni de prin partea locului. Era mai mult decît milionar. Oamenii obişnuiau să spună despre el : „Doamne Dumnezeule, omul ăsta ar putea face orice, ar putea să se ducă oriunde. La ce bun să ai atîţia bani, dacă trăieşti în fundul lumii, lîngă o grămadă de negri, pe marginea unei gropi cît toate zilele ?"

Dar pentru domnul Macintosh era foarte firesc să trăiască aşa, şi cînd pleca să-şi petreacă vacanţa la Capetown, unde trăgea la cel mai scump hotel, se întorcea întotdeauna cu mult înainte să fie aşteptat. Nu-i plăceau vacanţele. Îi plăcea să muncească.

Purta nişte pantaloni kaki vechi şi soioşi, strînşi în mijloc cu o cingătoare roşie, iar în jurul gîtului îşi lega un batic roşu peste o flanelă albă de bumbac. Era scund, lat în umeri şi vînjos, cu un cap pătrat şi mare, aşezat pe un gît gros, şi lăsat pe spate. Părul des şi negru de pe pieptul şi de pe braţele arse de soare îi ieşea în smocuri pe la marginile flanelei. Avea ochi mici, cenuşii şi vicleni, gura subţire şi pungită. Purta o pălărie veche de pîslă, lăsată pe ceafă, iar în mînă ţinea o nuia retezată dintr-un tufiş. Umbla de obicei de jur împrejurul puţului, plesnind cu nuiaua în tufişuri şi în iarbă, şi uneori în băştinaşi, răcnind ordine pentru supraveghetori şi urmărind furnicarul de oameni care mişunau acolo jos în adîncul minei. Mai tîrziu se ducea în micul lui birou, unde îşi punea la punct registrele, umplîndu-şi astfel ziua.

În cîte o seară îl ruga pe domnul Clarke să vină să facă o partidă de cărţi. În cazurile astea, domnul Clarke îi spunea nevesti-si : „Annie, m-a chemat la el", iar ea încuviinţa dînd din cap, după care îi poruncea bucătarului să aibă grijă ca cina să fie gata mai devreme.

Doamna Clarke era singura femeie albă care locuia la mină, dar faptul acesta nu o supăra de loc, fiind de felul ei o singuratică. Şi apoi, era adînc recunoscătoare pentru că ajunseseră în sfîrşit să aibă cincizeci de lire lunar, ba pe deasupra bărbatu-său mai lucra şi cu un om căruia nu-i păsa că inginerul o mai lua razna cîteodată şi se îmbăta. Era o femeie în floarea vîrstei. Avea un trup subţire şi arăta ca o scîndură, faţa îi era prelungă şi fără culoare, iar ochii, albaştri şi molcomi. Faptul că trăise aici an de an, în această căldură mistuitoare, nu o îmbolnăvise, ci o istovise încetul cu încetul, făcînd-o mai degrabă moale şi ursuză. Vorbea foarte puţin, dar atunci se înviora şi spunea exact ceea ce era nevoie.

Aşa de pildă, cînd au venit la mină, aveau o locuinţă cu două încăperi. Dar ea s-a dus la domnul Macintosh şi i-a spus :

— Dumneata eşti un om singur şi ai patru odăi. Noi sîntem doi şi cu copilul trei şi n-avem decît două odăi. Cum vine asta ?

Domnul Macintosh i-a aruncat o privire încruntată, cu buzele încleştate, după care a izbucnit în rîs :

— Aşa-i, ai dreptate, şi făcu pe loc schimbul, chicotind după aceea pe înfundate ori de cîte ori îşi aducea aminte cum îl pusese la punct tăcuta Annie Clarke.

Tot aşa, cam o dată pe lună, Annie Clarke se ducea la el acasă şi-i spunea :

— Acum şterge-o. Vreau să fac puţină ordine aici. Iar cînd termina curăţenia, adăuga : Eşti un porc, şi nimic altceva. Ăsta-i adevărul.

Se lega de obiceiul lui de a-şi arunca hainele peste tot, sau din pricină că umbla cu ele nespălate săptămîni în şir. Se mai lega ea şi de alte treburi de care n-ar fi îndrăznit nimeni să se lege, nici chiar aşa, pe ocolite.

De obicei, Macintosh îi răspundea bucurîndu-se în ascuns că o putea necăji :

— Eşti femeie măritată, doamnă Clarke !

La care ea nu se lăsa mai prejos :

— Nu văd ce te-ar putea împiedica şi pe dumneata să te însori !

După aceea se ducea de-a dreptul acasă cu obrajii arzînd de indignare.

Ţinea foarte mult la domnul Macintosh, şi acesta, la

rîndul lui, ţinea la ea. Domnul Clarke îl simpatiza şi îl preţuia, iar el îl simpatiza pe domnul Clarke. Şi fiindcă domnul şi doamna Clarke trăiau în bună înţelegere în locuinţa lor cu patru odăi, împărţind patul şi masa fără să se certe vreodată, era de presupus că se şi iubeau. Îşi vorbeau însă arareori. Ce-ar fi putut să-şi spună ?

În această tăcere, în aceste adevăruri subînţelese, trebuia să crească şi să se adapteze micuţul Tommy.

Cînd venise la mină, Tommy Clarke avea trei luni, şi zi şi noapte urechile îi fură asurzite de larmă, zi de zi şi noapte de noapte, timp de ani de zile, aşa încît pentru el acesta nu mai era un zgomot, ci mai degrabă un alt fel de tăcere. Ciocanele din mină izbeau înfundat : *aur*, aur, *aur*, aur, *aur*, aur, mereu, mereu, fără vreo schimbare, fără întrerupere. Aşa că nici nu le mai auzea. Dar într-o zi maşinăria asta se opri ; întîmplarea se petrecu cînd Tommy avea trei ani, iar tăcerea i se păru atît de îngrozitoare şi de goală, încît dădu fuga la maică-sa, scîncind : „S-a oprit, s-a oprit“, şi se porni pe plîns într-un colţ, zguduit de fiori, pînă ce răbufnitul surd începu iară. Fusese ca şi cum inima întregii lumi încetase. Dar cînd începu să bată din nou, Tommy o auzi şi cunoscu atunci deosebirea dintre tăcere şi sunet. iar urechile lui dobîndiră o nouă sensibilitate, ca o conştiinţă. Auzea strigătele şi cîntecele ce răzbăteau din furnicarul de muncitori băştinaşi, nepăsători în faţa primejdiei în care erau siliţi să trăiască în fiece clipă. Auzea zgomotul tîrnăcoapelor răsunînd în piatră şi răbufnitul mai adînc şi mai înăbuşit al acestora cînd loveau în pămînt. Auzea uruitul vagoanelor şi bufniturile pămîntului care cădea şi zăngănitul troleului pe cablu. Iar noaptea ţipau bufniţele, gemeau iezii, ţîrîiau greierii. Şi cînd era furtună, cerul părea că îşi izbea trăsnetele de pereţii munţilor, pentru că tunetele se rostogoleau sfărîmîndu-se, iar fulgerele săgetau din

creastă în creastă în jurul lui. Niciodată nu era linişte, niciodată, în afară doar de clipa îngrozitoare cînd inima aceea mare încetase să bată. Şi totuşi, mai tîrziu, dorise mult ca ea să se mai oprească, măcar pentru un ceas, ca să poată auzi tăcerea adevărată. Asta se întîmplă cînd se făcu puţin mai mare şi cînd tăcerea părinţilor săi începu să-l tulbure. Erau întotdeauna atît de blînzi cu el şi vorbeau atît de puţin ! Îi spuneau doar : „Aşa stau lucrurile, sau : pui prea multe întrebări, Tommy ; sau : ai să pricepi asta cînd ai să te faci mai mare“.

Era o tăcere nefirească, mult mai apăsătoare decît fusese adevărata tăcere.

De obicei se învîrtea pe lîngă maică-sa prin bucătărie, dar ea nu-i spunea niciodată nimic altceva decît „da“ sau „nu“ şi după aceea cu un glas răbdător şi trist, de parcă pînă şi vocea lui ar fi obosit-o, îi zicea : „Tommy, trăncăneşti prea mult !“

Tatăl lui îl ducea pe umeri în jurul maşinilor acelora mari şi negre şi din pricina huruitului lor nici n-auzea ce-i vorbeşte. Iar domnul Macintosh obişnuia să-i spună : „Eh, băiete !“ Şi scotea din buzunar bomboane pe care le avea întotdeauna la el, anume pentru Tommy. Odată, într-o seară, îi văzu pe domnul Macintosh şi pe tatăl său jucînd cărţi, dar nu scoteau un cuvînt, afară doar de cele trebuincioase jocului.

Aşa că Tommy se refugia în zgomotul prietenos din rezervaţia aflată de cealaltă parte a prăpastiei şi se hîrjonea toată ziua cu copiii negri, dansînd dansurile lor, fugărindu-se cu ei prin tufişuri, după iepuri, sau modelînd din argilă umedă păsări ori animale.

Aici nu era pic de tăcere, pretutindeni vuiau larma şi veselia. Seara se întorcea în casa liniştită a părinţilor săi, şi după cină se ducea la culcare ascultînd duduitul — *buf*-buf, *buf*-buf, *buf*-buf — al ciocanelor.

În rezervația de dincolo de prăpastie cafrii beau și dansau, bătăile repezi ale tobelor contrastau cu răbufnitul rar din mină, iar cei ce dănțuiau în jurul focurilor scoteau cîte un strigăt puternic, prelung ca un hăuit, ca o vijelie ce se năpustește printr-o văiugă, din munți. Era o alt fel de lume, diferită de aceea din care făcea el parte și unde oamenii obișnuiau să spună doar: „Termină-ți budinca" ; sau : „E timpul să te culci" ; sau foarte puține alte cuvinte.

Pe la vîrsta de cinci ani se îmbolnăvi tare rău de friguri. Se însănătoși, dar în anotimpul ploios din anul următor se îmbolnăvi iar. De fiecare dată domnul Macintosh se sui în automobilul lui american, cît toate zilele de mare, și se duse după doctor, fiind nevoit să străbată treizeci de mile pînă la cel mai apropiat spital. Doctorul recomandă ca băiatul să fie ferit cu grijă de țînțari și să ia chinină. Nu era cine știe ce greutate să-i dea chinină, dar doamna Clarke, femeia asta obosită și fără vlagă, simți că-i e prea complicat să-i mai și spună : „Nu", sau „Să fii acasă la ora șase", ori „Nu te apropia de apă". Și astfel, pe la șapte ani, Tommy se îmbolnăvi din nou de friguri. De astă dată doamna Clarke se sperie, căci doctorul vorbi pe un ton grav, pomenind de friguri galbene.

Domnul Macintosh îl conduse pe doctor înapoi la spital, iar la întoarcere trecu mai întîi să-l vadă pe Tommy, pentru că îl iubea grozav pe băiat.

Cum intră, doamna Clarke îi spuse :

— Sigur că nu te poți aștepta la nimic bun cu toate gropile astea pline cu apă cît ține anotimpul ploios !

— Da' bine, fată dragă, nu pot să umplu toate gropile și toate galeriile pe care le-au săpat oamenii pe aici încă de pe vremea reginei din Saba !

— Mai las-o încolo pe regina din Saba. Ai putea măcar să ne pui locuința mai la adăpost.

— Îl plătesc pe bărbatu-tău cu cincizeci de lire pe lună, îi răspunse domnul Macintosh sigur de dreptatea lui.

— Cincizeci de lire și o casă cum se cade, ținu să adauge Annie Clarke.

Domnul Macintosh o scrută cu privirea aceea fugară și pătrunzătoare și izbucni într-un rîs zgomotos. O săptămînă mai tîrziu casa era închisă într-o rețea de sîrmă subțire, de la acoperiș pînă la capătul verandei, ca un capac de sîrmă de pus peste mîncare. Doamna Clarke se duse acasă la domnul Macintosh, îi făcu o curățenie în lege, iar la plecare îi spuse :

— Ești un porc, și nimic mai mult. Ești la fel de bogat ca Openheimerii și nu te înduri să-ți cumperi măcar vreo două-trei costume noi. Și să știi de la mine că dacă n-ai să te îmbraci seara, cînd umbli pe-afară, ai să te îmbolnăvești de friguri.

Sfîrșind treaba se întoarse la Tommy, care stătea pe verandă într-un șezlong mare, sub rețeaua de sîrmă cu luciu cenușiu. După accesul de friguri, arăta foarte slab și palid. Era un copil înalt, osos, cu ochi mari și negri, cu gura umflată și schimonosită de atîta suferință. Pe cap avea o claie de păr de culoarea zahărului ars. Doamna Clarke se uită la băiețașul ei atît de gălbejit, care, totuși, mai era plin de vitalitate, și, smulgîndu-se din apatia ei, luă hotărîrea să-i schimbe felul de viață. N-avea să-l mai lase pe afară niciodată seara după ora șase, cînd mișunau țînțarii, și nici n-avea să-i mai îngăduie să iasă din casă înainte de răsăritul soarelui.

— Acum poți să te scoli, îi spuse ea, și Tommy se ridică azvîrlind bucuros păturile de pe el.

— Mă duc pînă la rezervație, îi spuse băiețașul de îndată.

Maică-sa șovăi o clipă, după care îi vorbi :

— Nu trebuie să te mai joci acolo niciodată.

— Şi de ce nu? o întrebă el, gata să sară treptele dinafara coliviei de sîrmă.

Ah, cît de mult ura ea aceste „întrebări" ! O oboseau din cale-afară. Se răsti la el :

— Fiindcă aşa îţi spun !

Tommy stărui însă :

— Bine, dar întotdeauna mă joc cu ei

— Eşti prea mare acum pentru asta, şi în curînd o să mergi la şcoală.

Tommy se aşeză pe trepte şi rămase acolo, cu privirea pierdută departe, dincolo de puţul acela mare, spre bordeiele scăldate în soare. Ştiuse, fireşte, că avea să vină şi această clipă. Era o presimţire ce făcea parte din tăcere, şi totuşi nu-şi dăduse seama de ea. Cu un glas tînguitor, repetînd cuvintele cu încăpăţînare, el întrebă :

— De ce ? De ce ? De ce ? De ce ?

— Pentru că aşa îţi spun ! După aceea, obosită şi scoasă din fire, adăugă : De la băştinaşii ăia poţi să te mai şi îmbolnăveşti.

Auzind aceste vorbe, Tommy îşi îndreptă ochii lui negri şi mari către maică-sa, care se roşi puţin. În privirea lui se citea un dispreţ plin de batjocură. Şi ea credea doar pe jumătate în vorbele ei, sau mai degrabă găsea că trebuie să creadă, pentru că în tot anotimpul umed tufişurile musteau de apă şi mişunau ţînţarii. De făcut, nu se putea face nimic împotriva lor, dar trebuia măcar să găseşti ceva pe care să arunci vina. Îi spuse deci :

— Tu să taci ! N-ai să te mai joci cu ei. Eşti prea mare acum ca să te mai joci cu o ceată de cafri murdari. Pînă acum, era altceva. Dar te-ai făcut băiat mare.

Tommy şedea pe trepte, în soarele dogoritor al după-amiezii, ale cărui raze gălbui şi dese răzbeau prin pîcla de pulbere şi fum de peste munţi. Nu răspunse. Şi, cum

viitorul lui ar fi fost compromis dacă se mai juca cu copiii de negri, se ferea să mai încerce a se apropia de rezervaţie. Aşa i se dăduse să înţeleagă. Şi totuşi nu credea o iotă din toate astea, nimic din tot ce i se spusese.

Cîteva zile mai tîrziu se juca singur în spatele casei cu o minge de fotbal, cînd, deodată, o ceată de copii negri îl strigară din tufiş. Dar el se îndepărtă, făcîndu-se că nu i-a auzit. Copiii îl mai strigară o dată şi apoi plecară, iar Tommy plînse amarnic, căci era singur acum.

Se duse la marginea puţului celui mare şi se trînti pe burtă. Soarele ardea atît de tare, că începură să-l doară toate mădularele şi, ca să-şi ascundă privirea de razele lui necruţătoare, îşi trase părul pe ochi. Sub el, puţul acela mare era atît de adînc, încît oamenii care lucrau în fund păreau nişte furnici. Camioanele ce urcau povîrnişul aproape pieptiş arătau ca nişte cutii de chibrituri. Reţeaua de scări şi trepte săpate în pămînt, de care se slujeau muncitorii ca să suie şi să coboare, părea, de jur împrejurul acestei prăpăstii, atît de şubredă, încît şi un bolovan ar fi putut urni totul din loc. Ceea ce de altfel se şi întîmpla de multe ori cînd se prăvăleau bolovanii.

Tommy se întinse şi se propti bine în pămînt, cu pîntecul încordat şi cu braţele aruncate înainte, şi începu să privească înspre adînc. Toţi păreau nişte furnici, nişte muşte. Tot aşa şi domnul Macintosh, ori de cîte ori cobora acolo jos — şi se întîmpla destul de des, căci nu s-ar fi putut spune că era un om fricos. Nici tatăl lui, şi nici chiar el, Tommy, cu toţii laolaltă, nu erau decît nişte biete insecte, şi nimic mai mult.

Părea într-adevăr un uriaş furnicar, cu acelaşi belşug de culoare ca şi un muşuroi proaspăt. Straturile de pămînt de la gura puţului erau roşiatice, apoi ceva mai

jos începeau cele cenuşii şi cu pietriş în ele, iar şi mai jos urmau altele de un galben-deschis. Mai la tot pasul în jurul lui se înşirau grămezi de pămînt împietrit, galben şi greu, scos din fundul minei. Întinse mîna şi luă un bulgăre. I se lipi de degete, încremenit parcă în nemişcarea lui lipsită de viaţă, puţin jilav din pricina ploii. Strînse pumnul, apoi îl desfăcu; acum bucata de pămînt galben căpătase formă în palma sa şi purta urmele degetelor lui. Formă avea, dar ce fel oare? Un ciot de rădăcină? O fărîmă de piatră mîncată de ape? O frecă cu putere în palme, şi pămîntul căpătă netezimea unei pietre roase de apă. Se ridică, luă mai multă argilă şi începu să sape un puţ, pe ale cărui margini tăie scări făcute din beţişoare şi ridicături de pămînt umed, ca pentru vagonete. Curînd însă soarele uscă totul, şi pămîntul crăpă, sfărîmîndu-se. Tommy dădu cu piciorul în argila modelată şi se întoarse acasă abătut.

Soarele cobora spre asfinţit. Băiatului i se părea că lăsase în urmă o epocă aurită de libertate şi că acum îl aştepta o lume nouă, plină de opelişti şi îngrădiri. Maică-sa îl vedea cît de mult suferea, dar îşi spunea în sinea ei: „Curînd o să meargă la şcoală, şi acolo o să-şi facă el prieteni".

Băieţelul, însă, abia împlinise şapte ani şi era încă prea mic ca să bată drumul acela lung pînă la internatul din oraş. De aceea îi aduseră cărţi de şcoală şi începură să-i dea lecţii de citire. Treaba asta ţinea însă doar două-trei ceasuri pe zi, iar restul timpului, se plîngea maică-sa, Tommy rătăcea în sus şi în jos, tot uitîndu-se dincolo de puţ, spre barăcile băştinaşilor, de unde se auzea zarva iscată de hîrjoana copiilor. Se arăta stoic, sau cel puţin aşa părea, dar în adîncul sufletului său Tommy suferea nespus din pricina acestui lucru nou pe care îl aflase şi care era mai însemnat decît tot ce învăţase în cărţile de şcoală. Cunoştea acum cuvîntul singurătate şi, aşezat pe marginea puţului, plămădea din lutul galben mici chipuri cărora le dădea nume: Betty, Fredy şi Dirk. Erau tovarăşii lui de joacă. Dirk era numele băiatului la care ţinea cel mai mult dintre toţi copiii ce locuiau în rezervaţia aşezată de partea cealaltă a puţului.

Într-una din zile, maică-sa îl chemă la uşa din spatele casei. Venise Dirk, care ţinea în braţe un pui de *duiker* [1], mare doar cît o pisicuţă. Tommy dădu să intre în vorbă cu Dirk, să-l întrebe cîte ceva despre micuţul animal, cînd, deodată, îşi aduse aminte de felul cum trebuia să se poarte. Se opri încremenit şi spuse:

— Cît costă?

Cu o privire şovăielnică, Dirk îi răspunse:

— Un şiling, *baas*.

Tommy cătă spre maică-sa, apoi, mîndru, îi vorbi apăsat:

— Ce neobrăzare! E prea scump!

Annie Clarke roşi. Se simţea ruşinată şi zăpăcită. Făcînd un pas înainte, îi spuse repede:

— Bine, Tommy, uite un şiling.

Şi scoţînd moneda din buzunarul şorţului i-o dădu lui Tommy, care o întinse pe dată lui Dirk. Băieţelul luă apoi cu grijă în braţe micuţul animal, şi în priviri i se răsfrîngea dragostea pentru fiinţa aceea neajutorată şi speriată. Întoarse însă capul, pentru ca Dirk să nu-l poată vedea, căci s-ar fi ruşinat să-şi arate vreo slăbiciune de faţă cu el, care era atît de tare şi de curajos.

Dirk se ţinea deoparte, aşteptînd, de parcă nu-i venea să se despartă de animal. Într-un tîrziu, zise:

— Abia s-a născut. Ar putea să moară.

Ca să curme discuţia, doamna Clarke îi răspunse:

---

[1] *Duiker*, antilopă mică ce trăieşte în Africa (n.t.).

— Bine, bine. Tommy o să aibă grijă de el.

Dirk plecă agale, dar în timp ce se juca cu banul în buzunar privi înapoi spre locul unde Tommy şi maică-sa se pregăteau să-i aştearnă micuţului animal un culcuş într-o lădiţă. Doamna Clarke făcu şi un biberon dintr-o sticlă de sos de roşii, pe care o umplu cu lapte, apă şi zahăr, şi îi înfundă gîtul cu o bucăţică de pînză. Tommy se lăsă în genunchi lîngă puiul de duiker şi încercă să-i picure lapte în gură. Puiul şedea tremurînd, ridicîndu-şi capul lui gingaş dintre picioarele ghemuite, prea firave ca să-l poată ţine, şi se uita cu ochi mari şi trişti la el. Tremuratul se prefăcu apoi într-un spasm de slăbiciune, şi capul îi căzu cu un bufnet surd pe marginea cutiei. Apoi cu încetul, tremurînd iar de sforţare, ridică din nou capul. Tommy încercă să-i împingă ghemotocul de pînză în gura moale, dar laptele se prelinse pe pieptul micuţului animal, udîndu-i blana. Băiatului îi venea să plîngă.

— O să moară, mamă, o să moară! strigă el deznădăjduit.

— Nu-l sili dacă nu vrea, îl sfătui maică-sa şi plecă la treburile ei gospodăreşti.

Stînd în genunchi, cu sticla în mînă, Tommy mîngîia animalul ce tremura, suferind de fiecare dată cînd gîtul gingaş se prăbuşea de slăbiciune, şi încerca, mereu, mereu, să-l facă să bea lapte. Puiul însă nu putea să înghită.

— De ce? strigă Tommy în furia deznădejdii. De ce nu bea? De ce?

— Fiindcă abia s-a născut, îi răspunse doamna Clarke.

Buricul animalului mai atîrna ca un fir negru şi răsucit.

În noaptea aceea, Tommy luă puiul de antilopă în odaia lui şi apoi, pe ascuns, îl înveli într-o pătură şi-l culcă în pat cu el. Îi simţea lîngă piept tremurul spasmodic şi, în bezna nopţii, se porni pe plîns, căci îşi dădea seama că animalul va muri.

Cînd se trezi, a doua zi dimineaţa, antilopa nu-şi mai putea ridica de fel capul, şi Tommy nu mai avea în braţe decît o greutate rece, lipsită de viaţă. Pătura în care înfăşurase puiul era plină de ceva galben, ca gălbenuşul de ou. Spălă binişor animalul, îl înfăşură din nou în alte pături şi-l aşeză pe verandă să se încălzească la soare.

Doamna Clarke îi ţinu cu grijă gura deschisă şi îi turnă lapte, pînă ce animalul se înecă cu el. Tommy rămase lîngă pui, în genunchi, toată dimineaţa, suferind cum nu mai suferise nicicînd pînă atunci. Lacrimile i se prelingeau şiroaie pe obraji şi şi-ar fi dat şi viaţa pentru pui, în timp ce doamna Clarke nu-şi dorea altceva decît să poată pune mîna pe Dirk şi să-i tragă o bătaie bună — pe nedrept fireşte — dar şi-ar fi vărsat nervii pe el.

— Şi pe deasupra, îi spuse ea soţului său, e o adevărată cruzime să iei o fiinţă micuţă ca asta de lîngă maică-sa.

Tîrziu, în după-amiaza aceea, antilopa muri, iar domnul Clarke, care nu pricepea nimic din suferinţa copilului, îi încredinţă bucătarului trupul înţepenit al animalului, poruncindu-i să-l înmormînteze. Tommy rămase pe verandă, privind trist cum bucătarul îngroapă grăbit micuţul animal, undeva după nişte tufişuri, de unde se întoarse apoi fluierînd.

După un răstimp se duse în odaia în care se aflau părinţii lui şi îi întrebă:

— Spuneţi-mi, de ce e Dirk galben şi nu cafeniu, cum sînt toţi cafrii?

Cîtăva vreme domni tăcerea. Domnul şi doamna Clarke schimbară priviri. Apoi taică-său îi spuse:

— Au culori diferite.

Tommy se uită cu atenţie la maică-sa, care adăugă :

— E mulatru.

— Şi ce e un mulatru ?

— Ai să înţelegi tu cînd ai să te faci mai mare.

Tommy îşi mută privirea spre taică-său, care îşi umplea pipa, cătînd în jos, apoi iarăşi spre maică-sa, pe ai cărei obraji se ivise roşeaţa aceea aprinsă a trufiei.

— Pricep acum, făcu el dispreţuitor.

— Dacă pricepi, de ce mă mai întrebi ? îi zise supărată doamna Clarke. Părea să-i spună : „De ce vrei să calci neapărat regulile tăcerii ?"

Tommy ieşi din casă şi se îndreptă spre marginea puţului. Se aşeză acolo, întrebîndu-se de ce spusese că pricepe, cînd, la drept vorbind, nu era aşa. Într-un fel, înţelesese totuşi. Îşi aducea aminte, deşi pînă acum nu dăduse nici o atenţie acestui fapt, că în ceata de copii din rezervaţie doi erau galbeni. Unul din ei era Dirk, celălalt sora lui, o fetiţă care se vîra şi ea în joaca celor mari, deşi mergea mai mult împleticindu-se. Mama lui Dirk era însă neagră, sau mai degrabă de un cafeniu-închis, ca toţi ceilalţi. Iar Dirk nu era cu adevărat galben, ci de un arămiu-deschis, de culoarea pămîntului de pe marginea gropii, dacă ar fi fost puţin mai întunecată. Tommy se juca cu degetele în argila umedă. Privea micile figuri pe care le plămădise : Betty şi Fredy. Apoi, nepăsător, le sfărîmă. Aruncă şi figura lui Dirk, dar mai cu grijă, căci nu se sparse, aşa că o rezemă de tulpina unei buruieni. După aceea luă o altă bucată de argilă şi, cum degetele o frămîntau cu iscusinţă, lutul prinse forma unei mici antilope. Nu era însă un animal care suferea sau se stingea din pricină că fusese despărţit de maică-sa. Nu, nimic din toate acestea. Era o antilopă puternică şi frumoasă, care stătea cu o copită ridicată şi adulmeca, ciulindu-şi urechile.

Tommy îngenunche pe marginea puţului, dus pe gînduri, în timp ce antilopa începea să capete formă. Nu era mulţumit, fiindcă animalul i se părea prea mic. Sfărîmă nerăbdător tot ce făcuse şi luînd o grămadă mai mare de pămînt gălbui şi vîrtos o udă cu apa de ploaie care se strînsese într-o traversă de cale ferată, veche şi ruginită. Pămîntul deveni moale şi uşor de plămădit. Prinse să lucreze din nou. Animalul trebuia să aibă jumătate din mărimea lui naturală.

Şi aşa, în vreme ce mîinile lui plămădeau, mintea îi era hărţuită de firul gîndurilor. „De ce ? De ce ? De ce ?" Apoi un alt gînd : „Dacă Dirk e pe jumătate negru, sau mai curînd pe jumătate alb şi jumătate cafeniu, atunci cine e tatăl lui ?"

Mult timp gîndurile îi rătăciră pe marginea răspunsului pe care pînă la urmă nu-l putu găsi. Cînd şi cînd însă, îşi arunca ochii peste hăul acela, către locul spre care se îndrepta domnul Macintosh răsucindu-şi bîta lui uriaşă în mînă, şi-şi zicea : „La mină sînt doar doi oameni albi".

Antilopa era acum gata ; Tommy îşi umezi degetele în apa de ploaie, ruginită şi netezi lutul moale pentru a-l face să capete luciul blănii, dar luciul se usca pe loc şi, stînd aşa în genunchi, îşi aminti că va crăpa la soare şi se va sfărîma. Sufletul i se umplu de amărăciune ; îşi lăsă capul în jos, simţind o nevoie grozavă să plîngă. Dar tocmai în clipa cînd începuseră să-l podidească lacrimile, auzi înapoia lui un şuierat încet ; întorcîndu-se, îl zări pe Dirk stînd ghemuit îndărătul unui tufiş şi uitîndu-se la el printre frunzele pe care le dăduse la o parte.

— Ce mai face antilopa ? întrebă el.

— A murit, îi răspunse Tommy izbind cu piciorul forma pe care o plămădise şi sfărîmînd-o în bucăţi.

— De ce faci una ca asta ? E frumoasă, zise Dirk

repezindu-se şi încercînd s-o pună la loc, bucată cu bucată.

— De prisos, tot o să crape la soare, îi spuse Tommy şi izbucni în plîns, deşi îi era tare ruşine să se dea în petic în faţa lui Dirk. Antilopa a murit, se tîngui el, a murit.

— Pot să-ţi fac rost de alta, îi răspunse Dirk privindu-l mirat. Am omorît-o pe maică-sa cu o piatră. Nu-i cine ştie ce greutate!

Dirk avea şapte ani, ca şi Tommy. Era înalt şi puternic, ca şi el. Avea ochi negri şi mari, dar buzele nu-i erau cărnoase şi moi, ci lungi, subţiri şi pungite. Avea un păr foarte negru şi moale, care-i cădea pe lîngă obraji, iar pielea îi era netedă şi de un arămiu-deschis. Tommy se opri din plîns şi privindu-l pe Dirk, îl mustră:

— E o cruzime să ucizi cu o piatră mama unui pui de antilopă!

Dirk rîse mirat, arătîndu-şi şirul de dinţi mari şi albi. Văzîndu-i rîsul, Tommy îşi zise: „Acum ştiu cine e tatăl lui". Întoarse capul şi cătă spre casa lui Dirk, aşezată la vreo două sute de iarzi mai încolo, furişată printre tufişuri de *hibiscus* şi *poinsettia* şi scăldată în soare la vremea aceea. Cătă apoi spre locuinţa domnului Macintosh, aşezată cu vreo cîteva sute de iarzi mai departe de prima casă, şi după aceea la Dirk. Simţea în el o mînie pe care nu o înţelegea, dar îşi dădea seama totodată că nu-i mai păsa de nimic şi că era o clipă hotărîtoare în viaţa lui. După o tăcere îndelungată, spuse:

— Aici am putea fi văzuţi.

Hotărîrea fusese luată. Se ridicară amîndoi, dar Dirk dădu cu ochii de mica figurină de lut rezemată de-o tulpină şi o luă de acolo:

— Asta sînt eu, spuse el de îndată. Căci, aşa grosolan cum era lucrat, lutul acela îl înfăţişa fără îndoială

pe Dirk, care zîmbea acum de bucurie. Pot s-o iau? întrebă el, iar Tommy încuviinţă din cap, pe cît de mîndru, pe atît de mulţumit.

Se furişară în tufişurile dintre cele două case, apoi merseră mai departe, poate o jumătate de milă. Aici era partea părăsită a văgăunii şi arar călca picior de om prin locurile astea, iar zarva şi zgomotul rămîneau de partea cealaltă. În faţa lor se ridica un pisc ascuţit, la picioarele căruia se afla un muşuroi de furnici înalt, năpădit de ferigi şi pomişori.

Cei doi băieţi intrară după perdelele de ferigi şi se aşezară acolo. Nu-i putea vedea nimeni. Punînd cu grijă micul chip de lut într-o scobitură de la rădăcina unui pom, Dirk zise:

— Mai fă o dată antilopa.

Tommy îşi desfăcu briceagul şi, lăsîndu-se în genunchi lîngă un copac prăvălit, încercă să ciopleascã în lemnul lui o antilopă. Lemnul era moale şi putred şi se lucra uşor, aşa încît pînă seara o siluetă stîngace prinse formă din trunchiul acela. Dirk îi spuse:

— Acum avem fiecare cîte ceva.

A doua zi, se strecurară şi unul şi altul pînă la muşuroi şi se jucară acolo împreună, şi tot aşa, după aceea, mereu.

Într-o seară, însă, chiar înainte să se ducă la culcare, doamna Clarke îi spuse lui Tommy:

— Ţi-am spus parcă să nu te mai joci cu cafri!

Mai întîi Tommy nu scoase o vorbă. Apoi îşi înălţă capul şi, uitîndu-se sfidător la taică-său, zise:

— Şi de ce să nu mă joc cu fiul domnului Macintosh?

Doamna Clarke simţi că i se taie pentru o clipă respiraţia. Închise ochii, apoi îi deschise şi îi aruncă o privire rugătoare soţului ei. Domnul Clarke însă îşi

umplea pipa. Tommy rămase în așteptare, apoi, într-un tîrziu, zise noapte bună și se duse la el în odaie.

Se dezbrăcă agale și se urcă în patul lui îngust, de fier. Se întinse liniștit, ascultînd răbufnitul surd din mină: *buf*, buf, *aur*, aur, *buf*, buf. Dincolo, în rezervație, oamenii dansau, și tamtamurile lor băteau iute, ca și inima antilopei în noaptea în care o ținuse la pieptul lui. Urlau asemenea vîntului ce trece prin văgăuna de munte, iar pe fereastră putea să vadă lumina strălucitoare și înaltă a focurilor, pe fundalul căreia chipurile negre ale dansatorilor se profilau pline de viață.

Doamna Clarke intră cu băgare de seamă în odaie. Plîngea.

— Tommy! începu ea așezîndu-se pe marginea patului, în întuneric.

— Da? șopti el încet de tot.

— Să nu mai repeți niciodată asta. Niciodată. Tommy nu-i răspunse. Maică-sa îl strînse de braț cu putere. Taică-tău ar putea să-și piardă slujba, urmă ea cu un glas deznădăjduit. Nicăieri n-am putea să cîștigăm banii ăștia. Niciodată. Asta trebuie să-ți intre bine în cap, Tommy.

— Înțeleg, făcu el înțepat.

Îi părea rău de maică-sa, dar o și ura totodată.

— Să nu mai pomenești niciodată lucrul ăsta, Tommy. Niciodată.

Îl sărută apoi într-un fel care era și drăgăstos și rugător și plecă închizînd ușa. Soțului ei îi spuse că era timpul ca Tommy să meargă la școală și a doua zi trimise o scrisoare ca să pregătească totul.

Și așa începu Tommy să străbată drumul acela lung, pînă la oraș, cu automobilul și apoi cu trenul, de patru ori într-un an, și tot de atîtea ori se întoarse în vacanță. De fiecare dată, domnul Macintosh îl însoțea cu mașina la gară, îi dădea zece șilingi drept bani de buzunar și

venea la gară tot cu mașina ca să-l aștepte, împreună cu părinții lui, întîmpinîndu-l întotdeauna cu: „Ce mai faci, băiete? Cum o duci cu școala?" la care Tommy răspundea: „Grozav, domnule Macintosh". Iar domnul Macintosh adăuga la rîndu-i: „Așadar, te facem student".

La aceste cuvinte obrajii doamnei Clarke se îmbujorau de mîndrie și-i arunca pe furiș o privire domnului Clarke, care zîmbea încurcat. Domnul Macintosh îl apuca de umeri pe Tommy minunîndu-se: „Ce mai băiat am! Ce mai băiat am!", iar Tommy stătea țeapăn, cu umerii nemișcați.

După aceea doamna Clarke îi spunea lui Tommy:

— Ține la tine și îți vrea binele. Ba o dată îi zise: Eh, ce vrei, el n-are copii!

Tommy însă se uită la maică-sa încruntat, iar ea roși. Îi spuse apoi:

— Tommy, sînt lucruri pe care tu nu le înțelegi încă și să știi de la mine că dacă dai norocului cu piciorul ai să te căiești!

Băiatul se întoarse brusc, nerăbdător. De fapt, nu vedea de loc limpede; s-ar fi putut socoti aproape un copil de bogătaș, cu banii de buzunar pe care-i avea și cu pachetele de biscuiți și dulciuri pe care domnul Macintosh i le trimitea în timpul anului la școală. În afară de asta, era așteptat la gară și luat cu mașina aceea mare și luxoasă. În adîncul sufletului lui simțea că-l duceau de nas sau că participa la o urzeală ce se punea la cale și despre care nimeni nu sufla o vorbă.

Tăcere. Simțămintele lui cele adevărate se plămădeau încet, întortocheate și îndărătnice, acolo, în adîncul tăcerii aceleia.

La școală lucrurile mergeau mai ușor pentru că avea de-a face cu cealaltă lume. Își vedea de lecții, se hîrjonea cu prietenii și nu se gîndea la Dirk. Sau mai de-

grabă gîndurile lui despre el se dădeau după forma lumii în care trăia. Ce era Dirk altceva decît un mulatru neştiutor care trăia printre cafri ? Îi era chiar ruşine cînd îşi aducea aminte că în vacanţă se jucaseră împreună. De aceea nu pomeni nimănui despre el. Chiar şi în tren, în drum spre casă, tot aşa gîndea despre Dirk, dar, cu cît se apropia mai mult, gîndurile i se încurcau, se înceţoşau în capul lui. Acasă, în prima seară, le vorbi alor lui despre şcoală, le povesti că era primul în clasă, că se jucase cu cutare sau cutare băiat, sau că fusese poftit în case grozav de elegante, în oraş.

În prima dimineaţă, Tommy stătu pe verandă, uitîndu-se la puţul şi la locuinţele de dincolo de el şi în tot acest răstimp maică-sa îl privi atentă, scrutîndu-l nervoasă şi cu un zîmbet rugător pe buze. Dar mai apoi Tommy coborî treptele, trecu pe lîngă puţ şi o apucă prin tufişuri, spre muşuroi. Acolo îl aştepta Dirk. În fiecare vacanţă se întîmpla la fel. La început, nici unul, nici altul nu pomeni despre ceea ce îi despărţea. Dar în primul an, cu o zi înainte ca Tommy să se întoarcă iarăşi la şcoală, Dirk îi spuse :

— Tu înveţi, numai eu n-am cum !

Atunci Tommy îi făgădui :

— Am să-ţi aduc cărţi şi am să te învăţ şi pe tine.

Spusese aceasta încet, de parcă i-ar fi fost ruşine, în timp ce ochii lui Dirk priveau acuzatori şi mînioşi. Izbucnind apoi în rîsul lui batjocoritor, îi zise :

— Asta doar cu gura, băiatule alb !

Desigur, vorbele lui nu erau plăcute, dar nici ceea ce spusese Tommy nu fusese mai plăcut — ai fi zis mai degrabă că-i făcea cine ştie ce hatîr.

Şedeau amîndoi pe muşuroi, după perdelele dantelate de ferigi, uitîndu-se la piscul stîncos ce se înălţa pe cerul galben-fumuriu. Tommy simţea o plictiseală

din acelea de care ţi-e lehamite şi te stinghereşte. Pe faţa lui Dirk scăpăra însă o căutătură tăioasă, ruşinată totuşi. Rămaseră locului, la oarecare depărtare unul de altul, plini de dispreţ unul faţă de celălalt, dîndu-şi seama că vinovată pentru toate acestea era doar lumea dinafară.

— Ţi-am spus că am să te învăţ ! Sau nu ţi-am spus ? întrebă Tommy plin de el şi, azvîrlind o piatră într-un tufiş, împroşcă frunze peste tot.

— Alb blestemat ! mormăi Dirk pentru sine şi izbucni apoi în rîsul lui brusc şi urît, care-i descoperea dinţii albi.

— Ce-ai spus ? îl întrebă Tommy, care păli şi sări în picioare.

— Ce-ai auzit, îi răspunse Dirk rîzînd mai departe. Dar se ridică şi el. Tommy se repezi asupra lui şi, timp de cîteva clipe, izbutiră să se ţină bine pe picioare, după care se rostogoliră prin tufişuri, lovindu-se şi zgîriindu-se. Căzu fiecare într-o parte, apoi se ridicară încă dată şi se luară la bătaie în lege, cu pumnii. Tommy era mai bine hrănit şi mai sănătos. Dirk, mai zdravăn. Erau deopotrivă de tari şi nu se opriră decît atunci cînd se simţiră prea istoviţi şi prea frînţi ca să mai continue. Se căţărară pe muşuroi şi rămaseră acolo unul lîngă altul, gîfîind şi ştergîndu-şi sîngele de pe faţă. După accea, se întinseră pe spate, pe povîrnişul muşuroiului, uitîndu-se la cer. Se risipise orice urmă de vrăjmăşie dintre ei ; li se luase parcă o povară de pe inimă, erau liniştiţi. Spre seară, o porniră amîndoi prin tufişuri mergînd împreună pînă într-un loc, de unde cei de acasă nu-i puteau vedea. Acolo îşi spuseră ca de obicei : „Pe mîine !“

Cînd domnul Macintosh îi dărui, ca totdeauna, zece şilingi, Tommy îi vîrî în buzunar cu gîndul să-şi cumpere o minge de fotbal. Dar se răzgîndi. Cei zece

șilingi rămaseră necheltuiți pînă aproape de sfîrșitul trimestrului ; abia atunci se duse să cumpere un abecedar, cîteva caiete, creioane și o aritmetică. Le ascunse în fundul geamantanului, și de acolo le scoase binișor, fără ca maică-sa să fi dat de ele.

A doua zi dimineață le luă cu el la mușuroi, dar cînd să ajungă la locul știut văzu că cineva ridicase acolo o colibă micuță, cu acoperișul împodobit de ferigi, împletite ca un adevărat văl. În vîrful mușuroiului, tufișurile fuseseră tăiate și lăsate să crească doar pe margine, așa fel încît coliba părea că răsare chiar din vîrf. Era făcută din prăjini necojite, înfipte în pămînt. Avea și un acoperiș de paie, iar partea de sus a fațadei era deschisă. Înăuntru se afla o bancă, făcută tot din prăjini, și o masă de scînduri, așezată pe alte prăjini. Dirk îl aștepta plin de nerăbdare. Tommy intră, se așeză lîngă el, punînd cărțile și creioanele pe masă.

— Minunată colibă, făcu Tommy, dar prietenul lui era cu gîndul doar la cărți.

Și așa începu să-l învețe pe Dirk să citească. Toată vacanța aceea și-o petrecură împreună, în colibă, iar Dirk nu mai știa decît de cărți. Pentru el erau mai grele decît pentru Tommy, deoarece cuprindeau tot soiul de cuvinte despre niște lucruri pe care nu le cunoștea, ca de pildă : perdele sau covoare. Ca să-l înveți pe Dirk să citească cuvîntul covor însemna să-i povestești totul despre covoare și despre rînduielile dintr-o casă. De multe ori pe Tommy îl pălea plictiseala, și atunci îl îndemna plin de nerăbdare :

— Hai să ne jucăm !

Dirk însă îi răspundea cu îndîrjire :

— Nu ! Vreau să învăț !

Tommy era necăjit, fiindcă, după ce buchisise tot trimestrul, simțea acum și el nevoia să se joace.

Și iar se luau la trîntă. Și se băteau ca de obicei, cu

forțe egale și fără să ajungă la vreun rezultat. După trîntă, le era parcă mai bine, erau mai prieteni și glumeau chiar pe socoteala încăierării lor.

Hotărîră să învețe doar diminețile, iar după-amiezile să și le lase pentru joacă.

În seara aceea, întorcîndu-se acasă, maică-sa îi văzu zgîrieturile de pe față și nasul umflat. Nerăbdătoare, prinse a-l întreba :

— Te-ai bătut cu Dirk ?

Tommy însă tăgădui, spunînd că se izbise de un pom și se zgîriase pe față.

Părinții lui știau, firește, de coliba din desiș, dar nu-i pomeniseră nimic domnului Macintosh. Și nimeni altul nu o făcuse, pentru că pînă și existența lui Dirk trebuia trecută sub tăcere de toată lumea. Nici unul din muncitori, nici chiar supraveghetorii, n-ar fi îndrăznit nici măcar să-i rostească numele. Cînd domnul Macintosh îl întrebă pe Tommy ce pățise la față, băiatul îi răspunse că alunecase și se lovise.

Și așa se scurseră cel de al optulea și al nouălea an. Dirk putea să citească, să scrie și să socotească la fel de bine ca și Tommy. Se poticnea însă mai întotdeauna pentru că nu cunoștea și o altă viață, și într-o zi îi mărturisi cu amărăciune lui Tommy cît de nedrept era acest lucru. Din pricina vorbelor lui Dirk se încăierară din nou, dar după aceea Tommy începu să-l învețe în alt fel. Începu a-i povesti cum era cînd mergeai la cinematograf, la oraș. Îi descrise în cele mai mici amănunte cum erau așezate scaunele, într-un anume fel, îi spuse că plătești atît și atît, că luminile stau așa și așa și că imaginile de pe ecran se mișcă încoace și încolo. Sau îi descria cum la școală mîncau cutare sau cutare lucru la micul dejun, iar la prînz cutare sau cutare. Îi mai istorisi apoi cum cineva venise la ei la școală cu niște diapozitive și le vorbise despre China. Cei doi

băieți scoaseră un atlas și găsiră în el harta Chinei, iar Tommy îi repetă lui Dirk, cuvînt cu cuvînt, tot ceea ce auzise de la conferențiar. Sau era vorba despre Italia ori despre altă țară. Și începeau să se certe în legătură cu lucrurile pe care ar fi trebuit să le expună conferențiarului, căci Dirk disprețuia întotdeauna, din adîncul sufletului, felul de-a vedea al oamenilor albi — atît de înfumurați, după cum socotea el. Nu trecu mult și Tommy începu să cîntărească lucrurile cu ochii lui Dirk și atunci cealaltă viață, cea de la oraș, îi apăru limpede și în culorii vii, dar oarecum deformată, pentru că așa o vedea prietenul lui.

La școală își zicea fără să vrea: „Asta trebuie s-o țin minte ca să i-o povestesc și lui Dirk". Nu putea face sau spune ceva fără să ia bine aminte cum se petrecuse lucrul acela, de parcă ochii negri și batjocoritori ai lui Dirk sălășluiau înlăuntrul făpturii lui și nu-l slăbeau o clipă. Și din pricina acestei necontenite strădanii de a împăca cele două lumi, Tommy simți într-o bună zi că i se face lehamite de tot. Se trezea blestemîndu-i și pe negri și pe cafri, așa cum făceau toți băieții, ba chiar mai dihai decît ei. Pe dată însă își spunea: „Trebuie să țin minte asta ca să i-o povestesc și lui Dirk", și pentru că era nevoit să gîndească așa și să ia bine seama la toate cîte se petreceau, Tommy ajunse un școlar strălucit, găsind că lecțiile sînt ușoare. Era cu două clase înaintea celor de vîrsta lui.

Avea acum zece ani. Într-o zi se duse la coliba din desiș, dar Dirk nu se afla acolo. Era prima zi de vacanță. Tot trimestrul își întipărise în minte o seamă de lucruri pe care trebuia să i le povestească lui Dirk, și acum Dirk nu venise.

În dimineața aceea caldă, un porumbel somnoros și singuratic ședea gungurind pe o ferigă. Cînd Tommy se apropie prin tufișuri, pasărea își luă zborul. Lovitu-

rile din mină se auzeau răbufnind apăsat, *aur, aur,* iar Tommy constată că din colibă lipseau chiar și cărțile, căci cufărul în care le ținea de obicei Dirk avea capacul deschis și era gol.

Dădu fuga acasă, la maică-sa:

— Unde-i Dirk? o întrebă el.

— De unde vrei să știu?, îi răspunse ea prevăzătoare.

Adevărul era că nici nu știa.

— Ba știi, știi! îi strigă el supărat.

O porni în goană spre mină. Domnul Macintosh ședea pe un vagonet răsturnat, la gura puțului, cu ochii la sutele de muncitori de dedesubt, care roiau ca niște furnici în groapa aceea galbenă.

— Hei, băiete! îl întîmpină prietenos, făcîndu-i loc să se așeze lîngă el.

— Unde-i Dirk? îl întrebă Tommy acuzator, înfigîndu-se înaintea lui.

Domnul Macintosh își săltă pălăria lui veche de pîslă, și-o dădu și mai pe ceafă, se scărpină pe frunte, apoi îl măsură și-i zise în cele din urmă:

— Dirk e la lucru.

— Unde?

Domnul Macintosh arătă spre fundul puțului și adăugă după aceea:

— Stai jos, băiete. Vreau să-ți vorbesc.

— Eu nu vreau, îi răspunse Tommy și se îndepărtă, apucînd-o peste cîmp spre colibă, amețit parcă și împleticindu-se.

Se așeză pe bancă și izbucni în plîns. La vremea mesei nu se întoarse acasă. Toată ziua rămase acolo și cînd, în sfîrșit, lacrimile îi secară, continuă să șadă pe bancă cu spinarea rezemată de parii colibei, cătînd spre desiș. Porumbeii gungureau, gru-gruuu, gru-gruuu, o ciocănitoare ciocănea, și din mină se auzeau bufnituri.

Totuşi era linişte, ca şi cum o cupă a tăcerii ar fi acoperit desişul, şi Tommy putea să audă carii şi furnicile ce rodeau în lemnul băncii pe care şedea. Îşi dădu seama că deşi muşuroiul părea mort — o movilă ţuguiată de ţărînă tare şi uscată — avea totuşi viaţă în el, căci prin podeaua colibei răzbătuse pămînt proaspăt şi umed. Pe parii care alcătuiau pereţii se aşternuse o pojghiţă subţire de pămînt roşiatic. Peste puţin timp coliba trebuia refăcută, căci furnicile şi carii o mîncau cu totul. Dar la ce bun o colibă, fără Dirk ?

Îşi petrecu acolo toată ziua şi nu se întoarse acasă decît cînd se lăsă întunericul. Maică-sa îl întrebă :

— Ce ţi s-a întîmplat ? De ce plîngi ?

Iar el îi răspunse supărat, la fel de nesincer ca şi ea :

— Nu ştiu !

A doua zi, chiar înainte de gustarea de dimineaţă, o porni spre colibă şi nu se întoarse de acolo decît seara, cînd se încăpăţînă să nu mănînce, deşi nu pusese nimic în gură.

Ziua următoare se întîmplă la fel, dar părea şi mai abătut, şi mai părăsit. Îşi scoase briceagul din buzunar şi începu să cioplească o bucată de lemn care, curînd, căpătă forma unui băieţaş, încovoiat şi crispat sub o povară grea, cu mîinile încleştate ca s-o poată duce. La vremea mesei se întoarse acasă, aducînd cu el figurina. Mîncă ţinînd-o dinaintea lui.

— Ce-i asta ? îl întrebă Annie Clarke, iar Tommy îi răspunse :

— Dirk.

O luă în odaia lui, unde ciopli mai departe la ea, la lumina palidă a lămpii, iar a doua zi dimineaţa, lîngă mină, cînd se întîlni cu domnul Macintosh, o avea în mînă.

— Ei, dar asta ce mai e, băiete ? îl întrebă domnul Macintosh, la care Tommy îi răspunse :

— Dirk.

Buzele domnului Macintosh se subţiară. Îi zîmbi apoi, zicîndu-i :

— Dă-mi-o mie.

— Nu. E pentru Dirk.

Domnul Macintosh îşi scoase portofelul şi spuse :

— Ţi-o plătesc.

— N-am nevoie de bani, răspunse Tommy supărat, iar domnul Macintosh, adînc tulburat, îşi vîrî la loc portofelul. Dar Tommy adăugă şovăind : Ba am nevoie.

Domnul Macintosh era mulţumit văzînd că sistemul lui nu dă greş, şi scoţîndu-şi iar portofelul din buzunar luă o hîrtie de o liră — i se părea că e din cale-afară de darnic.

— Cinci lire, ceru Tommy scurt.

Domnul Macintosh se încruntă mai întîi, apoi rîse. Îşi lăsă capul pe spate şi hohoti.

—Bravo ţie, băiete. Ai şi început să fii om de afaceri. Cinci lire pentru o bucăţică de lemn !

— Dacă eşti de părere că-i doar o bucăţică de lemn, atunci fă-o singur !

Domnul Macintosh numără cinci lire şi i le întinse.

— Pe ce ai de gînd să cheltuieşti atîţia bani ? îl întrebă el urmărindu-l pe Tommy cum îi pune cu grijă în buzunarul cămăşii.

— I-i dau lui Dirk, răspunse băiatul triumfător.

Chipul îmbătrînit al domnului Macintosh se făcu roşu. Şi, de pe vagonetul pe care şedea, legănîndu-şi încet bîta lui grea peste pantofi, îl urmări cu privirea pe copilul care se depărta. În sinea lui se împăcă însă de îndată, zicîndu-şi : „E băiat de treabă ! Are inimă bună !“

Seara, doamna Clarke veni acasă la Macintosh şi, pe cînd acesta înfuleca de zor din friptura cu varză, ea îi zise :

— Aş vrea să-ţi spun cîteva cuvinte, domnule Macintosh.

Domnul Macintosh arătă cu capul spre un scaun, dar doamna Clarke nu se aşeză.

— Tommy e întors pe dos. Se obişnuise cu Dirk şi acum nu mai are cu cine să se joace, îi spuse ea cu binişorul.

O clipă, domnul Macintosh îşi ţinu privirile în jos. Apoi îi spuse :

— Nu te necăji, Annie, lucrurile se pot îndrepta !

Îi vorbise sincer, căci nu era nici o greutate pentru el să-l ia pe un muncitor dintr-un loc şi să-l treacă în altul, după cum i-ar fi fost voia.

Deşi încercă să se stăpînească, obrajii doamnei Clarke se făcură roşii gotcă, în timp ce-l privea plină de indignare. Dar domnul Macintosh nu băgă de seamă şi adăugă :

— Mîine dimineaţă, Annie, pun eu totul la punct.

Doamna Clarke îi mulţumi şi se întoarse acasă, mustrîndu-se că nu-i spusese vorbele acelea care în trecut îi potoleau întotdeauna conştiinţa : „Domnule Macintosh, nu eşti decît un porc, şi nimic mai mult !“

Cît despre Tommy, el era în colibă şi plîngea cu ochii închişi. Apoi, cînd lacrimile îi secară, se simţi cuprins de o furie şi o durere pe care îşi dădea seama că n-o să le poată uita toată viaţa. Din ce pricină se întîmplau toate astea ? Nu ştia ce să-şi răspundă. Nu plîngea doar din cauza domnului Macintosh, care îl iubea şi care îşi trădase astfel cu atîta cruzime os din osul lui şi carne din carnea lui. Şi nici din pricina tăcerii părinţilor lui. Era ceva cu mult mai adînc, ceva ce rodea în însăşi inima vieţii, asemenea furnicilor acestora ce trebăluiau, harnice, cu fălcile lor, la temelia parilor pe care şedea, spre a dobîndi noi materiale pentru viaţa lor ciudată.

Stătea şi cîntărea cuvintele acelea care ori fuseseră, ori nu fuseseră rostite — mai curînd fuseseră sugerate — dar care pentru un băieţel de zece ani erau aproape de nendurat. Un copil e în stare să spună într-o bună zi despre cineva că-l urăşte din cutare sau cutare pricină, iar a doua zi : „Ăsta mi-e prieten“.

Aşa sînt relaţiile dintre oameni, trecătoare şi schimbăcioase, iar la copii ura şi iubirea sînt bine prinse în urzeala convenţiilor sociale, ţesută de părinţi peste creştetul lor. Oamenii maturi spun : „Ăsta îmi e prieten, iar celălalt duşman“, cuprinzînd astfel, în puţine cuvinte, toate cotiturile şi toate schimbările ce se ivesc în simţămintele omului.

Între aceste vîrste, poate numai pe la douăzeci de ani, există un răstimp în care cei tineri încearcă totul şi sînt în stare să primească multe adevăruri crude şi dureroase despre viaţă, dar aceasta pentru că nu-şi dau seama cît este de greu să le accepţi pentru totdeauna, pentru tot restul vieţii. La douăzeci de ani e mai uşor să fii sincer.

Pentru un băieţel singur, la zece ani, nu-i prea lesne însă să înţeleagă cuvîntul : prietenie. De fapt ce-i prietenia ? Dirk îi era prieten, asta o ştia, dar ţinea el oare la Dirk ? Îi era drag ? Uneori de loc. Îşi amintea că Dirk îi spusese : „Am să-ţi fac rost de un alt pui de antilopă. Am s-o omor şi pe maică-sa cu o piatră.“ Nu putea să uite cît dezgust îi pricinuise cruzimea aceasta. Dirk era crud, Dar... Şi Tommy izbucni pe neaşteptate în rîs, pricepînd acum, pentru întîia oară, tîlcul rîsului lui Dirk. Era caraghios să spui despre el că e crud, cînd toată viaţa lui nu era decît o necontenită cruzime. Şi totuşi domnul Macintosh rîdea şi el în acelaşi fel ca Dirk, dar pielea lui era albă, sau mai degrabă arsă de soare.

Şi, la urma urmei, de ce domnul Macintosh să aibă dreptul să rîdă în felul acela neaşteptat şi urîcios ?

Se gîndi apoi că Dirk părea întotdeauna a aştepta ca el, Tommy, să-i fie scut ocrotitor, ca şi cum socotea că aşa era drept. Iar el, Tommy, se lupta de fapt cu domnul Macintosh pentru Dirk, căci n-ar fi putut face altfel. Dar din ce pricină ? Să fie oare pentru că Dirk îi era prieten ? Se întîmpla, însă, uneori să-l urască şi de bună seamă că şi Dirk pe el cîteodată, iar atunci cînd se luau la bătaie s-ar fi putut ucide unul pe altul lesne, ba chiar şi cu plăcere.

Ei bine, atunci ? Atunci ? Ce era oare prietenia şi de ce se simţeau atît de strîns legaţi unul de altul ? Ce anume îi unea ? Încet-încet, băieţelul acesta care şedea singuratic pe muşuroiul de furnici ajunse să priceapă tîlcul lucrurilor într-un fel care e propriu numai oamenilor mari şi cu acea resemnare care, îndeobşte, se cheamă ironie. Un astfel de om îşi poate da seama, de pildă, că se simte legat strîns de un alt om, deşi s-ar putea ca fiinţa aceea să nu-i fie pe plac, în înţelesul obişnuit al acestui cuvînt, adică felul lui de a vorbi, de a discuta, sau vederile lui, sau cine ştie ce altceva. Şi totuşi sînt prieteni şi aşa vor rămîne pentru totdeauna, iar ceea ce i se întîmplă unuia din ei se răsfrînge în chip dureros asupra celuilalt, chiar dacă ar trebui să trăiască pe alte continente sau să nu se mai vadă niciodată. Se pot întîlni chiar după douăzeci de ani, şi atunci să nu fie nevoie să rostească nici un cuvînt, şi totuşi să se înţeleagă. Aceasta este una din formele prieteniei, la fel de adevărată ca şi purtarea plină de bunăvoinţă şi asemănarea firilor.

Ei bine, atunci ? Asta-i lucru greu de înţeles pentru un băieţaş. Tommy totuşi îşi dădea seama că el şi Dirk erau mai legaţi ca fraţii şi că aşa avea să fie întotdeauna.

În ziua aceasta de zbucium, în timp ce asculta bufniturile din mină care gemeau într-una *aur, aur*, şi auzea furnicile care, spre a se hrăni lucrau neîntrerupt cu fălcile lor ca să roadă banca pe care şedea, se simţi mai bătrîn decît era.

A doua zi dimineaţă Dirk veni la colibă, iar Tommy, privindu-l, îşi dădu seama că şi prietenul lui se maturizase mult în lunile acestea de muncă în puţ. Avea zece ani, dar lucrase cot la cot cu oamenii mari şi încetase de a mai fi copil.

Tommy scoase din buzunar cele cinci bancnote de cîte o liră şi i le dădu. Dirk nu voi să le primească şi întrebă :

— Pentru ce ?

— Sînt de la *el*, îi răspunse Tommy, şi auzind asta Dirk le luă pe dată, de parcă ar fi fost dreptul său.

În sinea lui, Tommy era supărat, fiindcă simţise că gestul acesta fusese socotit un lucru firesc.

— Dar de ce nu te-ai dus în mină ? îl întrebă el pe Dirk.

— Mi-a spus să nu mă mai duc, adică atîta timp cît eşti tu în vacanţă.

— Eu te-am scăpat, îi zise Tommy lăudăros.

De furie, Dirk îşi miji ochii.

— E tatăl meu, mormăi el printre dinţi, pentru prima oară.

— Dar te-a pus la muncă, îi răspunse Tommy batjocoritor. Şi adăugă : De ce lucrezi ? Eu n-aş face-o. M-aş împotrivi.

— Şi zici că te-ai împotrivi ?! făcu Dirk surîzînd amar.

— Nu există nici o lege care să te silească să muncești.
— Va să zică nu e nici o lege, băiatule alb, spui că nu e nici o lege...
Dar Tommy se și repezise la el și începură din nou să se bată, rostogolindu-se de-a valma, pînă ce căzură fiecare în cîte o parte, storși de vlagă și gîfîind multă vreme.
După un răstimp, Dirk întoarse capul și vorbi :
— La urma urmei, de ce ne batem ? E o prostie.
— Zău că nu știu, îi răspunse Tommy și izbucni în rîs, iar Dirk îi urmă pilda.
Dar aveau să se mai bată de multe ori după aceea, niciodată însă cu atîta înverșunare, judecînd după felul în care rîdeau acum.
Pînă la vacanța următoare nu se mai luară la trîntă. Dirk îl aștepta iarăși în colibă.
— Ți-a dat drumul să pleci ? îl întrebă Tommy punînd pe masă cărțile noi pe care i le adusese.
— Am venit de capu meu, îi răspunse Dirk. Nici n-am mai întrebat.
Se așezară amîndoi pe bancă, dar în aceeași clipă se rupse un picior și căzură, dîndu-le prilej să se prăpădească iar de rîs.
— Acum trebuie să ne punem pe treabă și s-o dregem, făcu Tommy. Hai să construim o colibă nouă.
— Nu, îi tăie Dirk vorba, să nu ne pierdem timpul cu coliba. Cît stai aici poți să mă înveți, iar cînd ai să pleci la școală, am să văd eu de colibă.
Tommy se ridică agale, încruntîndu-și sprîncenele. Simți din nou că Dirk socotea că i se cuvin toate acestea.
— Cum se poate ? Cît timp o să fiu eu la școală n-ai să lucrezi în mină ?
— Nu. Nu mă mai întorc în mină. I-am spus că nu mai fac asta.

— Trebuie să muncești, îi vorbi Tommy de sus.
— Va să zică așa, trebuie să muncesc ! exclamă Dirk amenințător. Tu poți să te duci la școală, băiatule alb, iar eu trebuie să muncesc. Și cînd te întorci în vacanță, mă lasă liber ca să-ți țin ție de urît.
Se încăierară din nou, mai-mai să-și dea duhul. Dar după cinci minute ședeau iarăși de vorbă pe mușuroi.
— Ce ai făcut cu cele cinci lire ? îl întrebă Tommy.
— I le-am dat mamei.
— Și ea ce a făcut cu ele ?
— Și-a cumpărat o rochie. A tîrguit și de-ale gurii pentru noi toți, iar mie mi-a luat pantalonii ăștia. A mai pus și ceva deoparte.
Urmă o tăcere. După aceea, adînc rușinat, Tommy îl mai întrebă :
—Dar *el* nu-i dă nici un ban ?
— Nu mai calcă pe la noi. Și asta cam de vreun an.
— Credeam că mai vine pe la voi, îi spuse Tommy într-o doară și se porni pe fluierat.
— Nu, nu mai vine. Apoi adăugă încet, cu cruzime : Curînd au să mai fie și alți mulatri pe la barăci.
Ședea acum ghemuit, cu ochii lui negri și sălbatici ațintiți asupra lui Tommy, gata să se năpustească asupra lui. Dar acesta își ținea capul plecat, cătînd în pămînt.
— Asta nu-i drept ! făcu el. Nu-i drept !
— Eh, va să zică ai descoperit și tu, băiatule alb, rînji Dirk.
N-avusese nici un gînd rău atunci cînd îi spusese asta, așa că nu aveau pricină de bătaie. Se întoarseră deci la cărțile lor, și Tommy îl mai învăță pe Dirk o seamă de noi socoteli ; dar niciodată nu vorbiră despre ceea ce avea să facă Dirk și la ce avea să-i folosească învățătura. Nu îndrăzneau.

Toate astea se petreceau pe cînd cei doi băieți aveau unsprezece ani. La doisprezece ani, Tommy se întoarse iarăși în vacanță și fu întîmpinat cu cuvintele :

— Ai aflat ?

— Ce să aflu ?

Ședeau ca de obicei pe bancă. Coliba fusese refăcută și avea acum un acoperiș mare de paie și pereți zdraveni, căptușiți de astă dată cu pămînt, ca să fie mai rezistenți la furnici.

— Am auzit că or să te trimită departe.

— Cine spune așa ceva ?

— Toată lumea, îl lămuri Dirk, plimbîndu-și agale picioarele pe sub masă.

Îi vorbise astfel pentru că ori de cîte ori se reîntîlneau, după întoarcerea lui Tommy de la școală, Dirk se purta la început cu luare-aminte, pînă ce își dădea seama că felul de a fi al lui Tommy față de el nu se schimbase. Iar acest „toată lumea" răsunase ca o adevărată explozie. Tommy clătină din cap și îl întrebă cu oarecare teamă în glas :

— Și unde vor să mă trimită ?

— Undeva pe mare.

— Și de unde știe lumea ?

Tommy abia rosti cuvîntul *lumea*.

— Bucătarul vostru a auzit-o pe maică-ta vorbind așa... După care Dirk adăugă cu un rînjet, ca pentru a sili puțin deznodămîntul : Așa sînt cafrii ăștia murdari, umblă cu palavre despre albi.

Tommy îi zîmbi cu bunăvoință și îl întrebă :

— Cum adică pe mare ?

— Da' de unde vrei să știm noi cum ? Noi, niște cafri murdari...

— Ei, taci o dată, Dirk ! îi spuse Tommy necăjit.

Se măsurară din ochi, cu încordare. Suspinară după aceea și își întoarseră privirile. La vîrsta asta, la doisprezece ani, le venea mai greu să se mai încaiere. Lucrurile începură să li se pară mai grave.

În seara aceea, Tommy îi întrebă pe părinții săi :

— Se spune că am să plec undeva, pe mare. E adevărat ?

— Cine spune asta ? vru să afle numaidecît maică-sa.

— E adevărat, sau nu ? După aceea adăugă batjocoritor : Multe mai sporovăiesc cafrii ăștia murdari și neobrăzați !

— Tommy dragă, te rog nu vorbi așa. Nu se cuvine.

— Vai, mamă, răspunde-mi, am să plec pe mare ?

— Tommy, fii cuminte. Nu s-a hotărît încă nimic, dar domnul Macintosh...

— Ah, da, domnul Macintosh !

Doamna Clarke se uită la soțul ei, care făcu cîțiva pași, apoi se așeză pe un scaun și-și puse coatele pe masă. Părea să fie un consiliu de familie. Tommy se așeză și el.

— Uite ce e, băiete, domnul Macintosh are o slăbiciune pentru tine. Ar trebui să-i fii recunoscător. Poate să-ți fie de mare ajutor.

— Dar de ce trebuie să plec pe mare ?

— N-ai decît să nu pleci pe mare dacă nu vrei. Asta-i părerea lui — pentru că a fost și el în Marina Comercială.

— Așadar, trebuie să fac un lucru doar pentru că l-a făcut și el.

— S-a oferit să te țină la un colegiu în Anglia și să-ți trimită bani pînă ce ai să intri în marină.

— Bine, da eu nu vreau să fiu marinar. Nici n-am văzut măcar marea.

— Ești bun la matematică și nu înțeleg de ce nu vrei să fii marinar.

— Pentru că nu vreau, răspunse Tommy îmbufnat, nu vreau, nu vreau! Îşi privea părinţii prin perdeaua lacrimilor. Vreţi doar să scăpaţi de mine, şi atîta tot. Vreţi să mă vedeţi plecat din acest...

Părinţii lui cătară unul la altul, suspinînd.

— Bine, dacă nu vrei, n-ai decît să nu pleci, dar să ştii că nu oricărui băiat îi iese în cale asemenea noroc.

— De ce nu-l trimite pe Dirk? întrebă Tommy bătăios.

— Tommy! strigă Annie Clarke în culmea disperării.

— Întreb de ce nu-l trimite. El e mai bun decît mine la matematică.

— Du-te la culcare! făcu enervat domnul Clarke. Du-te la culcare!

Tommy ieşi din odaie, trîntind uşa. Pesemne că se făcuse mare. Niciodată nu-i mai vorbise taică-su astfel. Ajuns în camera lui, se aşeză pe marginea patului, cu un simţămînt de revoltă încăpăţînată în suflet, ascultînd răbufnitul surd ce răzbătea din mină. Jos, în rezervaţie, oamenii dansau, şi luminile flăcărilor tremurau roşietice pe geamurile odăii lui. Se pomeni întrebîndu-se dacă şi Dirk o fi acolo şi dacă o fi ţopăind şi el în jurul focului, laolaltă cu ceilalţi.

A doua zi îl iscodi:

— Dansezi şi tu cu ceilalţi?

Îşi dădu seama că făcuse o greşeală. Ori de cîte ori era supărat, ochii lui Dirk, înguşti ca două crăpături, păreau şi mai întunecaţi. Cînd îl jignea cineva, buzele i se strîngeau pungă, aşa încît părea că are o umflătură sub nas. La fel se întîmplase şi acum.

— Uite ce e, băiatule alb! Oamenii albi nu pot să ne sufere pe noi, mulatrii. Şi nici negrii nu pot să ne sufere. Nimeni nu poate să ne sufere. Aşa că nu dansez cu ei.

— Hai să ne vedem de lecţii, îl îndemnă Tommy degrabă.

Se întoarseră la cărţile lor, părăsind subiectul acesta.

Ceva mai tîrziu, domnul Macintosh veni acasă la soţii Clarke şi ceru să-l vadă pe Tommy.

Fără să scoată o vorbă, stînd la fereastră, părinţii lui îl priveau cum se plimba pe marginea puţului cu domnul Macintosh.

Sigur de el, bătrînul îi spuse lui Tommy:

— Ei, băiete, şi zici că nu vrei să te faci marinar?

— Nu, domnule!

— Am fost şi eu pe mare cînd aveam cincisprezece ani. E o viaţă grea, dar cred că tu nu te temi de aşa ceva. Şi pe deasupra, ai să fii ofiţer. Tommy nu-i răspunse. Văd că nu te încîntă ideea!

— Nu.

Domnul Macintosh se opri cătînd în fundul puţului. Pămîntul era la fel de galben ca atunci cînd Tommy avea şapte ani, numai că puţul era acum mult mai adînc. Domnul Macintosh nici nu ştia cît de adînc era, căci nu-l măsurase niciodată. Acolo jos, în groapa aceasta scobită de mîna omului, muncitorii forfoteau şi se mişcau încoace şi încolo ca nişte seminţe negre pe o foaie de hîrtie.

— Tu ştii că taică-tu a lucrat în mină, şi a ajuns inginer buchisind nopţile? Ştii asta?

— Da.

— A dus-o foarte greu. Avea treizeci de ani cînd a ajuns să-şi ia diploma, şi pe urmă, pînă să vină la mina asta, cîştiga doar douăzeci şi cinci de lire pe lună.

— Da, ştiu.

— Sper că nu vrei să faci şi tu la fel?

— Dacă trebuie, fac, îngînă Tommy sfidător.

Domnul Macintosh se umflă la faţă şi se înroşi, iar vinele-i de pe nas şi de pe frunte păreau negre. Se în-

treba în sinea lui de ce oare băieţaşul acesta îl socotea un om de nimic, cînd el era gata să-i facă un serviciu nepreţuit ? Şi totuşi, în ciuda privirii de o posomorîtă nepăsare, atît de urîtă pe chipul lui tînăr, copilul acesta îi era drag. Era un băiat frumos, înalt, voinic, cu un păr de un castaniu strălucitor şi ochi limpezi şi negri. Avea o înfăţişare mult mai aleasă decît taică-său, care era un om grosolan şi purta încă urmele mult zbuciumatei lui tinereţi.

— Bine, poate dacă nu vrei să te faci marinar, vrei să mergi la universitate, să ajungi cărturar, îi spuse domnul Macintosh.

— Nu ştiu, răspunse băiatul fără să vrea, deşi inima îi zvîcnise dintr-o dată. Bucuria aceasta îi slăbea împotrivirea. Dar întrebă brusc : Domnule Macintosh, de ce vrei să mă trimiţi la un colegiu ?

Şi domnul Macintosh căzu în capcană.

— Pentru că n-am copii, îi răspunse el înduioşat. Ţin la tine ca la propriul meu fiu.

Se opri. Tommy se uita spre rezervaţie cu un tîlc neîndoielnic.

— Bine, băiete, făcu domnul Macintosh cu asprime. Dacă vrei s-o iei razna...

Tommy rămase cu privirile în pămînt, dîndu-şi prea bine seama că într-adevăr îşi ieşise din minţi. Şi totuşi, nu s-ar fi putut purta altfel.

— Nu te pripi, îl îndemnă domnul Macintosh după un timp. Nu da cu piciorul norocului care ţi-a ieşit în cale. Eşti doar un copil, şi nimic mai mult. Gîndeşte-te bine la ce-ţi spun. Vorbindu-i pe tonul acesta, strămutase pe alt plan conflictul dintre ei, făcîndu-l să devină doar o chestiune de timp. Tommy rămase neclintit, aşa încît domnul Macintosh se grăbi să adauge : Da, eu aşa cred că e bine, să te mai gîndeşti.

După aceea scoase degrabă din buzunar o bancnotă de o liră şi i-o vîrî în mînă.

— Ştii ce vreau să fac cu ea ? îl întrebă Tommy pe neaşteptate, zîmbind într-un fel cam ciudat.

— Fă ce crezi, sînt banii tăi, îi răspunse domnul Macintosh, îndepărtîndu-se ca să nu trebuiască să priceapă.

Tommy îi dădu banii lui Dirk, şi acesta îi primi ca şi cum ar fi fost un drept al lui, lucru la care Tommy participa acum ca un complice. Intrară amîndoi în colibă.

— Trebuie să ajung cineva, spuse Tommy cu amărăciune. Vor să mă facă să ajung cineva.

— Pe mine n-au nevoie să *mă facă* să ajung cineva, îi zise Dirk batjocoritor. Ştiu şi singur ce-am să ajung.

— Ce ? îl întrebă Tommy invidios.

— Inginer.

— Cum de ştii ce ai să te faci ?

— Asta vreau, îi răspunse Dirk cu încăpăţînare.

După un timp Tommy urmă :

— Dacă ai merge la oraş, acolo e o şcoală şi pentru copii de culoare.

— Asta ar însemna să n-o mai văd niciodată pe mama.

— Şi de ce nu ?

— Băiatule alb, există nişte legi, nişte legi. Oricine trăieşte la un loc cu băştinaşii şi ţine obiceiurile lor e un băştinaş. Aşa că şi eu sînt un băştinaş şi n-am dreptul să merg la şcoală cu mulatrii.

— Dacă ai merge la oraş, n-ai mai trăi la un loc cu băştinaşii, aşa că ai fi socotit om de culoare.

— În cazul ăsta n-aş mai putea s-o văd pe mama, pentru că, dacă ar veni la oraş, tot băştinaşă ar rămîne.

În cuvintele lui se citea o hotărîre care domina totul, şi asta îl făcu pe Tommy să se gîndească : „Dirk vrea să dobîndească ceea ce şi-a pus în cap, pe altă cale..." După aceea îşi mai spuse : „Prin mine..." Numai că

Tommy recunoscuse de multă vreme cîtă dreptate avea Dirk, şi acum îşi cerceta braţul aşezat pe tăblia grosolană a mesei. Partea de deasupra era arsă de soare şi uscată, iar firele de păr străluceau în tonuri arămii. Culoarea braţului său nu era nici mai închisă, nici mai deschisă decît cafeniul de pe braţul lui Dirk. Îşi întoarse braţul. Pe cealaltă parte pielea era netedă, albă, doar uşor arsă de soare, cu vine albastre şi vînjoase care alergau spre încheietura mîinii. Rînjind, îşi ridică ochii spre Dirk, care, sfidător, îşi întoarse şi el, pe dată, braţul.

Tommy îi spuse necăjit :

— Nu poţi să mergi la şcoală, şi asta din pricină că partea dinăuntru a braţului tău e cafenie. Doar din pricina asta !

Buzele strînse şi pline de amărăciune ale lui Dirk se prefăcură într-un rînjet, aidoma cu cel al tatălui său. Rosti:

— Aşa e, băiatule alb. Aşa e.

— Dar nu-i vina mea, replică Tommy, pornit pe ceartă, şi, încleştîndu-şi degetele, izbi de mai multe ori cu pumnul în masă.

— Nici n-am spus că e vina ta, îi răspunse Dirk.

La care Tommy adăugă pe un ton stingherit şi totodată agresiv :

— Nici măcar n-am văzut-o vreodată pe maică-ta.

Dirk rîse doar, ca şi cînd ar fi vrut să spună : „Pentru că n-ai vrut niciodată s-o vezi".

După cîteva clipe de tăcere, Tommy adăugă :

— Aş merge acum s-o văd.

Dirk însă îi răspunse într-un fel care suna neplăcut, compătimitor :

— Nu te sileşte nimeni !

— Ba da, stărui Tommy. Hai să mergem acum.

Se ridică în picioare, şi Dirk făcu la fel.

— N-o să ştie ce să-ţi spună, îi atrase atenţia Dirk. Nu vorbeşte englezeşte.

Adevărul e că nu voia ca Tommy să vină la barăcile lor şi, de fapt, nici Tommy nu dorea acest lucru. O porniră totuşi într-acolo.

Merseră tăcuţi pe potecă, printre copaci, ocoliră puţul, tot tăcuţi, şi la fel de tăcuţi o apucară printre copacii de pe malul celălalt, şi apoi pe cărare, spre rezervaţia care era răzleţită pe mai mulţi acri de pămînt. Bordeiele înfăţişau toate treptele de mizerie sau de oarecare bunăstare, unele fiind noi, cu acoperişuri galbene, de paie, altele dărăpănate, cu acoperişuri ponosite şi, în sfîrşit, altele, aflate abia în construcţie, cu căpriorii şi grinzile sclipind ca laptele în bătaia soarelui.

Dirk o luă înainte ca să-i arate drumul spre o colibă mai mare, pătrată. Tommy vedea cum oamenii îl pîndeau, privindu-l că merge însoţit de un băiat de culoare, şi cum se întorceau apoi cu spatele ca să rîdă şi să şuşotească. Pe chipul lui Dirk se citeau mîndrie şi încordare.

În faţa colibei pătrate şedea o fetiţă de vreo zece ani. Avea pielea arămie, ca şi Dirk. O altă fetiţă, neagră de tot, cam de vreo şase ani, şedea pe o buturugă, cu degetul în gură, şi se uita la ei. Un copilaş, nesigur încă pe picioruşele lui, veni împleticindu-se dinspre uşa colibei şi, lovindu-se de genunchii lui Dirk, căzu chicotind. Avea pielea aproape albă. În clipa aceea ieşi dinăuntru, alergînd după copilaş, mama lui Dirk, şi cînd dădu cu ochii de fiu-său începu să zîmbească. Cînd îl văzu însă pe Tommy, pe faţa ei se aşternură îngrijorarea şi ruşinea. Se înclină, politicoasă, apoi luă în braţe copilul de lîngă Dirk, simţind nevoia să ţină ceva în mîinile ei stîngace şi timide.

— Acesta este *baas* Tommy, o lămuri Dirk.

Părea foarte încurcat. Femeia mai făcu o plecăciune şi continuă să zîmbească. Era trupeşă, rotundă, cu pie-

lea netedă. Picioarele însă îi erau subţiri, iar braţele, petrecute în jurul copilului, la fel de subţiri şi de vînjoase. Faţa-i rotundă avea o expresie de curiozitate sfioasă, iar ochii i se plimbau necontenit de la Dirk la Tommy şi iarăşi la Dirk. Zîmbea mereu, muşcîndu-şi buzele cu dinţii ei puternici, după care zîmbea iarăşi.

Tommy spuse :

— Bună dimineaţa, iar ea îi răspunse rîzînd :

— Bună dimineaţa.

În cele din urmă, Dirk zise :

— Ajunge. Hai să mergem.

Părea foarte supărat.

Tommy spuse :

— La revedere.

Iar mama lui Dirk îi răspunse :

— La revedere, înclinîndu-se iar uşor.

Îşi trecu apoi copilul de pe un braţ pe celălalt, muşcîndu-şi îngrijorată buzele, peste zîmbetul ei strălucitor.

Tommy şi Dirk se îndepărtară de coliba aceea de pămînt, unde copiii cu pielea felurit colorată căscau ochii după ei.

— Ei, făcu Dirk mînios, acum ai văzut-o pe mama !

— Te rog să mă ierţi, rosti Tommy stingherit, de parcă toată vina ar fi fost a lui. Dirk însă izbucni în rîs şi-i zise :

— Nu-i nimic, nu-i nimic, băiatule alb. Tu n-ai nici o vină.

În acelaşi timp, însă, în sinea lui era mulţumit că-l vedea pe Tommy tulburat.

După un răstimp, luîndu-şi un aer nepăsător, Tommy îl întrebă pe Dirk, gîndindu-se la copiii aceia nou veniţi pe lume pe care îi văzuse :

— Spune-mi, domnul Macintosh mai dă pe la maică-ta ?

Dirk îi răspunse doar cu un cuvînt :

— Da.

Şedeau în colibă ; Dirk învăţa dintr-o carte de geografie, în vreme ce Tommy lenevea, amărîndu-se că ai lui voiau să-l facă marinar. Într-un tîrziu, mîinile lui leneşe schiţară un gest de protest şi, apucînd un briceag, prinse a scrijeli marginea mesei. Cînd dădu de inima lemnului, luă un beţişor de pe jos şi începu să-l ciopleascä. Cum beţişorul se rupse, fiind foarte subţire, o porni spre desiş, unde găsi o bucată de lemn bătrîn, cu care se înapoie la colibă. Fără să ştie ce anume voia să facă, începu a ciopli pînă ce o linie tăiată cu lama briceagului îi aminti de sora lui Dirk, aşa cum o găsise ghemuită în uşa colibei. Din acea clipă avea un scop precis. Se luptă timp de cîteva zile cu bucata de lemn, în vreme ce Dirk învăţa. Aduse apoi de acasă o cutie de cremă de ghete şi, întinzînd ceara cafenie pe lemnul alb, curînd totul luă forma unei fetiţe arămii ce stătea chincită pe picioruşele ei subţiri, şi privea cu ochi mari şi plini de curiozitate. I-o puse dinainte lui Dirk, care o întoarse pe toate părţile şi rînji.

— E leită soră-mea, recunoscu el în cele din urmă.

— Dacă vrei ia-o, îi zise Tommy.

O clipă, dinţii lui Dirk sclipiră. Şovăi, după aceea vîrî mîna în buzunar şi scoase o legăturică de cîrpe murdare. O desfăcu, şi Tommy văzu ivindu-se figurina de lut pe care i-o făcuse lui Dirk cu ani în urmă. Era crăpată toată acum, aproape un pumn de ţărînă. Dar mai amintea încă trufia plină de vigoare a făpturii lui Dirk. Cînd o recunoscu — căci uitase că el o modelase cîndva — o luă în palmă.

— Ai păstrat-o ? îl întrebă el pe Dirk cu timiditate, şi băiatul îi zîmbi.

Cătară unul la altul şi-şi surîseră. Era o clipă de apropiere plină de căldură şi totuşi simţeau şi durerea pe care nici unul din ei nu o înţelegea, şi acea cruzime şi

trufie ce-i împingea să se bată. Îşi plecară trişti privirile.

— Am s-o sculptez pe maică-ta, spuse Tommy, ridicîndu-se şi fugind afară în desiş, pentru a se feri de apropierea aceea provocatoare. Rătăci în pădure pînă ce găsi un arbore noduros, atît de tare, încît tăişul securii se îndoia. Luă un topor şi pînă la apusul soarelui se munci să-l taie. Îşi adusese lîngă el o piatră mare, pe care o umezea tot timpul ca să aibă pe ce ascuţi unealta. A doua zi se munci mai departe pînă ce copacul fu doborît. Îşi ascuţi din nou toporul tocit şi tăie o bucată de vreo două picioare, îi despică scoarţa tare şi duse lemnul în colibă. Dirk aşezase o policioară între stîlpii din fundul colibei. Pusese acolo figurina aceea sfărîmată, care-l înfăţişa pe el, o mai puse şi pe cea nouă, arămie, care o înfăţişa pe micuţa lui surioară. Lăsase un loc liber pentru noua statuie.

Tommy spuse timid :

— Am s-o fac cît pot mai repede, ca să fie gata înainte să încep şcoala.

Apoi, coborîndu-şi privirile îndurerate parcă din pricina simţămintelor pe care le încerca acum, se uită la bucata de lemn. Nu era gălbuie, lucitoare, de culoarea alunelor, aşa cum e lemnul mai moale. Era un lemn noduros, cu fibre dese, cafeniu-deschis la culoare, iar în mijloc avea o măduvă neagră. Răsuci bucata aceea în mîini, gîndindu-se că din tot ce cioplise pînă acum era lucrul cel mai greu la care se încumeta. Pentru prima dată cerceta lemnul înainte de a începe să-l lucreze, avînd o formă precisă în minte şi căutînd să-şi închipuie cum va putea să scoată ceea ce dorea el din bucata aceea dură de material pe care o ţinea în mînă.

Îşi încercă apoi briceagul în ea, dar lama se rupse. Îi ceru lui Dirk briceagul. Era o bucată lungă de metal, luată dintr-o grămadă de unelte de minerit, şi apoi ascuţită fin pe o piatră. Mînerul era făcut dintr-o cîrpă înfăşurată strîns.

Cu unealta aceasta, Tommy se luptă cu lemnul timp de cîteva zile. Cînd vacanţa se apropie de sfîrşit, silueta era gata, dar capul nu fusese încă cioplit. Mama prietenului său era înfăţişată în întregime, cu carnea greoaie şi moale, cu umerii descoperiţi şi îmbrăcată într-un veşmînt încreţit în părţi. Trupul se rezema hotărît pe picioarele zvelte şi goale, iar în braţele subţiri, trudite de muncă, ţinea un copil, o biată fiinţă micuţă înfăşată în cîrpe, care privea cu ochi mari şi curioşi. Dar chipul mamei nu fusese încă modelat.

— Am s-o termin vacanţa viitoare, spuse Tommy, iar prietenul lui o aşeză cu grijă lîngă celelalte figurine de pe poliţă. Stînd cu spatele la el, Dirk îl întrebă îngrijorat :

— Poate că vacanţa viitoare n-ai să mai fii pe aici ?

— Ba da, am să fiu, îi răspunse Tommy, după o clipă de tăcere. Am să fiu.

Era o făgăduială pe care şi-o făceau şi se despărţiră adresîndu-şi, fără să vrea, un zîmbet prietenesc şi discret. Dirk se întoarse la barăcile muncitorilor, iar Tommy acasă, unde totul fusese pregătit ca să plece la şcoală.

În seara aceea domnul Macintosh veni la soţii Clarke şi discută cu ei în încăperea din faţă. Tommy, care adormise, se trezi cu domnul Macintosh lîngă el. Şedea pe marginea patului şi îi spunea :

— Vreau să-ţi vorbesc, băiete. Tommy răsuci fitilul lămpii de gaz, şi, în lumina umbrită, putu să vadă expresia neliniştită de pe faţa domnului Macintosh. Şedea cu mîinile pe genunchi şi îşi bălăbănea trupul puternic îndărătul burţii mari ; iar ochii lui verzi, de scoţian, îl priveau cu atenţie. Aş vrea să te gîndeşti la vorbele mele, îi spuse repede domnul Macintosh, cu buna lui dispoziţie grosolană. Maică-ta zice că în doi ani o să-ţi

dai bacalaureatul, că mergi bine cu şcoala. Şi după asta ai putea urma la un colegiu.

Tommy se rezemă în cot. Tăcerea ce domnea în odaia lui era întreruptă de tamtamul tobelor din barăcile îndepărtate.

— Dar, domnule Macintosh, nu sînt singurul care învăţ bine, spuse el.

Domnul Macintosh tresări, dar adăugă cu mojicie:

— Da, dar eu de tine vorbesc.

Tommy tăcu, căci, ca de obicei, schimbul acesta de păreri contrarii era mai violent decît ar fi fost îngăduit, şi aceasta din pricina dibăciei lor de a da fiecare alt înţeles cuvintelor rostite. Apoi, cu inima zvîcnindu-i dureros, spuse:

— De ce nu-l trimiţi pe Dirk la un colegiu? Eşti un om atît de bogat, şi Dirk ştie la fel de multe lucruri ca şi mine! Ba la matematică se pricepe chiar mai bine. E cu un manual întreg înaintea mea şi poate să facă unele exerciţii pe care eu nu-s în stare să le rezolv.

Nerăbdător, domnul Macintosh îşi încrucişă picioarele, apoi le depărtă din nou şi întrebă:

— Şi de ce să-l trimit pe Dirk la colegiu? Pusese această întrebare anume ca Tommy să fie nevoit să-i spună precis tot ce gîndea, lucru de care domnul Macintosh era însă sigur, în sinea lui, că nu se va întîmpla. Şi, ca să fie şi mai sigur, îşi coborî puţin glasul, adăugînd: Ascultă, băiete, gîndeşte-te la maică-ta. Îşi face griji din pricina ta, iar tu desigur că nu vrei s-o necăjeşti.

Tommy aruncă o privire spre uşa pe sub care se furişa o fîşie groasă şi galbenă de lumină; înapoia acestei uşi părinţii lui îl aşteptau tăcuţi pe domnul Macintosh, care trebuia să le aducă veşti în privinţa viitorului fericit şi sigur al băiatului lor.

— Ştii de ce trebuie să meargă Dirk la colegiu! ex-

clamă Tommy cu desperare în glas, zvîrcolindu-şi în cearşafuri trupul chinuit.

Domnul Macintosh găsi cu cale că nu trebuie să audă. Se ridică şi adăugă grăbit:

— Mai gîndeşte-te, băiete. Deocamdată nu-i grabă, dar pînă la vacanţa viitoare aş vrea să-ţi cunosc răspunsul.

Şi părăsi încăperea. Cînd uşa se deschise, ochii lui Tommy văzură, în plină lumină, un tablou dureros: părinţii lui aşteptau cu un zîmbet întrebător ca domnul Macintosh să iasă din odaie. După aceea uşa se închise. Tommy stinse lumina, şi totul se cufundă în întuneric.

A doua zi plecă la şcoală.

În timp ce, ca de obicei, deretica prin casă pe la domnul Macintosh, doamna Clarke îi spuse amărîtă:

— Cred că pînă la urmă lucrurile or să-şi urmeze făgaşul lor.

Şi rostind vorbele acestea se furişă afară, de parcă i-ar fi fost ruşine.

Domnul Macintosh era într-o proastă dispoziţie, care îi făcea pe toţi, în afară de Annie Clarke, să-i vorbească cu băgare de seamă. Bucătarul lui, care îl slujea de doisprezece ani, se văzu nevoit să plece din serviciu în acea lună. Domnul Macintosh îl burduşise de două ori cu pumnul lui puternic şi păros şi, la urma urmei, nu era sclav, ca să fie silit să rămînă la un stăpîn atît de nesuferit. Iar cînd o încărcătură de bolovani se prăvăli zdrobind capetele a doi muncitori, şi poliţia veni la faţa locului pentru cercetări, domnul Macintosh îi primi arţăgos şi-i trimise la plimbare. În istoria scandaloasei nepăsări ce domnea la această mină, se întîmpla pentru prima oară ca domnul Macintosh să audă cuvinte pline de revoltă din partea unui ofiţer de poliţie:

— Domnule Macintosh, dumneata vorbeşti de parcă

n-ai fi supus aceloraşi legi. Dacă se mai petrece aşa ceva, ai să vezi...

Şi, nenorocirea nenorocirilor, se mai întîmplă să-i poruncească lui Dirk să se ducă iar la lucru în mină, iar acesta să refuze.

— Nu mă poţi sili, îi spuse băiatul.

— Dar cine e stăpîn aici ? răcni la el domnul Macintosh.

— Nu există lege care să-i poată sili pe copii să muncească, îi răspunse băieţandrul acesta de treisprezece ani, înalt acum cît taică-său, avînd un trup zvelt şi drept, şi care înfrunta puterea şi masivitatea bătrînului.

Cuvîntul acesta — *lege* — îi stîrni pînă într-atît mînia domnului Macintosh, încît simţea că i se întunecă pe dinaintea ochilor şi că îi zvîcnesc creierii. La drept vorbind, furia aceasta dezlănţuită avea darul să-l potolească, căci încă din tinereţe învăţase să se teamă de propria-i fire, şi apoi, înainte de orice, el era un om viclean.

Aşteptă pînă ce i se limpeziră privirile, după care întrebă liniştit :

— De ce-ţi pierzi vremea hoinărind prin rezervaţie ? De ce nu vrei să muncești ca să cîştigi un ban ?

Dar Dirk îi răspunse :

— Ştiu să citesc şi să scriu, iar la cifre mă pricep mai bine decît Tommy, decît *baas* Tommy, adăugă el într-un anume fel care îl scoase din fire pe domnul Macintosh şi abia putu să se stăpînească.

Tommy, însă, era slăbiciunea domnului Macintosh şi în clipa aceea rosti nişte cuvinte care, mai tîrziu, îl făcură să se întrebe dacă nu cumva înnebunise subit. Pentru că spusese :

— Foarte bine. Cînd o să împlineşti şaisprezece ani,

ai să-mi ţii registrele şi vei avea grijă de corespondenţa minei.

— S-a făcut, îi răspunse Dirk, cu credinţa că toate acestea i se cuveneau, şi plecă, lăsîndu-l pe domnul Macintosh singur cu furia lui neputincioasă.

Căci ar fi fost cu neputinţă ca altul decît el însuşi să vadă de registre. Ar fi însemnat să şi-l facă stăpîn pe acel om. Şi asta nu se putea ; nici prin minte nu-i trecea să-i îngăduie vreodată lui Dirk sau altcuiva să-şi arunce ochii în ele. Făgăduise totuşi. De aceea trebuia să se gîndească cum să-l folosească pe Dirk sau mai bine zis — cuvintele îi veniră pe limbă fără să vrea — cum să scape de el.

Proasta dispoziţie îl împinse pe domnul Macintosh să se cufunde în gînduri întunecate, lucru cu totul străin firii lui. Fiindcă a fi viclean e ceva cu totul deosebit de a gîndi ; viclenia, şi mai ales acea viclenie cu ajutorul căreia se cîştigă bani, este un fel de instinct. Deşi domnul Macintosh ştiuse întotdeauna ce anume voia şi cum anume trebuia să procedeze, asta nu însemna că ştia foarte bine de ce îşi dorea atît de mulţi bani sau de ce alesese tocmai calea aceasta ca să-i dobîndească. Se simţea ca o pisică vîrîtă cu botul în propria-i murdărie şi, de cîteva nopţi, şedea în mica lui locuinţă, care dogorea şi se zguduia neîncetat din pricina bufniturilor din mină, chibzuind fără pic de plăcere asupra lui şi asupra întregii lui vieţi. Îşi aducea aminte, de pildă, că avea şaizeci de ani şi că pesemne mai mult de zececincisprezece ani nu-i mai era dat să trăiască. Şi faptul acesta nu era de natură să-l bucure pe un om neobişnuit să cugete, mai ales pe unul ca el, care nicicînd nu se gîndise la vîrsta lui. Era un om sănătos, puternic, zdravăn. Dar nu-i mai puţin adevărat că avea şaizeci de ani. Ce lăsa oare în urma lui ? O uriaşă groapă săpată în pămînt şi o avere de un milion de lire. Ajunsese să

se întrebe în ce fel avea să-şi petreacă cei zece sau cincisprezece ani pe care-i mai avea de trăit. Exact în acelaşi fel cum şi-i petrecuse şi pe ceilalţi şaizeci, deoarece ura gîndul că ar putea pleca din acele locuri. Faptul acesta îi trezea un simţămînt de zădărnicie, avea impresia că e captiv, căci niciodată nu-şi închipuise că i-ar putea fi îngrădită libertatea.

„Ei bine, atunci — şi gîndul acesta îl sfredelea în inimă pe domnul Macintosh — atunci, de ce nu se căsătorise oare ?" Credea, într-un fel, că ar fi fost un soţ bun şi urmărise întotdeauna să-şi găsească femeia potrivită cu care să se însoare. Şi totuşi ajunsese la şaizeci de ani. La drept vorbind, domnul Macintosh nu-şi dădea seama de ce nu se căsătorise şi nu avea copii ; şi în şirul acesta de gînduri, ce se scurgea agale şi neplăcut, i se ivi pentru o clipă în minte mama lui Dirk, dar fu izgonită degrabă. Domnul Macintosh, om pătimaş, avea slăbiciune pentru femeile negre ; acum, de bună seamă, era prea tîrziu ca să accepte ca o trăsătură de caracter înclinaţia pe care totdeauna o socotise un capriciu trecător, un fel de a rezolva problema, ca şi cum cineva s-ar mulţumi cu o anumită calitate de tutun fără să aibă în faţă o alta.

Se gîndi la Tommy, despre care avea obiceiul să spună : „Am o slăbiciune pentru băiatul ăsta". Acum nu mai era vorba pur şi simplu de o simpatie oarecare, ci de o dragoste adîncă şi chinuitoare. Numai că Tommy era fiul slujbaşului său şi-l privea cu dispreţ, iar el, Macintosh, reacţiona ruşinat şi cu năduf, de parcă s-ar fi simţit vinovat cu ceva. Din ce pricină oare ? Era ceva caraghios.

Toată situaţia era de altfel ridicolă. De aceea domnul Macintosh îşi îngădui să se întoarcă la starea lui sufletească dintotdeauna. „Tommy e doar un copil, îşi zise în sinea lui, şi peste un an, doi o să-i vină mintea la cap.

Cît despre Dirk, la timpul cuvenit o să-i găsesc eu o slujbă oarecare..."

La sfîrşitul trimestrului, cînd Tommy se întoarse acasă, domnul Macintosh ceru, ca întotdeauna, să-i vadă situaţia şcolară, care, de obicei, îi umplea sufletul de mîndrie. Dar în loc să fie în fruntea clasei, preţuit de profesori şi cu notele cele mai bune, Tommy era aproape în coadă; primise observaţii că e neglijent, leneş şi are o purtare proastă. Singura materie la care avea note bune era desenul, dar domnul Macintosh nici nu luă în seamă acest lucru.

Cînd părinţii îl întrebară de ce nu-şi văzuse de învăţătură, Tommy le răspunse enervat că nu ştie, ceea ce de altfel era cît se poate de adevărat. Şi de îndată o zbughi la muşuroi.

Dirk îl şi aştepta, ca şi altădată, să vină cu cărţi. Tommy se repezi la poliţa unde se afla lemnul în care cioplise trupul mamei lui Dirk, îl luă şi prinse a cerceta cu luare-aminte partea nelucrată — acolo avea să fie faţa.

— Acum ştiu cum am s-o fac, îi spuse el lui Dirk, scoţînd din buzunar cîteva cuţite şi dălţi, pe care le adusese de la oraş.

Aşa îşi petrecu cele trei săptămîni de vacanţă, iar cînd se întîlni cu domnul Macintosh, se arătă faţă de el posac şi nepoliticos.

— Cred că ar trebui să înveţi ceva mai bine, îl sfătui acesta mai înainte ca Tommy să se îndepărteze, dar nu primi nici un răspuns, ci doar un zîmbet morocănos.

În acel trimestru, Tommy se distinsese la şcoală în două feluri, în afară de faptul că fusese necontenit în coada clasei, deşi pînă nu demult fusese în frunte. Ţinu un discurs înflăcărat în legătură cu inegalitatea oamenilor de culoare, lucru care, într-un fel, le plăcu profesorilor lui, căci se ştia prea bine că orice tînăr trebuie să treacă prin faza revoltei înainte de a intra pe făgaşul

conformismului. De fapt, socoteau ei, cu cît revolta exprimată prin cuvinte este mai puternică la un tînăr burghez, cu atît este mai sigură intrarea sa pe acest făgaş al conformismului.

Apoi Tommy îşi făcu rost în taină, de la biblioteca oraşului, de nişte cărţi pe care de obicei băieţii de vîrsta lui nu le citesc. Erau cărţi despre istoria Africii şi altele de antropologie comparată, iar după ce le isprăvi trecu la istoria contemporană. În afară de asta, comandă la Imprimeria de Stat o serie de legi şi documente oficiale. Îl interesau mai ales acele legi care se refereau la relaţiile dintre negri, albi şi oameni de culoare. Pe acestea le cumpărase ca să i le ducă lui Dirk.

Dar pe lîngă aceste preocupări mai exista şi arta, care la şcoală însemna cîte o oră de desen, de două ori pe săptămînă, cînd trebuia să copieze busturile lui Iulius Cezar ori al lui Nelson, ori nişte bordeie învăluite în ferigă sau frunze. Se mai întîmplă să deseneze vreun vas mare sau vreo masă pusă de-a curmezişul clasei, deprinzînd în felul acesta acele legi despre care i se spusese că sînt ale perspectivei. La şcoală nu se învaţă modelajul şi nimic care să aducă a sculptură. Doar desenul era obiectul care se apropia cel mai mult de ea, şi oprelîştea ciudată pe care o simţea înlăuntrul lui şi care îl împiedicase să se distingă în vreun fel la geometrie sau la engleză pierea de îndată ce începea să mînuiască creionul.

La sfîrşitul trimestrului situaţia lui şcolară era cît se poate de proastă, dar dovedea că Tommy avea interes pentru evenimentele zilei şi talent pentru arte.

Cuvîntul acesta „Artă", pomenit la sfîrşitul a două trimestre, avu darul să-i nelinişteascå pe părinţii lui şi să-l preocupe şi pe domnul Macintosh, care îi spuse doamnei Clarke:

— Nu zic că nu-i frumos să faci tablouri, numai că băiatul n-o să poată trăi de pe urma lor.

Iar doamna Clarke, la rîndul ei, îi spuse lui Tommy pe un ton mustrător:

— Bine, Tommy, foarte bine, numai că n-ai să-ţi poţi cîştiga existenţa pictînd tablouri.

— Nici n-am spus că vreau să-mi cîştig existenţa aşa, se răsti el scos din fire. Dar de ce oţi fi vrînd voi să ajung ceva? Mereu vreţi să ajung ceva.

Vacanţa aceea Dirk şi-o petrecu studiind legile şi rapoartele comitetelor şi subcomitetelor parlamentare, pe care i le adusese prietenul său. Cît despre Tommy, el încercă să facă ceva nou. Dirk şterpelise de la mină o bucată pătrată de lemn moale şi alb, gîndindu-se că i-ar putea fi de folos lui Tommy. Şi, într-adevăr, el o rezemă de peretele colibei, se aşeză în genunchi şi încercă să ciopleascå o friză sau o gravură — nu ştia nici el cum se numea exact ceea ce făcea. Sculptă un puţ cît toate zilele, înconjurat cu grămezi de pămînt şi bolovani, dincolo de care se vedeau crestele unor munţi, în timp ce pe marginea minei se profila silueta înaltă a unui om cu o bîtă în mînă, înconjurat de o mulţime de alte siluete negre ce coborau în adînc. Din mină ieşeau flăcări şi fum.

Apoi amestecă sevă de frunze cu argilă, ca să coloreze munţii şi marginile puţului. Înnegri micile siluete cu funingine şi vopsi în roşu flăcările ce se ridicau din mină, slujindu-se pentru asta de miniul cu care se vopseau uneltele.

— Dacă ai să-l laşi aici, o să-l mănînce furnicile, îi spuse Dirk, privind cu o plăcere grozavă gravura aceasta grosolană, dar care exprima totuşi ceva.

Tommy ridică din umeri. Deşi în timp ce lucra era întotdeauna captivat de ceea ce făcea, temîndu-se totodată de orice i-ar fi putut vătăma munca sau l-ar fi putut abate de la ea, odată sfîrşită treaba, nu-l mai interesa de fel.

Dirk vopsise polița unde se aflau celelalte figurine folosind un amestec care slujea drept otravă de furnici. Așeză și bucata de lemn pătrat pe o tablă mînjită cu același amestec și avu grijă să o pună în așa fel încît să nu se atingă de pereții colibei, de unde s-ar fi putut urca furnicile.

Tommy se întoarse la școală, la fel de neînduplecat și de nemulțumit, ca să deseneze mai departe bustul lui Iulius Cezar și vase de flori, în timp ce Dirk rămase să-și vadă de cărțile și de legile lui. Vîrsta de paisprezece ani aveau s-o împlinească amîndoi înainte de a se revedea ; atît unul cît și celălalt își dădeau bine seama că îi așteptau clipe hotărîtoare. La despărțire nu-și spuseseră totuși altceva decît obișnuitul „cu bine". Nici măcar nu-și scriseră vreodată, deși în trimestrul acela Tommy trebuia să-i trimită lui Dirk anumite cărți și legi pentru un scop pe care-l aproba în întregime.

Dirk își construise o colibă nouă în rezervație și trăia singur acolo, în mijlocul celorlalți, dar fără să fie de-ai lor, plin de afecțiune pentru maică-sa, dar despărțit de ea. Acolo, în coliba aceea, veneau seara cîțiva muncitori care uitau de dușmănia lor împotriva mulatrului, pasărea singuratică din cuibul lor. Veneau la el în interesul lor comun, pentru ceea ce le spunea el despre legi și dări de seamă. Ceea ce le istorisea Dirk era ceea ce învățase singur, în izolarea lui trufașă. „Învățătura, spunea el, învățătura e cheia", iar Tommy era de acord, deși părăsise cu totul ideea de a mai învăța, sau cel puțin așa s-ar fi putut presupune după felul lui de a se purta. În tot timpul acelui trimestru, pe adresa domnului Macintosh sosiră pachete „pentru Dirk", iar domnul Macintosh i le dădea lui Dirk fără să-l întrebe nimic.

Noapte de noapte, în coliba aceea întunecată și plină de fum, o jumătate de duzină de oameni se străduiau, cu cioturi de creioane și cu caietele trimise de Tommy, să învețe să scrie, să facă socoteli și să înțeleagă legile.

Într-o noapte, domnul Macintosh, părăsind mai tîrziu cealaltă colibă, văzu lumina roșiatică a unui foc ce tremura firav pe pămîntul gol, înaintea ușii lui Dirk. Toate celelalte colibe erau cufundate în beznă. Înaintă cu grijă printre ele, pînă ce ajunse la umbrele din fața ușii și aruncă o privire înăuntru. Dirk ședea cinchit pe podea, înconjurat de o jumătate de duzină de oameni, și citea dintr-un ziar.

La lumina stelelor, domnul Macintosh se înapoie gînditor acasă. Dacă Dirk ar fi știut ce-i trecea prin minte domnului Macintosh s-ar fi înfuriat, fiindcă toată izbucnirea lui de revoltă, toate cuvintele lui de mînie erau îndreptate împotriva domnului Macintosh și a tiraniei lui. Totuși, pentru prima oară, domnul Macintosh se gîndea la Dirk cu un fel de mîndrie primitivă și amuzată. Poate pentru că, mai presus de orice, era scoțian, și orice individ din acest popor are un respect instinctiv pentru învățătură și pentru cei ce se arată hotărîți „să răzbată". „Așchia nu sare departe de trunchi", își spuse domnul Macintosh, amintindu-și cum, pe vremea cînd era un băiețandru, se străduise să dobîndească un pic de învățătură. Și chiar dacă această așchie nu era de culoarea care trebuia, va face totuși ceva pentru Dirk. La timpul cuvenit va lua o hotărîre. Cît despre ceilalți care erau cu Dirk, nimic mai ușor decît să concediezi un muncitor și să angajezi un altul. Domnul Macintosh se culcă, îmbrăcat, ca de obicei, în haină și pantaloni de pijama, fără să se mai spele, și chipul îi strălucea în lumina lumînărilor.

Dimineața, trimise un supraveghetor să-l cheme pe Dirk. Inima i se topea de duioșie la gîndul scenei generoase ce avea să urmeze. Voia să-i ofere lui Dirk să-i învețe pe supraveghetori să scrie și să citească, firește

plătindu-i pentru asta, astfel ca oamenii aceştia să-şi poată îndeplini mai bine slujba. De pildă, ar fi putut să învețe să ponteze fişele.

Supraveghetorul spuse că *baas* Dirk îşi petrece timpul învățînd în coliba lui *baas* Tommy, arătînd, în felul lui, că *baas* Dirk n-ar putea fi tulburat acum, cînd are atîta treabă. Mai povesti că acest lucru se făcea cu încuviințarea lui Tommy.

Omul, care privea cu atenție efectul spuselor sale, văzînd că vinele groase de pe fața domnului Macintosh se umflă, se trase un pas înapoi. Era dintre cei care nu-l prea aveau la inimă pe Dirk.

După ce răsuflă greu cîteva clipe, viclenia domnului Macintosh lăsă frîu liber furiei. Şi, după ce îi porunci omului să plece, se îndepărtă şi el.

În dimineața aceea părăsi mina şi se afundă în desiş, către creasta albastră a muntelui înalt. Îi ajunseseră la ureche zvonuri cum că Tommy ar avea un fel de colibă, dar şi-o închipuise ca pe o jucărie de copil. Furios încă din pricina acelui premeditat „*baas* Dirk", merse ce merse printre copaci, de-a lungul potecii bătătorite, pînă ce dădu într-un luminiş. De cealaltă parte era un muşuroi, şi deasupra lui o colibă construită după toate regulile. În față, coliba era deschisă şi îmbrăcată cu ferigi, întocmai ca nişte perdele. Înăuntru se afla Dirk. Purta o cămaşă albă, curată şi pantaloni lungi călcați. Capul, pomădat şi pieptănat bine, îi era aplecat asupra cărților. Mîna care întorcea paginile avea un inel de aramă pe degetul cel mic. Era întruchiparea însăşi a unui practicant de birou ; acel soi de oameni pe care domnul Macintosh îi detesta cel mai mult.

Bătrînul rămase un timp la marginea luminişului, aşteptînd parcă să se întîmple ceva, ceva ce l-ar fi putut împinge, înarmat cu furia lui batjocoritoare, şi condus de ea, la o criză care l-ar fi nimicit pentru totdeauna pe Dirk. Dar nu se întîmplă nimic. Dirk continua să răsfoiască paginile cărții, aşa încît domnul Macintosh se întoarse acasă, unde avu parte de prînzul obişnuit : rasol şi morcovi.

După aceea deschise un dulap din odaia lui de culcare şi scoase de acolo un obiect înfăşurat neglijent într-o cîrpă. Obiectul nu era altceva decît silueta lui Dirk, cioplită de Tommy şi pe care i-o vînduse pentru cinci lire. Domnul Macintosh o răsuci în mîini, privind cu o curiozitate pătimaşă chipul lui Dirk tăiat cu stîngăcie în lemn, ca şi cum băiatul n-ar fi locuit pe aceeaşi bucată de pămînt cu el, ca şi cum n-ar fi putut să-l vadă la orice oră din zi ar fi dorit.

Dacă cineva şi-ar închipui ziua Judecății de Apoi, cînd morții ar ieşi din morminte cu toții, şi negri, şi albi, şi arămii şi galbeni, într-o fericită comuniune, una din bucuriile acelei clipe ar fi de bună seamă faptul că oameni care au trăit toată viața pe aceeaşi bucată de pămînt sau pe aceeaşi stradă s-ar privi unul pe altul recunoscîndu-se, fără să le vină să-şi creadă însă ochilor. „Va să zică aşa erai tu în realitate !" ar fi murmurul mulțimilor în jurul raiului lui Dumnezeu. Căci peretele de sticlă dintre o culoare şi alta nu numai că-i împiedica pe oameni să se atingă, dar s-a şi îngroşat şi s-a deformat, aşa încît oamenii albi şi negri se văd unii pe alții prin acest perete. Şi ce văd ei oare ? Domnul Macintosh cercetă chipul lui Dirk ca şi cum ar fi căutat o revelație hotărîtoare, dar gîndul care i se strecura stăruitor în minte era că figurina ar fi putut foarte bine să fie a lui însuşi, pe cînd era băiat de doisprezece ani. Cu gîndul acesta, după cîteva clipe, o înfăşură în cîrpe şi o aruncă iarăşi într-un colț ascuns al dulapului, şi o dată cu ea şi acel simțămînt neplăcut şi tulburător.

Tîrziu, în aceeaşi după-amiază, plecă din nou de

acasă şi-şi făcu drum spre coliba de pe muşuroi. Nu era nimeni acolo. Afundîndu-se în iarba şi mărăcinii înalţi pînă la genunchi, ajunse la povîrnişurile alunecoase ale muşuroiului, pe care le urcă şi intră în colibă.

Mai întîi cercetă cărţile din cufăr. Cu cît le cerceta mai atent, cu atît mai repede i se risipea imaginea aceea de conţopist pomădat şi spilcuit a lui Dirk, care-l urmărea de cînd aruncase în fundul dulapului cealaltă imagine. Respectul lui pentru Dirk renăştea. Matematici superioare, mult mai avansate decît învăţase el vreodată. Geografie, istorie. *Dezvoltarea comerţului cu sclavi în secolul al optsprezecelea, Dezvoltarea instituţiei parlamentare în Marea Britanie.* Acest titlu îl făcu pe domnul Macintosh să surîdă — era poate într-un fel piratul care citea o înştiinţare pusă de un paznic de coastă. Domnul Macintosh lua rînd pe rînd fiecare carte şi zîmbea. Apoi, văzînd lîngă ele o grămadă de broşuri albastre, subţiri, le cercetă şi pe acestea: *Legea pentru folosirea mîinii de lucru băştinaşe, Legea pentru folosirea mîinii de lucru a tineretului băştinaş, Legea paşapoartelor pentru băştinaşi.*

Domnul Macintosh le răsfoi şi rîse. Dacă Dirk ar fi auzit rîsul acesta, ar fi fost mai amarnic pentru el decît orice lovitură de bici. Căci, pe cînd le explica cu răbdare aceste legi sau altele asemănătoare înflăcăraţilor lui prieteni, care veneau noaptea în colibă, i se părea că fiecare cuvînt rostit de el era tocmai ca o piatră aruncată în domnul Macintosh, tatăl său. Totuşi domnul Macintosh rîse, fiindcă dispreţuia aceste legi, deşi într-un alt fel, tot atît de mult pe cît le dispreţuia şi Dirk. Cînd, în rarele lui călătorii în Capitală, i se întîmpla să treacă pe lîngă Parlament, arunca într-acolo o privire plină de admiraţie şi îngăduinţă. Părea a spune: „De ce nu? E o ocupaţie ca oricare alta."

Iar răzbunării desperate a lui Dirk îi răspunse printr-un zîmbet, după care aruncă la loc pe policioară cărţile şi broşurile. Apoi se învîrti prin colibă ca să privească şi celelalte lucruri aflate acolo. Abia atunci văzu poliţa de sus, pe care erau aşezate figurinele. Zărind-o, simţi cum îl cuprinde furia aceea aducătoare de nenorocire. Iat-o pe mama lui Dirk, care-l priveşte peste capul copilului, cu senzualitatea aceea ruşinată, şi alături de ea se zgîieşte fetiţa, fiică-sa, împleticindu-se pe picioruşele ei subţirele. Iată pe marginea poliţei o figurină de lut, veche, care mai păstrează încă forţa plină de vigoare a lui Dirk. Respirînd anevoie şi abia stăpînindu-şi mînia, domnul Macintosh făcu un pas înapoi pentru a privi mai bine figurinele, dar călcînd pe o bucată de lemn înclinată, alunecă. Întorcîndu-se, dădu cu ochii de imaginea pe care Tommy o gravase şi o colorase. Domnul Macintosh văzu puţul acela adînc, micile siluete negre care se prăvăleau şi se zbăteau în flăcări, apoi se văzu pe sine însuşi, cu bîta în mînă, stînd, cu picioarele-i crăcănate, călare pe buza puţului, cu pălăria pe ceafă.

Era atît de tulburat şi de supărat, încît se pomeni afară din colibă şi apoi în luminiş, unde umblă de colo pînă colo prin iarbă, cătînd spre colibă, iar furia şi mînia clocoteau în el. După un timp, se apropie din nou de colibă şi privi înăuntru. Da, da, mama lui Dirk îl privea ruşinată de pe poliţă, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Eu sînt, îţi aminteşti?" Iar acolo pe podea se afla bucata aceea de lemn vopsită şi colţuroasă, care era o mărturie vie a tot ceea ce credea Tommy despre el şi despre viaţa lui. Domnul Macintosh scoase din buzunar o cutie de chibrituri. Aprinse un băţ. Îşi dădea seama că stătea în colibă, cu un chibrit aprins în mînă, fără nici un rost. Aruncă chibritul şi-l stinse cu piciorul. Apoi îşi vîrî pipa în gură, o umplu şi o aprinse, fără

să-şi ia o clipă ochii de pe poliţă şi de pe gravura aceea pătrată. Pe podea mai căzu un chibrit, flacăra mică şi albă răbufni, dar o strivi puternic cu piciorul. Apoi lăsîndu-se tîrît de furie, aprinse un chibrit, pe care-l vîrî în acoperişul de paie al colibei, şi ieşi afară. Ajungînd în luminiş, se strecură în desiş. Fără să se uite înapoi, se întoarse acasă, unde îl aştepta masa de seară cu rasol şi morcovi. Era zăpăcit, furios şi dezgustat. Pînă la urmă se simţi nenorocit şi ar fi vrut să explice cuiva cît de nedreaptă, de monstruoasă era imaginea pe care şi-o făurise Tommy despre el. Dar nu avea cui să-i spună ; şi încetul cu încetul se mîngîie, dar cîteva zile fu trist şi posomorît, pînă cînd vremea îl readuse la starea lui firească. Cîntărind chipul în care se purtase, se simţea adînc nemulţumit. Nu-i părea rău că pusese foc colibei : i se părea un fapt lipsit de însemnătate. Dar era supărat pe sine însuşi că se lăsase dus de mînie. Şi mai ştia că un asemenea act nu poate rămîne fără urmări.

Aştepta, cîntărind cît de crudă fusese soarta cu el, lipsindu-l de un moştenitor care să-i ducă mai departe înfăptuirile, căci, fireşte, se gîndea la înfăptuirile lui ca la un lucru ce trebuia continuat. Îşi spuse cu tristeţe că Tommy se lepădase de el. Şi aşa, amintindu-şi de Tommy, afecţiunea lui se trezea din nou. Îl aştepta vrînd să-l mustre cu străşnicie.

Cînd se întoarse de la şcoală, Tommy alergă de-a dreptul în luminiş, dar înaintea ochilor săi, pe muşuroi nu se mai afla decît un morman de cenuşă împrăştiată şi risipită de vînt. Dirk îl aştepta în desiş, aşezat pe un trunchi de copac.

— Ce s-a întîmplat ? îl întrebă Tommy. Şi apoi adăugă de îndată : Ai salvat cărţile ?

Drept răspuns, Dirk îi spuse :

— *El* a pus focul.

— De unde ştii ?

— Ştiu.

Tommy clătină din cap.

— S-au dus toate cărţile tale, rosti băiatul nespus de îndurerat, simţindu-se vinovat de parcă el ar fi pus focul.

— Gravura şi figurinele tale au ars şi ele.

La aceste cuvinte, Tommy dădu nepăsător din umeri ; de vreme ce terminase lucrurile acelea, nu-i mai păsa de ele.

— Ce-ai zice să construim din nou coliba ? fu el de părere.

— Mi-au ars cărţile, şopti Dirk ; privindu-l, Tommy văzu că mîinile îi erau încleştate. Instinctiv se trase la o parte, ca pentru a face loc mîniei prietenului său.

— Cînd am să fiu mare, am să vă gonesc pe toţi, pe toţi, n-o să mai lăsăm în Africa nici un alb, nici unul.

Tommy zîmbea, oarecum îngrozit. Ura pe care Dirk o arăta împotriva lui părea atît de puternică, încît era cît pe-aci să plece. Se aşeză totuşi alături de Dirk pe trunchiul acela de copac şi-i spuse :

— Am să încerc să-ţi aduc alte cărţi.

— Le va arde şi pe alea.

— Dar ceea ce era în ele se află acum în capul tău, îl mîngîie Tommy.

Dirk nu-i răspunse. Şedea crispat ca un pumn încleştat, fără să scoată o vorbă. Era o dimineaţă caldă. Zăboviră tăcuţi pe trunchiul de copac din desişul liniştit, în vreme ce porumbeii gungureau, şi din mină răzbăteau pînă la ei bufnituri. La amiază, cînd veni vremea să se despartă pentru a se întoarce fiecare în lumea lui, erau copleşiţi de o tristeţe adîncă, căci îşi dădeau seama că jocurile şi copilăria lor se sfîrşiseră şi că înaintea lor se aşternea ceva nou.

La prînz, părinţii lui Tommy aveau în faţă carnetul de note trimis de şcoală şi nu mai conteneau cu mustrările. Tommy era în coada clasei. Nu era chip să-şi ia bacalaureatul în anul acela, iar dacă avea să continue în acelaşi fel, n-avea să-l treacă niciodată.

— Erai un băiat atît de silitor, se tînguia maică-sa, ce ţi s-a întîmplat ?

Tommy se ferecase în muţenia lui. Ridica doar cînd şi cînd din umeri, supărat, ca şi cum ar fi vrut să spună : „Lăsaţi-mă în pace". Şi nici nu se considera atît de prost şi de leneş pe cît arăta carnetul de note.

În odaia lui avea blocuri de desen, creioane, ciocane şi dălţi. Nu socotise niciodată că-şi schimbase vreun ţel pentru altul, fiindcă nu avusese nici un ţel în viaţă. Şi cum ar fi putut avea, cînd niciodată nu i se oferise un viitor pe care să-l poată accepta ? Acum în cel de al cincisprezecelea an, cînd părinţii lui îl mustrau tot mai des şi cînd ştia că domnul Macintosh va vedea în curînd carnetul de note, tot ceea ce simţea erau o mare încăpăţînare şi o nesecată energie.

După-amiază, luîndu-şi dălţile cu el, se duse iar în luminiş. Se aşeză din nou pe acelaşi trunchi de copac putrezit pe care şezuse şi dimineaţa şi-l aşteptă pe Dirk. Dar Dirk nu veni.

În cele din urmă, punîndu-se în locul prietenului său, înţelese că Dirk nu putea îndura prezenţa unei fiinţe cu pielea albă — cu faţa albă — şi chiar cel mai vechi prieten i se părea în prea mare măsură un duşman.

Dar el aşteptă toată după-amiaza pe trunchiul de copac, cu cutiuţa cu dălţi şi ciocane rînduită în iarbă la picioarele lui, pipăind lemnul moale şi cald pe care şedea şi căutînd să perceapă cu degetele forma şi fibra lemnului.

Dirk nu veni nici a doua zi.

Tommy dădu ocol copacului răsturnat, cercetîndu-l cu luare-aminte. Era foarte gros, iar rădăcinile se încolăceau în aer la înălţimea umerilor săi. Începu să cioplească în rădăcină. Şi de astă dată tot pe Dirk îl sculpta.

În seara aceea, venind la soţii Clarke, domnul Macintosh văzu carnetul de note. Se înapoie acasă, întrebîndu-se de ce oare se îndîrjise Tommy atît de mult împotriva lui. A doua zi se duse din nou la soţii Clarke pentru a-l căuta pe băiat, dar nu-l găsi acasă.

Atunci se strecură prin tufişurile dese pînă la muşuroi, unde-l găsi pe Tommy îngenuncheat în iarbă şi cioplind în rădăcina arborelui.

Băiatul îi spuse bună dimineaţa şi-şi văzu mai departe de treabă, în timp ce domnul Macintosh se aşeză pe trunchiul copacului, privindu-l cum lucrează.

— Ce faci acolo ? îl întrebă el.

— Chipul lui Dirk, răspunse Tommy ; auzindu-l, domnul Macintosh, gata-gata să sară în sus de pe buturugă, se făcu vînăt. Dar Tommy nici nu se uita la el. Aşa că bătrînul rămase pe loc, tăcut. Apoi, dîndu-şi seama cu cîtă stăruinţă zadarnică se apleacă Tommy asupra bucăţii aceleia de rădăcină putrezită, îşi ieşi din fire şi luă o nouă hotărîre.

— Ai vrea să fii artist ? îl întrebă el.

Tommy se opri şi-l privi pe domnul Macintosh ca şi cum acesta i-ar fi întins o nouă capcană. Apoi ridică din umeri şi, cu o înfăţişare supărată, continuă să cioplească.

— Dacă ai har cu adevărat, poţi să cîştigi bani cu asemenea lucruri. În Scoţia aveam un văr care trăia din asta. Făcea suveniruri, ştii, pentru vizitatori.

Glăsuia cu blîndeţe şi bine dispus.

Tommy nici nu-i luă în seamă vorbele, căci le socotea ca un alt amestec în treburile lui.

— De ce i-ai ars cărţile lui Dirk ? întrebă el.

Dar domnul Macintosh rîse, de parcă i se luase o povară de pe suflet.

— De ce i-aş fi ars cărţile ?

I se părea cu adevărat ridicol, căci furia izbucnise din pricina lui Tommy, nu a lui Dirk.

— Ştiu că le-ai ars, spuse Tommy. Ştiu. Şi Dirk ştie.

Înveselit, domnul Macintosh îşi aprinse pipa. Acum lucrurile păreau mult mai simple. Tommy nu ştia din ce pricină dăduse foc colibei, şi acesta era lucrul cel mai de seamă. Pufăi de cîteva ori, după care spuse :

— De ce-ţi închipui că nu vreau ca Dirk să înveţe ? Puţină carte nu strică.

Tommy îl privi bănuitor.

— I-am cerut lui Dirk să-şi folosească învăţătura, i-am cerut să mai înveţe vreo cîţiva. Dar m-a refuzat. E vina mea ?

Pe faţa lui Tommy se citea neîncrederea. Apoi, deodată i se urcă tot sîngele în obraji, şi domnul Macintosh nu înţelegea din ce cauză, de ce o fi făcînd o mutră atît de caraghioasă. În vremea asta, Tommy îşi spunea : „Pornisem pe un drum greşit..." Şi îşi închipui ce trebuie să fi însemnat pentru Dirk, atît de mîndru şi atît de susceptibil, propunerea aceasta. Deodată înţelese totul. Cu obrajii încă roşii, se porni pe rîs. Era un rîs ironic şi amar, care-l zăpăci pe domnul Macintosh, căci nu era un rîs de copil.

Încetul cu încetul roşeaţa dispăru din obrajii lui Tommy, şi băiatul începu să lucreze cu dalta. După un timp spuse :

— De ce nu-l trimiţi pe Dirk la colegiu, în loc să mă trimiţi pe mine ? E mult mai silitor. Eu nu sînt silitor, uită-te la carnetul de note...

— Ia ascultă, băiete... prinse a vorbi domnul Macintosh cu o voce mustrătoare, dar se opri. Voise să spună : „Oare eşti leneş la şcoală numai pentru a mă sili pe mine să iau o hotărîre în ce-l priveşte pe Dirk ?" Se miră de această pornire şi alunecă în obişnuita-i nesinceritate de care Tommy habar n-avea. Doar ştii cum stau lucrurile, sau cel puţin ar fi trebuit să ştii pînă acum. Vorbeşti ca şi cum n-ai fi înţeles.

Tommy îngenunchease cu spatele la domnul Macintosh, cioplind rădăcina, pe cînd bătrînul continua să fumeze. A doua zi veni iar şi se aşeză pe trunchiul de copac ca să privească. Tommy îl măsură din ochi ca şi cum ar fi socotit supărătoare prezenţa lui, dar nu spuse nimic.

Încet, rădăcina mare şi noduroasă, care se ridica din trunchi, începea să semene cu Dirk. Domnul Macintosh o privea în silă. Nu-i plăcea, dar nu se putea opri să privească. O dată spuse :

— Dacă o să se iște vreun foc în desiş, o să ardă. Şi în tot cazul o s-o mănînce furnicile.

Tommy înălţă din umeri. Pentru el avea însemnătate ceea ce făcea atunci, nu ceea ce avea să urmeze, dar această atitudine era atît de străină firii calculate, prevăzătoare, a domnului Macintosh, încît i se părea că băiatul e scrîntit la cap. De aceea îi spuse :

— De ce nu lucrezi la ceva care să dureze ? Sau măcar dacă ai învăţa ca Dirk, tot ar fi mai bine.

La care Tommy îi răspunse :

— Asta îmi place să fac.

— Dar uită-te, furnicile au prăpădit trunchiul ; cînd ai să te întorci data viitoare de la şcoală, n-ai să mai găseşti nimic.

— Sau poate cineva are să-i dea foc, sugeră Tommy, şi îşi aţinti triumfător privirea asupra domnului Macintosh, care se înroşi.

Bătrînul socotea aceste cuvinte foarte aproape de adevăr. Era limpede că o dată cu trecerea zilelor el privea noua operă cu tot mai multă ură, teamă şi silă.

Era aproape gata. Dar chiar dacă nu i s-ar mai fi adăugat nimic, ar fi putut fi socotită terminată așa cum era.

Trupul lung și puternic al lui Dirk se răsucea din lemn, de parcă se zbătea să scape. Ceafa îi era încă prinsă în încleștarea nașterii, ochii erau strînși și plini de desperare, iar gura — gura domnului Macintosh — suptă, exprimînd încăpățînare. Umerii erau liberi, dar mîinile erau prinse și nu puteau să iasă din lemnul masiv, ca și cum ar fi fost încătușate. Trupul era slobod pînă la genunchi, dar mai jos picioarele nu fuseseră încă sculptate, și lemnul necioplit se ridica pînă la genunchii perfect modelați.

Domnului Macintosh nu-i plăcea. Nu știa ce e arta, dar știa că ceea ce vedea nu-i plăcea de loc și-l tulbura adînc, așa încît ori de cîte ori privea sculptura aceasta ar fi vrut să ia un topor și s-o sfarme în bucăți. Sau poate să-i dea foc...

Pentru Tommy însă, îngrijorarea acestui om în vîrstă, care-l supraveghea ziua întreagă, era un triumf. Anevoie, și pentru prima dată, își dădu seama că poate nu era un joc, ci altceva. O armă. Observînd chipul dezgustat al domnului Macintosh, Tommy simțea că-i sporește respectul pentru sine însuși și pentru ceea ce făcea.

Seara, domnul Macintosh ședea la lumina luminărilor din odaia lui chibzuind, sau mai degrabă *intuind* că trebuie să ia o hotărîre.

Că Tommy era cu adevărat înzestrat, asta nu se putea tăgădui. De aceea trebuia găsită calea prin care acest har putea fi transformat în bani. Nu știa nimic despre asemenea lucruri, dar Tommy însuși îi deschise ochii, căci spre sfîrșitul vacanței îi spuse :

— Cînd ești atît de bogat poți face orice. Ai putea să-l trimiți pe Dirk la colegiu și nici măcar să nu simți.

Domnul Macintosh îi răspunse pe un ton potolit și convingător, așa cum obișnuia întotdeauna în ultima vreme :

— Știi doar că oamenii de culoare nu pot intra nicăieri.

Dar Tommy urmă :

— Ai putea să-l trimiți la Capetown. Acolo sînt oameni de culoare la universitate. Sau la Johannesburg. Și stărui, deși domnul Macintosh tăcuse : Ești atît de bogat, încît ai putea să faci orice vrei.

Dar domnul Macintosh, ca toți oamenii bogați, nu se gîndea la bani ca la un lucru cu care ai putea cumpăra ceva sau face ceva, ci mai curînd la felul în care ei erau investiți în construcții și terenuri.

— Ar costa mii de lire, spuse el. Mii de lire pentru un băiat de culoare. Dar privirile batjocoritoare ale lui Tommy îl făcură să amuțească, după care adăugă în grabă : O să mă mai gîndesc.

Nu se gîndea însă la Dirk, ci la Tommy. În timp ce ședea singur în odaia lui își spunea că aceasta era pur și simplu un fel de a plăti pentru învățătură.

Din pricina asta a doua zi dimineață se pregăti să plece la oraș. Se rase și, peste vesta de bumbac, își puse o haină vărgată, care îi acoperea pînă peste genunchi pantalonii lui lungi, kaki, plini de pete. Era cea mai mare concesie făcute vieții de oraș, pe care o disprețuia. Se urcă în automobilul lui mare, american și porni.

În oraș, apucă drumul cel mai direct spre învățătură. Se duse la Ministerul Educației și spuse că dorește să-l vadă pe ministru.

— Sînt Macintosh, se recomandă el cu o încredere perfectă ; iar secretara, drăguță, care-l și cîntărise după îmbrăcăminte, intră imediat la ministru, anunțîndu-l : „Vă caută un domn Macintosh".

I-l descrise spunîndu-i că e un om bătrîn, gras, murdar şi cu o burtă mare. Nu trecu mult şi uşile se deschiseră lăsîndu-l pe Macintosh să pătrundă la însuşi izvorul învăţăturii.

Peste cinci minute pleca cu ceea ce dorise, adică avea numele unui specialist. Străbătu bulevardele lungi, îmbrăcate în verdeaţă, pînă ajunse la casa căutată, o casă frumoasă şi bine întreţinută, care-i întări credinţa domnului Macintosh că arta folosită cum trebuie poate aduce bani. Lăsă maşina în stradă şi intră.

Pe verandă, îndărătul unei mese pline de cărţi, se afla un om de vîrstă mijlocie, cu ochelari. Domnul Tomlinson era un tip de învăţat cu ore de lucru pe care le respecta; cînd îşi ridică ochii şi văzu un om mare şi murdar, cu părul negru şi vesta îngălbenită, întrebă scurt:

— Ce doreşti?

— Stai o clipă, băiete, îi zise domnul Macintosh cu dezinvoltură şi scoase din buzunar o scrisoare din partea ministrului Educaţiei. Domnul Tomlinson o luă şi citind-o se linişti. Era redactată în aşa fel încît faptul că îi acordase o întrevedere domnului Macintosh putea fi interpretat ca o favoare pe care o făcea chiar ministrului.

— Am să te răsplătesc pentru osteneală, spuse domnul Macintosh, dar cuvintele acestea îl scîrbiră pe domnul Tomlinson, care roşi şi răspunse:

— Mi-e teamă că nu am timp.

— La dracu, omule, e meseria dumitale, nu-i aşa? Sau cel puţin aşa spunea Wentworth.

— Nu, zise domnul Tomlinson, rostind fiecare cuvînt răspicat. Eu sînt specialist în monumente vechi.

Domnul Macintosh îl privi mirat, apoi adăugă rîzînd:

— Wentworth zicea că dumneata poţi să-mi fii de

folos, da' n-are nici o importanţă, am să găsesc pe altcineva. Şi plecă.

Urmărindu-l pe vagabondul acesta care coborî de pe verandă şi se urcă într-un automobil minunat, domnul Tomlinson îşi spuse: „Trebuie să-l fi furat". Apoi, nedumerit şi tulburat, se duse la telefon. Peste cîteva minute zîmbea. Iar pînă la urmă rîse. Domnul Macintosh era acel domn Macintosh, cunoscut ca un autentic reprezentant al vremurilor de odinioară. Cuvintele „vremuri de odinioară" fură acelea care-l hotărîră pe domnul Tomlinson să se dea bătut. Aşa că telefonă la hotelul unde se cuvenea să tragă un om ca domnul Macintosh, îi spuse că făcuse o greşeală şi că ar fi liber să-l însoţească a doua zi.

Iar în dimineaţa următoare, domnul Macintosh, departe de loc mirat că după toate cele petrecute expertul era la dispoziţia lui, plecă spre mină împreună cu domnul Tomlinson, care zîmbea îngăduitor.

Automobilul puternic gonea cu o viteză ameţitoare, dar domnul Tomlinson, ţinîndu-se drept la zdruncinături şi la hopuri, asculta povestirile domnului Macintosh despre Australia şi Noua Zeelandă şi-l privea mai degrabă cum ar fi privit un monument vechi.

În cele din urmă cîmpia vastă se termină, şi în jurul automobilului începură să se îngrămădească dealurile pline de mărăcini verzi, apoi munţii înalţi acoperiţi cu bolovani de granit. Căldura pătrundea în maşină în valuri dense şi încete. Domnul Tomlinson îşi zise: „Ce bine o să fie cînd o să trecem de munţii ăştia şi o să ajungem în cîmpie!" Dar în loc să ajungă în cîmpie, cotiră într-un loc înalt şi închis, înconjurat peste tot de munţi, şi deodată înaintea lor se ivi o adîncitură enormă în pămînt. De o parte a ei se aflau două case scunde cu acoperişuri de tablă, iar de cealaltă parte se întindeau, pe acri întregi, barăcile cafrilor. Bufniturile

din mină se auzeau răsunînd regulat, ca un puls, şi domnul Tomlinson se întrebă cum poate cineva, alb sau negru, să îndure traiul într-un asemenea loc.

Mîncă rasol, morcovi şi cartofi trecuţi prin grăsime, cu unul din cei mai bogaţi oameni din Africa de sud, şi chibzui în ce mod folositor şi inteligent ar cheltui el o asemenea avere dacă ar avea-o — gîndul acesta fiind singura mîngîiere a unui om cultivat, cu un venit modest.

După masă, domnul Macintosh zise:

— Acum să ne vedem de treburi.

Domnul Tomlinson fu de acord şi, zîmbind în sinea lui, îl urmă pe domnul Macintosh în desiş, de-a lungul unei poteci făcute de cafri. Nu ştia ce avea să vadă. Domnul Macintosh îl întrebase:

— Eşti în stare să spui dacă un tînăr are vreun pic de talent, doar uitîndu-te la o bucată de lemn pe care a sculptat-o?

La care domnul Tomlinson îi răspunse că va face tot ce-i stă în putinţă. În curînd ajunseră lîngă trunchiul unui copac doborît; în iarbă şedea îngenuncheat un băieţandru bine legat, cu părul castaniu şi răvăşit pe faţă, care lucra lemnul cu o daltă mare.

— Îţi prezint un prieten de-al meu, îi spuse domnul Macintosh lui Tommy, care se ridicase în picioare şi stătea stingher, întrebîndu-se ce se întîmpla. Te superi dacă domnul Tomlinson are să se uite cum lucrezi?

Tommy dădu din umeri, simţind că lucrurile sînt mai presus de înţelegerea lui. Privi mirat şi sfios la domnul Tomlinson, care i se părea mai degrabă un învăţător sau profesor, nicidecum însă ceea ce-şi închipuise el că ar putea fi un artist.

— Ei bine? întrebă domnul Macintosh, după o jumătate de minut.

Domnul Tomlinson rîse într-un fel care voia parcă să însemne: „Stai, nu te grăbi aşa". Ocoli rădăcina sculptată, privind silueta lui Dirk din toate unghiurile. Apoi îl iscodi pe Tommy:

— De ce faci sculpturile astea?

Tommy înălţă din umeri grozav de încurcat, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Ce întrebare stupidă", dar domnul Macintosh adăugă repede:

— La şcoală are note mari la obiectele astea.

Domnul Tomlinson zîmbi din nou şi ocoli trunchiul pe cealaltă parte. De acolo putea să vadă capul lui Dirk, lăsat pe spate, cu ochii pe jumătate închişi şi mijiţi, cu muşchii gîtului formaţi din nervurile naturale ale lemnului.

— E cineva pe care-l cunoşti? îl întrebă el pe Tommy, pe un ton firesc şi prietenos, ca de la artist la artist.

— Da, răspunse Tommy scurt; nu-i plăcea întrebarea.

Domnul Tomlinson privi iar sculptura, apoi pe domnul Macintosh.

— Are ceva din dumneata, observă el nepăsător, dar se înroşi cînd văzu că domnul Macintosh se supărase. Se depărtă o bucată bună pentru a-i da putinţa domnului Macintosh să-şi ascundă încurcătura. Cînd se reîntoarse, îl întrebă pe Tommy: Aşadar, vrei să te faci sculptor?

— Nu ştiu, răspunse Tommy dispreţuitor.

Domnul Tomlinson înălţă din umeri oarecum nerăbdător şi-i făcu semn bătrînului că puteau să plece. După ce-şi luă rămas bun de la Tommy, se întoarse acasă cu domnul Macintosh.

În timp ce-l servea cu ceai şi biscuiţi, domnul Macintosh îl întrebă:

— Ei, ce crezi?

Dar domnul Tomlinson, pe care, de bună seamă,

modul acesta negustoresc de a vorbi despre artă îl jignea, spuse :

— Ei bine, asta depinde de...

— De ce depinde ? îl întrerupse domnul Macintosh.

— Pare să aibă talent, recunoscu domnul Tomlinson.

— Asta-i tot ce vreau să ştiu, declară domnul Macintosh şi se arătă gata să-l conducă în oraş cu maşina.

Dar domnul Tomlinson socoti că nu-l lămurise destul de limpede şi adăugă :

— E foarte interesantă statuia aceea. Presupun că a văzut reproduceri prin reviste. Are o expresie atît de modernă !

— Modernă, făcu domnul Macintosh, ce vrei să spui ?

Domnul Tomlinson renunţă să-i mai explice.

— Ei bine, vru el să afle, ce ai de gînd să faci ?

— Dacă zici că are talent, am să-l trimit la universitate. Acolo poate să studieze asta.

După o pauză lungă, domnul Tomlinson murmură :

— Ce băiat norocos !

Cuvintele sale voiau să exprime totodată şi deziluzii adînci, şi ironie, dar domnul Macintosh îi mărturisi :

— Am avut totdeauna o slăbiciune pentru el.

Îl conduse pe domnul Tomlinson înapoi în oraş, şi cînd opri în faţa verandei îi prezentă un cec de cincizeci de lire, pe care criticul i-l restitui cît se poate de indignat.

— Oh, dăruieşte-l pentru binefaceri ! îl sfătui domnul Macintosh nerăbdător şi se sui în automobil, lăsîndu-l pe domnul Tomlinson să se consoleze cum o şti de pe urma acestei jigniri.

Pînă să ajungă din nou la mină domnul Macintosh, se făcuse miezul nopţii, şi în casa soţilor Clarke luminile erau stinse, aşa că trebui să-şi înăbuşe pînă a doua zi nevoia de a fi generos.

Dimineaţa se duse la Annie Clarke şi-i dădu de veste că va trimite băiatul la universitate, unde s-ar putea să ajungă un artist. Doamna Clarke plînse de recunoştinţă şi-i spuse că era mult mai bun decît ar fi meritat Tommy, căruia poate că îi va veni mintea la cap şi-şi va vedea iar de învăţătură.

În ceea ce-l privea pe domnul Macintosh, totul era hotărît, aşa că porni spre desiş să-l caute pe Tommy şi să-i spună şi lui ce-l aştepta în viitor.

Dar cînd ajunse aproape de locul ştiut, zări două figuri : Dirk şi Tommy erau aşezaţi pe trunchi şi stăteau de vorbă. Bătrînul se opri îndărătul copacilor atît de mîniat de noua piedică ivită în calea planurilor sale, încît nici nu se încumetă să meargă mai departe. Se întoarse acasă şi chibzui supărat. Ştia exact ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi vorbit cu Tommy, aşa că acum trebuia să ia o hotărîre — nu era chip să scape.

Şi pe cînd domnul Macintosh, amărît, cumpănea lucrurile acasă la el, Tommy şi Dirk îl aşteptau ; pentru ei totul era acum la fel de limpede ca şi pentru bătrîn.

În ziua precedentă, Dirk se strecurase printre copaci, îndreptîndu-se către Tommy, în clipa cînd cei doi domni plecau de acolo. Tommy şedea lîngă rădăcina noduroasă, privind silueta lui Dirk cioplită în ea şi căutînd să înţeleagă ce aveau să-i ceară de astă dată. Cuvîntul „artist" îi stătea pe limbă, îl cîntărea, încercînd să lege cuvîntul acesta ciudat de chipul plin de vigoare ce prinsese să se închege în rădăcina copacului. Nu-i plăcea. El n-ar fi vrut... Dar ce n-ar fi vrut ? Simţea că-l apasă ceva, începuturile dureroase ale unui lucru ce avea să devină într-o zi ca o văgăună întunecoasă din care, pentru a scăpa, trebuia să lupte ; simţămîntul datoriei îl împungea tocmai ca o cravaşă, ca un bici care să-l îndemne să meargă mereu înainte.

Simţămîntul că avea îndatoriri, care-l strîngeau aseme-

nea unor cătușe, se adeveri cînd Dirk se apropie de el. Întîi îl întrebă :

— Ce-au vrut de la tine ?

— Vor să mă facă artist, întotdeauna vor să mă facă ceva, răspunse Tommy posomorît, și începu să arunce în copaci cu pietre care apoi se rostogoleau în iarbă. Cînd una din ele lovi statuia lui Dirk, se opri.

Dirk își privea propria-i imagine.

— De ce mă sculptezi așa ? întrebă el. Fața lui puternică și prelungă exprima aceeași obișnuită și crudă înverșunare ca și cum ar fi spus : „Și tu ești la fel cu ceilalți !"

— De ce ? ce are ? întrebă Tommy provocator.

Dirk înconjură statuia, apoi se întoarse spunînd :

— Ești la fel ca și ceilalți.

— De ce ? De ce nu-ți place ? Tommy era într-adevăr dezamăgit. Se întreba : „Oare ce-i de făcut cu el ?" Încetul cu încetul înțelese că emoția prietenului său se datora credinței lui că are dreptul la libertate, lucru pe care Dirk îl sezisa imediat. Tommy adăugă pe un alt ton : Spune-mi, ce anume nu-ți place ?

— De ce ies parcă din lemn ? De ce n-am nici mîini, nici picioare ?

— Ba da, ai, dar nu vezi că... Și își privi prietenul, care ședea în fața lui, apoi făcu o mișcare bruscă. N-are nici o importanță, e doar o statuie.

Se așezară amîndoi pe trunchiul copacului. După un timp, Tommy întrebă :

— Și cum crezi că ar fi trebuit să fii ?

— Dacă te-ai sculpta pe tine, ți-ai face jumătate trup ca o bucată de lemn ?

Tommy se strădui să înțeleagă, dar nu izbuti.

— Dar nu-i statuia mea, ci a ta. Vorbea anevoie, zicîndu-și : „E totuși important, am să chibzuiesc mai tîrziu la lucrul acesta". Gemu aproape, avînd impre-

sia de neînlăturat că era prima datorie care ajunsese la scadență.

Deodată Dirk spuse :

— Firește, nu era neapărat nevoie să fie din lemn. Ai fi putut exprima același lucru dacă mi-ai fi pus cătușe la mîini. Tommy își înălță capul și rîse scurt și mirat. Ce-i de rîs ? întrebă Dirk mînios, nu puteai s-o ciopleşti în chipul cel mai simplu, a trebuit să-mi faci jumătate trup ca o bucată de lemn, ca și cum aș fi mai mult un arbore decît o ființă omenească.

Tommy rîse din nou, dar era nefericit.

— Am s-o fac din nou, zise el în cele din urmă. Nu te mai sinchisi de statuia asta, am să fac alta.

Un timp tăcură.

Apoi Dirk îl iscodi :

— Ce-a spus omul acela despre tine ?

— De unde să știu ?

— Se pricepe la artă ?

— Bănuiesc că da.

— Poate că ai să ajungi vestit, adăugă Dirk în cele din urmă. În cartea aceea pe care mi-ai dat-o, se vorbea de pictori. Poate că ai să ajungi așa ceva.

— Oh, taci din gură ! îl întrerupse Tommy brutal. Ești tot atît de rău ca și *el*.

— Bine, da' ce s-a întîmplat ?

— De ce trebuie *să fiu* ceva ? Întîi trebuia să fiu marinar, apoi învățat, acum e vorba să fiu artist.

— Eu n-am nevoie să hotărască alții ce să fiu, observă Dirk sarcastic.

— Știu, aprobă Tommy cu invidie. Apoi adăugă cu convingere : N-am să mă duc la universitate decît dacă te trimite și pe tine.

— Sînt sigur, spuse imediat Dirk. Sînt sigur că n-ai face-o.

Își zîmbiră unul altuia, cu zîmbetul acela timid al

destăinuirilor, care însemna atît de mult pentru ei, căci îi unea într-o luptă nespus de grea în viitor.

Apoi Tommy îl întrebă :

— De ce m-ai ocolit toată vremea ?

— M-am săturat de tine, mormăi Dirk. Uneori simt că nu vreau să mai văd niciodată o faţă albă. Simt că vă urăsc pe toţi, pe fiecare în parte.

— Ştiu, răspunse Tommy, strîmbîndu-se. Apoi se porniră pe rîs şi astfel orice urmă de duşmănie între ei se şterse.

Era pentru prima oară că se încumetară să vorbească despre viitorul lor.

Tommy îl întrebă :

— Şi ce-ai să faci cînd ai să isprăveşti studiile de inginerie ? Oamenii de culoare nu sînt lăsaţi să practice meseria asta.

— Lucrurile n-au să rămînă întotdeauna aşa, răspunse Dirk.

— Are să fie foarte greu, spuse Tommy, privindu-l întrebător, dar se linişti imediat, căci Dirk replică :

— Greu ? Va fi greu ? Da' ce, acum nu-i greu, băiatule alb ?

În aceeaşi zi, ceva mai tîrziu, venind dinspre casa lui, domnul Macintosh le ieşi înainte.

Omul acela gras, viclean, bogat, cu ochi şireţi şi mici, cu buze subţiri şi aspre şi cu gură răutăcioasă grăbea spre ei. Vorbind pe un ton agresiv, îi spuse lui Tommy :

— Vrei să te duci la universitate şi să te faci artist ?

— Dacă vine şi Dirk, răspunse Tommy fără să şovăie.

— Ce vrei să urmezi ? îl întrebă domnul Macintosh pe Dirk.

— Ingineria, rosti Dirk.

— Te întreţin cît timp ai să fii la universitate, dar să ştii că după asta am terminat. Nu mai vreau să aud niciodată de tine şi îţi interzic să te mai întorci la mina aceasta, o dată ce ai părăsit-o. Dirk şi Tommy dădură din cap. Înţelegerea lor instinctivă îl făcu pe bătrîn să simtă o silă şi mai amarnică faţă de hotărîrea luată. Mîrîi înfuriat : Credeţi că o să puteţi fi împreună la universitate ? Nu vă daţi seama. O să locuiţi separat şi n-o să puteţi să vă vedeţi, aşa cum vă închipuiţi.

Băieţii cătară unul la altul, apoi, ca şi cum ar fi fost înţeleşi, clătinară doar din cap.

— În orice caz, Tommy, dacă n-ai să te sileşti mai mult la învăţătură, n-ai să poţi merge la universitate. Trebuie să urmezi încă un an la şcoală şi să te ţii de carte ca să-ţi poţi lua bacalaureatul. În coada clasei, cum eşti acum, n-ai să intri la universitate.

Tommy îi spuse :

— Am să mă silesc, şi adăugă imediat : Dirk o să aibă nevoie de o mulţime de cărţi ca să înveţe aici, pînă ce-o să plecăm. Furios, domnul Macintosh era cît pe-aci să izbucnească, dar Tommy urmă : Aşa se cuvine. Le-ai ars, şi acum nu mai are nici o carte.

— Ei bine ! rosti domnul Macintosh domol. Va să zică aşa stau lucrurile !

Şi-i privi pe cei doi băieţi, aşezaţi amîndoi pe trunchiul de copac. Tommy şedea aplecat, cu privirile în jos, cu o înfăţişare tulburată, dar hotărîtă. Dirk şedea drept şi se uita la taică-său cu ochi plini de ură.

— Frumos ! exclamă domnul Macintosh pe un ton batjocoritor, care suna neplăcut în urechea tuturor. Frumos ! Vă trimit pe amîndoi la universitate şi nu-mi spuneţi nici măcar mulţumesc !

La aceste cuvinte, pe faţa celor doi băieţi se citea o mirare atît de amară, încît domnul Macintosh roşi.

— Bine, bine, făcu el, bine, bine, şi întorcîndu-se ieşi din luminiş. Şi ca pentru a-i înfricoşa, strigă din mers :

Ține minte, băiete, să știi că nu te trimit, dacă anul ăsta nu îți vezi de învățătură...

Părăsindu-i, se întoarse acasă, un om bătrîn, înfrînt de o forță pe care nici măcar nu începuse s-o înțeleagă.

Cît despre băieți, ei nu scoseseră un cuvînt la plecarea lui.

Victoria era în întregime a lor, acum însă trebuiau să pornească o altă luptă grea și îndelungată pentru a-și da seama de ceea ce cîștigaseră și pentru a chibzui cum să folosească această izbîndă.

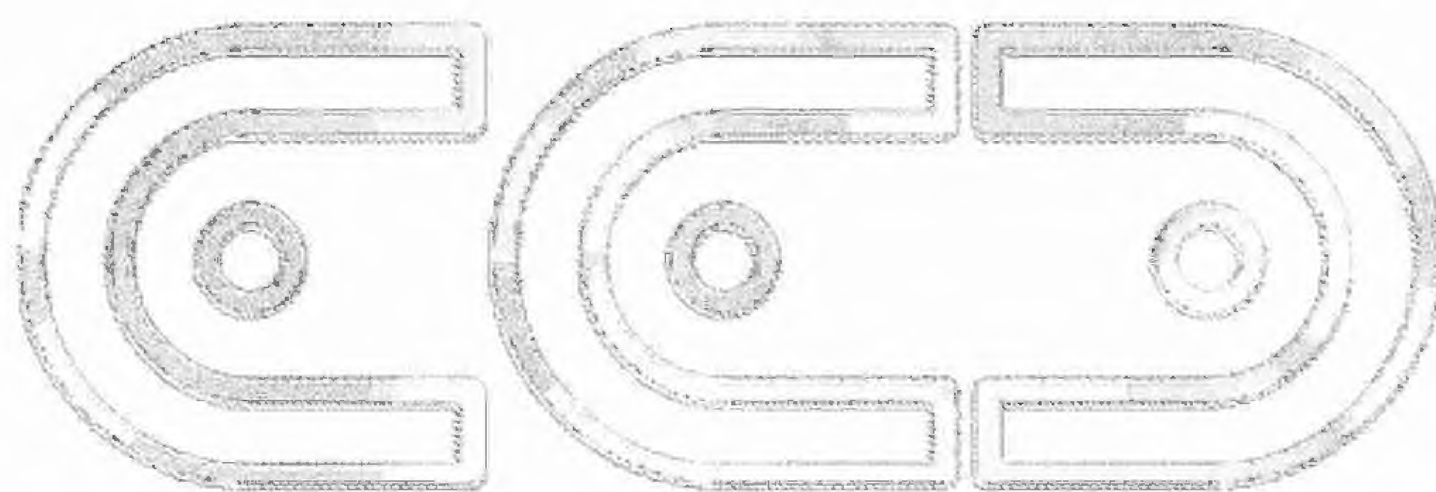
CUPRINS

Responsabil de carte: S. Gredinger
Tehnoredactor: I. Gheorghiu
Corector: M. Sufaru

Dat la cules 15.07.58. Bun de tipar 15.09.58. Tiraj 15.150 ex. - Hîrtie cărți școlare de 65 gr. m.p. Ft. 700×1000/32. Coli ed. 7,92. Coli de tipar 5,37. Ediția I. Comanda 3685. A. nr. 01276. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 82 — 32 = R.

Tiparul executat sub com. nr. 81.032 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

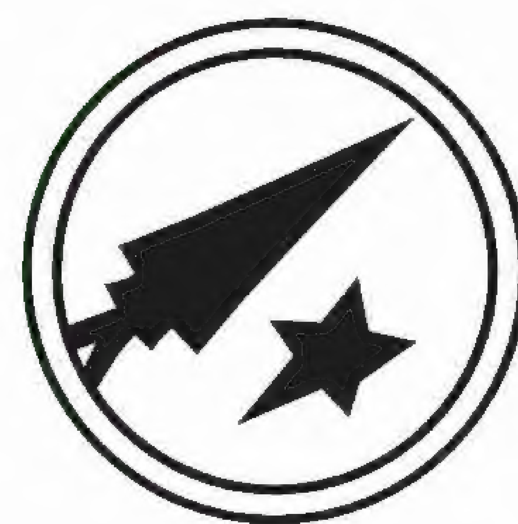

de

Anonim

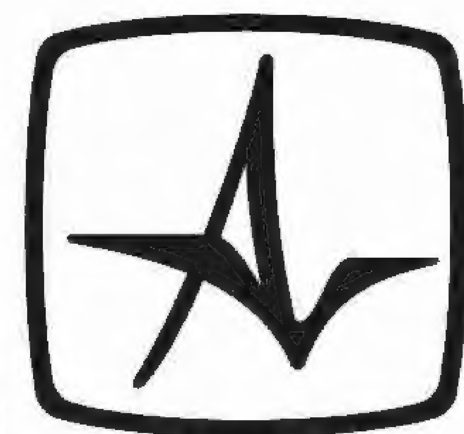

și

CAT Graur

Antwerpen

2023